

Кыргыз Республикасынын билим берүү уюмдарынын педагогикалык кызматкерлери үчүн 2026-2027-окуу жылына карата август кеңешмелерине

МЕТОДИКАЛЫК СУНУШТАР

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ

к августовским совещаниям педагогических работников образовательных организаций Кыргызской Республики на 2026-2027 учебный год

Кутуб Билим

<http://www.kutubilim.kg>

2026-ЖЫЛ, 7-АВГУСТ №№28-29 (10257-10258)

КООМДУК-ПЕДАГОГИКАЛЫК, ИЛИМИЙ-ПОПУЛЯРДУУ БАСЫЛМА / ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ, НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЕ ИЗДАНИЕ

ЖАРАТМАН МУГАЛИМ – ӨНУККӨН КЫРГЫЗСТАН

АВГУСТ УЛУТТУК ПЕДАГОГИКАЛЫК ФОРУМУ

Быйылкы мугалимдердин салттуу август кеңешмеси 21-22-август күндөрү Бишкек шаарында гибридик (оффлайн жана онлайн) форматта өткөрүлөт. Бишкектеги аянтчада негизги педагогикалык форум, талкуулар жана маданий программалар уюштурулса, өлкөнүн бардык аймактарындагы мектептердин жана бала бакчалардын жетекчилери, мугалимдери онлайн режиминде түз байланыш аркылуу катышууга мүмкүнчүлүк алышат. Август педагогикалык форумунда билим берүү тармагындагы акыркы өзгөрүүлөр, анын ичинде 12 жылдык окутууга багытталган «Алтын Казык» мектептик билим берүүнү трансформациялоо программасынын негизги багыттары, алгачкы жыйынтыктары, алдыдагы максаттары талкууланат.

МЕГА
ЧЕКТӨӨСҮЗ

450 330 ₸ | 4 жумага

Номериңизди MegaPay колдонмосунда башкарыңыз

МедиаTV аянтчада телеканалдар жана контент «Стрим Плюс» жчксы тарабынан берилет (КР МБА лиц. №03-0482-КР). АКЦИЯ: 03.04.2025-ж. тарта тарифти активдештирүүдө алгачкы 6 абоненттик төлөм артыктуулугу менен берилет - 4 жумага болжолу 330 сомду түзөт (450 сомдун ордунда). Чектөөсүз интернет-трафиктин шириндиги тарифти активдештирүү кезиндеги максаттагы мыйзам (ПМР). Баладар берген салымдары эсепке алуу менен кароолдунган. Материалдар басылып чыккан күнгө 03.04.2025-ж. карата жарактуу. КР МБА лиц.: №14-1133-КР, №15-1446-КР, №16-0090-КР, №18-0261-КР, №18-0303-КР, №18-0326-КР.

БИШКЕКСКИЙ УНИВЕРСАЛЬНЫЙ КОЛЛЕДЖ

Диплом Государственного образца. Продолжение обучения в ВУЗах КР и РФ со 2-го курса

- «Правоведение»
- «Право и организация социального обеспечения»
- «Экономика и бухгалтерский учет (по отраслям)»
- «Преподавание в начальных классах»
- «Иностранный язык»
- «Программирование в компьютерных системах»
- «Туризм»

- «Правоохранительная деятельность»
- «Социальная работа»
- «Дошкольное образование»
- «Переводческое дело»
- «Компьютерные сети»
- «Налоги и налогообложение»
- «Банковское дело»
- «Маркетинг (по отраслям)»
- «Менеджмент»

НЕОБХОДИМЫЕ ДОКУМЕНТЫ:

- ☐ Заявление;
- ☐ Фото 3x4 (6 штук);
- ☐ Аттестат о среднем образовании или свидетельство об основном общем образовании;
- ☐ Копия паспорта или свидетельство о рождении;
- ☐ Военный билет или приписное свидетельство (предъявляется лично);
- ☐ Медицинская справка №086/У.

ТЕЛЕФОНЫ ДЛЯ СПРАВОК:

Phone (0773) 177-342 WhatsApp
Phone (0755) 177-342 WhatsApp
Phone (0770) 617-310 WhatsApp
Phone (0705) 010-370 WhatsApp
Phone (0705) 177-342 WhatsApp
Phone (0705) 617-310 WhatsApp

instagram buk_2025_2026

Наш адрес: Бишкек, ул. Элебесова №160 продолжение Советской.
НАШ САЙТ: Buk. kg ЗЛ.ПОЧТА: Bkgsn16@mail.ru; РАСЧЕТНЫЙ СЧЕТ: DemirBank 1180000125092117

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Требуются преподаватели в колледж по след. направлениям:

- по юридическим дисциплинам;
- по экономическим дисциплинам;
- по программированию;
- преподаватели математики;
- по кыргызскому;
- по русскому;
- по английскому языкам;
- по туризму;
- по горным направлениям.

0773 177 342; 0755 177 342.

12 ЖЫЛДЫК БИЛИМ БЕРҮҮ
МОДЕЛИНЕ ЖАРАША
КЫРГЫЗ ТИЛИН ЖАНА ОКУУ
ПРЕДМЕТТЕРИН БАШТАЛГЫЧ
КЛАССТАРДА ОКУТУУНУН
АКТУАЛДУУ МАСЕЛЕЛЕРИ

Быйылкы 2026/2027-окуу жылында кыргыз тилин жана окуу предметтерин окутууда башталгыч класстарда эске алуучу бир катар актуалдуу маселелер бар. Биринчиден, 6 жаштан 1-класска кирген окуучунун эне тилинде кебин өстүрүү маселеси. Анткени алар бала бакчадан кеп өстүрүү жана сабат ачуу программасын өткөн жок.

Экинчиден, баланын сабат ачуу ишин талаптагыдай жүргүзүү гана башка предметтерди өздөштүрүүгө негиз болорун түшүнүү.

Үчүнчүдөн, кеп өстүрүү жана сабат ачуу иштери талаптагыдай жүрбөгөн соң, балдардын сөздүк кору жана эркин оюн билдире алуусун өнүктүрүү өтө маанилүү маселе катары эске алынышы шарт.

Мына ушул маселелер ырааттуу чечилгенде гана окуучунун башталгыч класстардагы алган билими талаптагыдай болмокчу.

Башталгыч класстарда кыргыз тилин жана окуу сабактарын окутуудагы өзгөчөлүктөр

№	2025/2026-окуу жылында кандай эле?	2026/2027-окуу жылында кандай өзгөрүүлөр болот?
1	Окуу планында 12 жылдыктын 1-классына “Кыргыз тили жана окуу” предметине жумасына 4 саат ыйгарылган	Окуу планында 1-класстын “Кыргыз тили жана окуу” предметине жумасына 5 саат берилди
2	Өткөн окуу жылында 12 жылдыктын 1-класс үчүн окуу-усулдук комплекс басмадан чыгып, окуучуларга жеткен эмес. Ошентсе да мугалимдер ар түркүн дидактикалык материалдар менен сабат ачуу иштерин аткарышты	1-класс “Алиппе” окуу-усулдук топтом менен толук камсыз кылынат, тактап айтканда, “Алиппеге даярдык”, “Алиппе” жана “Жазуу-боёо дептери” менен иш талаптагыдай жүрөт
3	12 жылдыктын “секирик менен келген” 2-классынын окуучулары 1–2-чeypeктерде сабат ачуу иштерин өркүндөтүү максатында “Алиппе” китебин окушкан да, окуу жылынын экинчи жарымынан тартып, 2-класстын «Кыргыз тили» жана «Адабий окуу» китептерин окушкан	Быйылкы окуу жылында 2-класстын окуучулары “Алиппе” китебин окушпайт. Окуу жылынын башынан баштап 2-класс-тын “Кыргыз тили” жана “Адабий окуу” китептери менен билим алышат
		1-класстын окуу китептери жана окуу куралдары кайсылар: “Алиппеге даярдык” (жумасына 5 саат, окуу жылынын башында 19 саат көлөмүндө окуучулар сүрөттөр менен иштеп, сөздүк корун байытышат, кебин өстүрүшөт жана кол көндүрүп, боёп иштешет); “Алиппе” китебинен тамга таанышат, кебин өстүрүшөт, сабатын ачышат; “Жазуу жана боёо” дептеринен тамгаларды элементтери боюнча жазып машыгышат
		2-класстын окуучулары 11 жылдыктын 2-классынын “Кыргыз тили” жана “Адабий окуу” китептерин колдонушат
		3-класс 11 жылдык билим берүүнүн 3-классынын “Кыргыз тили” жана “Адабий окуу” китептерин колдонушат

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДА КЫРГЫЗ ТИЛИН ОКУТУУДАГЫ
КЫЙЫНЧЫЛЫКТАР ЖАНА АНЫ ЖОЮУГА КАРАТА СУНУШТАР

№	Окуу жылы ичинде кездешүүчү айрым кыйынчылыктар	Кыргыз тили жана окуу предметтерин окутууга карата сунуштар
1	1-класстын “Алиппе” мезгилинен кийин атайын “Кыргыз тили” окуу китебинин жоктугу	“Алиппе” мезгили «Алиппеге даярдык» аттуу окуу куралы боюнча иш аткарылгандан кийин башталат. Ага жалпы кыргыз тили жана окууга бөлүнгөн 5 сааттын 4 сааты ыйгарылат да (112 саат), окуу жылынын аягына чейин жүрөт. Окуу сабагы “Алиппени” окуй баштаганда ага жарыш түрдө, май айынын аягына чейин, жумасында 1 саат көлөмүндө (28 саат) окулат. Ал убакта “Алиппенин” 3-бөлүгүндөгү окуу тексттери колдонулат
		Окуу сабагында, адегенде, мугалимдер балдарга ыр, аңгеме, жомок ж. б. окуп берип, суроо-жооп менен сөз өстүрүү иштерин жүргүзөт, ырларды жаттоо менен эске тутуусун калыптандырышат. Окуу жылынын аягында балдар өзүлөрү окуп жатыга башташат
2	2–3-класстын «Кыргыз тили» жана «Окуу» китептерин пайдалануудагы проблемалар	12 жылдык билим берүүгө жараша бул окуу жылында 2–3–4-класстар үчүн атайын окуу китептер жазыла элек. Ал үчүн, жогоруда айтылгандай, 11 жылдык билим берүүнүн 2–3-класстарынын «Кыргыз тили», «Адабий окуу» китептерин пайдаланышат
	Быйылкы окуу жылында 3-класстан эки класс болот (11 жылдыктан жана 12 жылдык билим берүүдөн), ошондуктан 3-класстардын «Кыргыз тили» жана «Адабий окуу» китептеринин жетишсиздиги сезилет	Мектептерде 3-класстардын «Кыргыз тили» жана «Адабий окуу» китептеринин жетишсиздигин алдын алуу үчүн, мектеп жетекчилери жана китепканачылар алдын ала чараларды көрүүгө тийиш

КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА ОКУУ

(Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдарынын 1-3-класстары үчүн)

ФУНКЦИОНАЛДЫК САБАТТУУЛУККА ҮЙРӨТҮҮ БАГЫТПАРЫ

1-класста “Алиппе” мезгилинде бардык иш-аракеттер кеп ишмердүүлүгүнүн бардык багыттары: угуу, окуу, сүйлөө жана жазуу иш-аракеттерин ырааттуу жүзөгө ашыруу менен жүрөт. Ошону менен бирге, көрүү (сүрөттү көрүү, тамганы көрүү), боёо (сүрөттү боёо) иштери да бирге аткарылат.

Мындан сырткары, окуучулардын функционалдык сабаттуулугун калыптандыруучу төмөндөгүдөй методикалык ыкмаларга таянуу керек:

1. Окуучунун фонематикалык көндүмүн түптөө, тактап айтканда, тыбыштарды бири-биринен айырмалап угуп жатыгуу. Бул иштер тыбыштарды туура угуу көндүмүнө машыктыруу менен ишке ашат. Мисалы: **а, ы, о, у, ө, ү, э (е), и...** жана башкалар.

2. Окуучунун артикуляциялык көндүмүн калыптандыруу, тактап айтканда, үндүү-үнсүздөрдү, жумшак жана каткалаң үнсүздөрдү фонетикалык жактан бири-биринен айырмалап айтуу. Мисалы: созулмаларды: **а-аа, о-оо, у-уу, э-ээ, ө-өө, ү-үү**, ошондой эле түгөйлүү үнсүздөрдү туура, айырмалап айтып жатыгуу: **б-п, д-т, з-с, к-г, в-ф...** ж.б.

3. Окуучулардын каллиграфиялык көндүмдөрүн калыптандыруу, тактап айтканда, тамгаларды элементтери менен туура жазууга машыктыруу:

- тамганы эрежеси менен туура жазуу;
- тамгаларды бири-бирине туура жалгаштырып жазуу;
- баш жана кичине тамгаларды туура жазуу;
- тамгаларды баспай, эркин, жумшак жазууга үйрөтүү;
- тамгаларды туура жантайтып, жумуру тар-

тып жазуу;

- тамгалардын жана сөздөрдүн аралыктарын туура сактап жазуу, ж.б.

4. Окуучулардын сөздүк корун байытуу иштерин ырааттуу жүргүзүү: ал үчүн предметтик, кырдаалдык жана сюжеттүү сүрөт менен иштөө, нерселердин атын, түсүн, санын, турган ордун, кыймыл-аракеттерин ж.б. туура айтып, жатыгып, эске тутуусун өнүктүрүү.

5. Балдарды эне тилинде таза, так жана туура сүйлөөгө үйрөтүү, кебинде чет тилден кирген сөздөрдү максатсыз колдонбоо, буюмдарды, санын, сапатын, кыймылынын кыргызча айтып сүйлөөгө машыктыруу.

Албетте, бул иштерди 2-3-класстарда ырааттуу улантуу гана натыйжа берерин эске алуу керек. Кыргыз тилин 1-3-класстарда окутууну жабдуу боюнча кошумча ресурстар:

Мугалимдер 1-класстын окуучуларынын кебин өстүрүү жана сабатын ачуу иштерин активдештирүүдө окуу китептери менен гана чектелүүсү болбойт. Ал үчүн кошумча адабияттарды, электрондук окуу материалдарын колдонсо болот.

С. РЫСБАЕВ,

КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын башкы илимий кызматкери, п.и.д., профессор

КЫРГЫЗ ТИЛИ

(Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдарынын 5-8-класстары үчүн)

АКТУАЛДУУ МАСЕЛЕЛЕРИ

Базистик окуу планында Кыргыз тилине 5-класста жумасына 4 саат, 7-класста 3 саат, ал эми 8-класста 2 сааттан ыйгарылган. Окуучулар 5-класстарда синтаксистин элементтерин алгач ирет таануу менен, 6-7-класстарда морфология курсун толук бүткөн, т.а. сөз айкашы жана сүйлөм тууралуу түшүнүк алып, сөздүн түркүмдөрү, сөздүн курамы тууралуу жана сүйлөмдөгү сөздөрдүн ордун өздөштүргөн. Эми 8-класста окуучулар сүйлөмдөгү ар бир сөздүн аткарган синтаксистик милдетин үйрөнүп, сабаттуу сүйлөм курууга, андан ары текст менен иштеп, текстти өркүндөтүп, жаңы текст түзүүгө машыгып калган кези болмокчу.

Ошентсе дагы, 8-класста кыргыз тилин окуп-үйрөнүүдө окуучулар эске сала турган актуалдуу маселелер:

- 1) окуучулар сүйлөм түзүүдө сөздөрдүн орун-тартибин туура коюп, жазып же сүйлөөдөн кыйналышат;
 - 2) көпчүлүк учурда сүйлөмдүн ээ-баяндоочунун катышына жараша тутумуна (бир тутумдуу, эки тутумдуу) карап талдоодон кыйналышат;
 - 3) жактуу жана жаксыз сүйлөмдөрдү так атай алышпайт;
 - 4) татаал сүйлөмдөр менен түрмөктөрдү (атоочтук, чакчыл) чаташтырышат;
 - 5) сүйлөм мүчөлөрүнө (айрыкча, аныктооч, толуктооч, бышыктооч) карата сөздөрдү аныктай алуудан адашат;
 - 6) сүйлөмгө синтаксистик талдоо жүргүзүүдөн жаңылышат.
- 8-класста окуучулар мына ушундай маанилүү маселелерди талдап үйрөнүүгө киришет. Ушуга жараша 8-класстын окуу программасында окуу материалдарынын мазмуну так берилген. Ошону менен бирге, бул иштердин баары текст талдоо, текстти өркүндөтүү жана жаңы текст түзүү иштери менен байланышта жүрөт.

МЕТОДИКАЛЫК КЕҢЕШТЕР

Бул класста кыргыз тилин окутууга карата программада “Грамматикадан – кепке” деген технология сунушталган. Анын мааниси – сабакта грамматикалык материалдарга эле көңүл бурулбастан, аны текст менен байланышта үйрөнүүгө, кептин түрлөрү менен байланышта өздөштүрүүгө багыттоо болуп саналат. Тактап айтканда, сүйлөмдүн илимий гана классификациясына (жай, суроолуу, буйрук жана илептүү сүйлөм) басым коюлбастан, тексттеги кептин түрүнө (баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү) жараша: баяндоо тибиндеги, сүрөттөө тибиндеги, ой жүгүртүү тибиндеги сүйлөмдөр деп ажыратып, алар аркылуу сүйлөм түзүлөрүнө үйрөтүү, текстти ошолорго жараша талдоого машыктырууга басым коюу зарыл. Албетте, 8-класстарда кыргыз тилин окутуунун өзгөчөлүктөрү катары ушуларды эсептесек болот.

Мындай көрүнүштөрдү жоюуда мына бул ыкмаларды мугалимдер колдонушса болот:

- сүйлөмдүн кептин кайсы түрүнө (баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү) туура келерин талдап-аныктоо;
- кептин түрүнө жараша сүйлөмдөр аркылуу текст түзүүгө машыктыруу (мисалы: баяндоо мүнөзүндөгү сүйлөмдөрдүн топтомунан баяндоо тибиндеги текст түзүлөт);
- сүйлөм ичиндеги сөздөрдү маанилик топторго (мисалы: ээнин тобундагы сүйлөмдөр аныктооч болот, баяндоочтун тобундагы сүйлөмдөр толуктооч болот...) ажыратууга үйрөтүү;
- ошол маанилик топторго жараша сүйлөм мүчөлөрүн табуу.

ФУНКЦИОНАЛДЫК САБАТТУУЛУККА ҮЙРӨТҮҮ БАГЫТТАРЫ

Окумуштуулардын пикирине таянып айтсак, “Синтаксис сабагы – сүйлөөгө үйрөтүү сабагы” деп аталат. Эмне үчүн? Ал төмөндөгүлөр менен түшүндүрүлөт:

- 1) сүйлөмдү эне тилинде таза түзүү;
 - 2) сүйлөмдө ойду так берүү;
 - 3) сүйлөмдө сөздөрдү эрежеге ылайык туура берүү;
 - 4) сүйлөмдө сөздөрдүн орун тартиптерин туура коюу;
 - 5) сүйлөмдө көркөм сөз каражаттарын туура колдонуу;
 - 6) сүйлөмдү окууда эмоционалдык жактан туура окуу;
 - 7) сүйлөмдөгү сөздөргө логикалык басымды туура коюп окуу жана айтуу, ж.б.
- Демек, мына ушуларга жараша сүйлөмдү таза, туура, так, логикалык багыттарда түзүү – окуучунун функционалдык сабаттуулугунун бир белгилери катары түшүндүрүлөт.

Ошону менен катар, жогоруда айтылып өткөндөй, сүйлөмдүн сөз айкашынан айырмасы, айтылыш маанисине, түзүлүшүнө (татаал, жөнөкөй, аралаш), тутумуна, жактуу жана жактуу эмес экенине, ошону менен бирге сүйлөм мүчөлөрүнө карата талдоо иштерин аткара билүү да өзгөчө бааланат.

ОКУТУУНУ ЖАБДУУ БОЮНЧА РЕСУРСТАР

Мугалим 5-8-класста кыргыз тилин окутууда окуу китебин гана колдонбостон, төмөндөгү материалдарда колдонууга сунуш кылынат:

1. «Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик тили тууралуу» Конституциялык мыйзамы (Бишкек, 2025-ж.).
2. Кыргыз тилинин жазуу эрежелери (Бишкек, 2025-ж.).
3. Кыргыз тилинин орфографиялык сөздүгү (түз. Х.Карасаев. Бишкек, 2020-ж.).
3. Кыргыз тилинин туура жазуу таблицалары (түз. С.Рысбаев. Бишкек, 2024-ж.).
4. Эл сөздүк, интернет сайт: <https://el-sozduk/kg>
5. Itil- Википедия (интернет сайт)

С. РЫСБАЕВ,

КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын башкы илимий кызматкери, п.и.д., профессор

КЫРГЫЗ ТИЛИ

(Окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдары үчүн)

АКТУАЛДУУЛУГУ

Азыркы коомдо мамлекеттик тилди турмуштук жана кесиптик чөйрөдө натыйжалуу колдоно алган инсанды тарбиялоо билим берүүнүн артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп саналат. Ушуга байланыштуу окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдарында кыргыз тилин окутуунун мазмунун жаңылоо, коммуникативдик багытын күчөтүү жана окуучулардын функционалдык сабаттуулугун өнүктүрүү өзгөчө актуалдуулукка ээ болууда.

Кыргыз Республикасынын билим берүү системасында 12 жылдык билим берүүгө этап-этабы менен өтүү ишке ашырылууда. 2025/2026-окуу жылында 1-, 2-, 5- жана 7-класстар жаңыланган мамлекеттик билим берүү стандартынын жана окуу программаларынын негизинде билим ала баштаса, 2026/2027-окуу жылында бул процесске 3- жана 8-класстар кошулат.

Жаңыланган билим берүү мазмунунун негизги өзгөчөлүгү билимдерди өздөштүрүүгө гана эмес, окуучулардын функционалдык сабаттуулугун, коммуникативдик жөндөмдөрүн, сынчыл жана чыгармачыл ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө багытталган компетенттүүлүккө негизделген окутууну ишке ашыруу болуп саналат.

Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун негизги максаты – окуучуларды турмуштук, социалдык, маданий жана окуу чөйрөлөрүндө мамлекеттик тилди колдонууга даярдоо, кеп ишмердүүлүгүнүн негизги түрлөрүн өнүктүрүү, жарандык иденттүүлүктү калыптандыруу жана этностор аралык ын-тымакты чыңдоо.

Кыргыз тили мамлекеттик тил катары окуучулардын маданияттар аралык баарлашуу жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө, улуттук баалуулуктарды өздөштүрүүгө жана көп тилдүү коомдо ийгиликтүү социалдашууга өбөлгө түзөт.

КЫРГЫЗ ТИЛИН ЭКИНЧИ ТИЛ КАТАРЫ ОКУТУУНУН НЕГИЗГИ МЕТОДИКАЛЫК БАГЫТТАРЫ
Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуу төмөнкү методикалык мамилелерге негизделет:

- компетенттүүлүккө негизделген;
- коммуникативдик;
- функционалдык;
- деңгээлдик;
- текстке багытталган;
- инсанга багытталган;
- дифференцияланган;
- социомаданий;
- инклюзивдүү мамилелер.

Сабактын борборунда тилдик эреже эмес, окуучунун коммуникативдик муктаждыгы жана кептик ишмердүүлүгү турушу керек. Тилдик материал баарлашуу кырдаалдарынын негизинде өздөштүрүлүп, грамматикалык билимдер кептик милдеттерди чечүүгө кызмат кылууга тийиш.

Окутуу процессинде маалыматтык-санариптик компетенттүүлүктү өнүктүрүүгө да көңүл бурулат. Окуучулар маалымат издөө, тандоо, талдоо, санариптик ресурстар менен иштөө жана маалыматты ар түрдүү форматтарда сунуштоо көндүмдөрүнө ээ болушу керек.

КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА ОКУУ.

КЫРГЫЗ ТИЛИ САБАКТАРЫНЫН БАЗИСТИК ОКУУ ПЛАНЫНДАГЫ ОРДУ

2026/2027-окуу жылында окуу жүктөмү 11 жылдык жана 12 жылдык билим берүү системаларынын өзгөчөлүктөрүнө жараша уюштурулат. 12 жылдык билим берүүгө этап-этабы менен өтүүгө байланыштуу окуу жүктөмү тиешелүү окуу программаларынын негизинде төмөнкүдөй бөлүштүрүлөт. —>

КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА ОКУУ, КЫРГЫЗ ТИЛИ САБАКТАРЫНЫН
БАЗИСТИК ОКУУ ПЛАНЫНДАГЫ ОРДУ

2026–2027-окуу жылында «Кыргыз тили жана окуу», «Кыргыз тили» предметтери боюнча окуу жүктөмү 11 жылдык жана 12 жылдык билим берүү системаларынын өзгөчөлүктөрүнө ылайык уюштурулат. 12 жылдык билим берүүгө этап-этабы менен өтүүгө байланыштуу окуу жүктөмү тиешелүү окуу программаларынын негизинде төмөнкүдөй бөлүштүрүлөт.

12 ЖЫЛДЫК БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫ	11 ЖЫЛДЫК БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫ
1, 2, 3-класстар Предмет: Кыргыз тили жана окуу Жүктөм: Жумасына 3 саат (Жылына 102 саат) Программа: 12 жылдык билим берүүнүн окуу программасы.	3, 4, 9, 10, 11-класстар Предмет: Кыргыз тили Жүктөм: Жумасына 3 саат (Жылына 102 саат) Программа: 11 жылдык билим берүүнүн окуу программасы.
5, 7, 8-класстар Предмет: Кыргыз тили Жүктөм: Жумасына 2 саат (Жылына 68 саат) Программа: 5-класс – интеграцияланган программа, 7-, 8-класстар – 12 жылдык билим берүүнүн окуу программасы.	
12 жылдык билим берүү системасына өткөн 1–3-класстарда «Кыргыз тили жана окуу» интеграцияланган предмети жумасына 3 сааттык окуу жүктөмү менен окутулат. 5-, 7-, 8-класстарда «Кыргыз тили» предмети жумасына 2 сааттан өтүлөт. Ал эми 11 жылдык билим берүү системасындагы 3-, 4-, 9-, 10-, 11-класстарда «Кыргыз тили» предмети жумасына 3 сааттык окуу жүктөмү менен жүргүзүлөт.	

ТИЛ БИЛҮҮ ДЕҢГЭЭЛДЕРИ ЖАНА КҮТҮЛҮҮЧҮ НАТЫЙЖАЛАР

Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда тил билүүнүн деңгээлдик системасы жетекчиликке алынат. Деңгээлдер окуучулардын коммуникативдик компетенттүүлүгүн этап-этабы менен өнүктүрүүгө багытталып, ар бир баскычта өздөштүрүүлүүчү тилдик каражаттарды жана күтүлүүчү кептик натыйжаларды аныктайт.

КЫРГЫЗ ТИЛИН БИЛҮҮ ДЕҢГЭЭЛИ

Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз тили – А1 (элементардык, тил чөйрөсү жок учурда), А1 + (элементардык, тил чөйрөсү бар болгон учурда) деңгээлдерине ылайык окутулат. 7–9-класстарда кыргыз тили – А2 (базалык, тил чөйрөсү жок учурда), А2 + (базалык, тил чөйрөсү бар болгон учурда), 10–12-класстарда В1 (ортонку, тил чөйрөсү жок учурда), В1 + (ортонку, тил чөйрөсү бар болгон учурда), деңгээлдерине ылайык окутулат.

Тил билүү деңгээлдери

1-таблица – Күтүлүүчү натыйжалардын деңгээлдер боюнча жалпыланган көрсөткүчтөрү

Класс	Деңгээл	Окуучу билиши жана аткара алышы керек
1-класс	А0	Кыргыз тилиндеги жөнөкөй сөздөрдү, көрсөтмөлөрдү түшүнөт, учурашат, коштошот, өзүн тааныштырат
2-класс	А1.1	Өзү, үй-бүлөсү, мектеби жөнүндө жөнөкөй сүйлөмдөр менен айтып берет, суроолорго жооп берет
3-класс	А1.2	Күнүмдүк темалар боюнча жөнөкөй диалог жүргүзөт, чакан тексттерди окуп түшүнөт жана кыска билдирүүлөрдү түзөт
4-класс	А1.3	Тааныш темалар боюнча байланыштуу сүйлөйт, кыска тексттерди окуйт жана жөнөкөй жазуу иштерин аткарат
5-класс	А2.1	Турмуштук кырдаалдарда кыргыз тилин колдонот, маалымат сурайт жана маалымат бере алат
6-класс	А2.2	Тексттин негизги мазмунун түшүнөт, өз оюн билдирет, окуяларды сүрөттөйт жана салыштырат
7-класс	А2	Тааныш темалар боюнча маек курат, өз оюн билдирет, маалыматтарды салыштырып, жөнөкөй жыйынтык чыгарат
8-класс	А2	Күнүмдүк жана окуу темалары боюнча оозеки жана жазуу жүзүндө байланыштуу пикир билдирет, тексттин негизги мазмунун түшүнөт жана чечмелейт
9-класс	А2 +	Ар түрдүү коммуникативдик кырдаалдарда кыргыз тилин колдонот, өз көз карашын негиздеп билдирет, талкууга катышат жана маалыматтарды жалпылайт
10-класс	В1	Тааныш жана актуалдуу темалар боюнча байланыштуу оозеки жана жазуу тексттерди түзөт, маалыматты талдайт жана түшүндүрөт
11-класс	В1	Коомдук, маданий жана билим берүү чөйрөсүндөгү тексттердин негизги мазмунун түшүнөт, өз оюн аргументтүү билдирет
12-класс	В1 +	Ар кандай коммуникативдик кырдаалдарда кыргыз тилин өз алдынча жана натыйжалуу колдонот, маалыматты талдайт, жалпылайт жана негиздүү тыянак чыгарат

А2, А2 + жана В1, В1 + деңгээлдерине жетишкен окуучулар кыргыз тилин экинчи тил катары өздөштүрүүдө негизги коммуникативдик иш-аракеттерди өз алдынча жүргүзүүгө жөндөмдүү болуп калышат. Бул деңгээлдер тилди турмуштук жана окуу-тажрыйбалык кырдаалдарда колдоно билүүнү камсыздап, жогорку класстарда тилдик жана маданий компетенцияларды мындан ары тереңдетүү үчүн негизги платформа болуп саналат.

Мындай негизде калыптанган тилдик-коммуникативдик тажрыйба 10–12-класстарда окуучулардын кыргыз тилинде аналитикалык, рефлексиялык жана чыгармачыл ой жүгүртүүсүн өрчүтүүгө өбөлгө түзөт. Бул этапта тил үйрөтүү мазмуну окуучулардын сынчыл ойлор жөндөмдөрүн, дискурс деңгээлинде пикир айтуусун жана жогорку стилдик өздөштүрүүнү талап кылган багытта курулат. Ошондуктан 10–12-класстагы окутуу

практикалык багытка ээ болуу менен катар, функционалдык сабаттуулукту жана тилди ар кыл коммуникативдик кырдаалдарда ишке ашырууну шарттайт.

Тил билүү деңгээлдері окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүн, тилдик даярдыгын жана кептик мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен этап-этабы аркылуу өнүктүрүүгө багытталган. Ар бир кийинки деңгээл мурунку деңгээлде калыптанган билимдерге, билгичтиктерге жана көндүмдөргө таянып, окуучунун кыргыз тилин ар кандай турмуштук, окуу жана социалдык кырдаалдарда колдонуу мүмкүнчүлүгүн кеңейтет.

Деңгээлдер боюнча коюлган талаптар окуучулардын угуу, сүйлөө, окуу жана жазуу ишмердүүлүктөрүн ырааттуу өнүктүрүүгө шарт түзүп, алардын коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн акырындык менен жогорулашын камсыз кылат.

Калыптандырылуучу компетенттүүлүктөр

Кыргыз тили жана окуу предметин окутууда төмөнкү компетенттүүлүктөр өз ара байланышта өнүктүрүлөт:

Кептик компетенттүүлүк

Угуу, сүйлөө, окуу жана жазуу аркылуу өз оюн так жана түшүнүктүү билдирүү.

Тилдик компетенттүүлүк

Фонетикалык, лексикалык жана грамматикалык каражаттарды туура жана орундуу колдонуу.

Окурмандык компетенттүүлүк

Текстти аң-сезимдүү окуу, негизги маалыматты табуу, түшүнүү жана талдоо.

Социомаданий компетенттүүлүк

Кыргыз элинин маданиятын, каада-салтын, тарыхын урматтоо жана кыргыз тилин маданияттар аралык баарлашуунун каражаты катары колдонуу.

Окутуунун мазмундук чөйрөлөрү

Окуу материалы төмөнкү чөйрөлөрдүн негизинде уюштурулат:

1. Өздүк жана күнүмдүк турмуш чөйрөсү.
2. Коомдук-социалдык жана маданий чөйрө.
3. Окуу-таанып билүү чөйрөсү.
4. Эмгек жана кесип чөйрөсү.

Бул чөйрөлөр окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүнө жана тил билүү деңгээлдерине жараша кеңейтилип, тереңдетилип окутулат.

3-класста окутуунун өзгөчөлүктөрү

2026/2027-окуу жылында 3-класста «Кыргыз тили жана окуу» интеграцияланган предмети окутулат.

Негизги максат:

- баштапкы коммуникативдик компетенттүүлүктү өнүктүрүү;
- окуу жана түшүнүү көндүмдөрүн калыптандыруу;
- сөз байлыгын кеңейтүү;
- кыргыз тилинде өз оюн билдирүүгө үйрөтүү.

Сабактарда сүрөттөр, ролдук оюндар, жуптук жана топтук иштер, аудиоматериалдар, интерактивдүү тапшырмалар жана окуу тексттери кеңири колдонулушу сунушталат.

Сабактын сунушталган түзүмү:

1. Мотивациялык кырдаал.
2. Жаңы сөздөрдү өздөштүрүү.
3. Текстти угуу же окуу.
4. Түшүнүү боюнча иш.
5. Тилдик байкоо.
6. Машыгуу.
7. Сүйлөө практикасы.
8. Жазуу иши.
9. Рефлексия.

8-класста окутуунун өзгөчөлүктөрү

8-класста окутуу окуучулардын өз алдынча кептик ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө жана А2.3. деңгээли даярдоого багытталат.

Методикалык кеңешмеде талкуулоо үчүн сунушталган темалар:

1. 12 жылдык билим берүү шартында кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун жаңы талаптары

Талкуу үчүн суроолор:

1. Жаңыланган программада мугалимдин ролу кандай өзгөрүүдө?
2. Билимден компетенттүүлүккө өтүү практикада кандай ишке ашырылууда?
3. Кандай кыйынчылыктар жаралууда?

2. Тил билүү деңгээлдерин (А0–В1 +) ишке ашыруунун жолдору

Талкуу үчүн суроолор:

1. Окуучулардын тил билүү деңгээлин кантип аныктайбыз?
2. Бир класста деңгээли ар түрдүү окуучулар менен кантип иштейбиз?
3. Деңгээлдик тапшырмаларды кантип түзөбүз?

3. Кыргыз тили сабагында функционалдык сабаттуулукту өнүктүрүү

Талкуу үчүн суроолор:

1. Сабактагы тапшырмалар турмуш менен кандай байланышта болушу керек?
2. Окуучуну текстти түшүнүүдөн аны колдонууга кантип алып чыгабыз?
3. Функционалдык сабаттуулукту баалоонун жолдору кайсылар?

4. Окуудан кепке: текст менен иштөөнүн натыйжалуу технологиялары

Талкуу үчүн суроолор:

1. Текстти окутуунун жаңы ыкмалары кандай (туташ, туташ эмес)?
2. Окурмандык компетенттүүлүктү кантип өнүктүрөбүз?
3. Тексттин негизинде сүйлөө жана жазуу

Сабактарда талкуулар, долбоордук иштер, презентациялар, интервьюлар, изилдөөчү тапшырмалар жана чыгармачыл иштер колдонулушу сунушталат.

Баалоо

Баалоо окуучунун жетишкендигин аныктоого жана андан аркы өнүгүүсүнө көмөк көрсөтүүгө багытталат.

3-класста:

Баалоо сапаттуу сүрөттөө түрүндө, белги койбостон жүргүзүлөт. Белги коюлбаган, оозеки жана жазма түрдө сапаттуу баалоо гана жүргүзүлөт:

- калыптандыруучу баалоо;
- байкоо жүргүзүү;
- оозеки кайтарым байланыш;
- портфолио.

Профилге чейинки даярдык

2026/2027-окуу жылында 10–12-класстардагы профилдик окутууга даярдык 8-класстан башталат. Бул максатта мектептик компоненттин эсебинен жумасына 2 саат (жылына 68 саат) профилге чейинки компонентке бөлүнөт. Жалпы билим берүү уюмдары сунушталган программаларды өздөрүнүн кадрдык, материалдык-техникалык мүмкүнчүлүктөрүн, ошондой эле окуучулардын жана ата-энелердин суроо-талаптарын эске алуу менен өз алдынча тандап, ишке ашырышат. Филологиялык багытты ишке ашыруу үчүн жалпы билим берүү уюмдарына «Гуманитардык навигатор: тексттен мааниге» профилге чейинки даярдоо программалары сунушталат.

Мугалимдерге сунуштар

- Ар бир сабакта угуу, сүйлөө, окуу жана жазуу ишмердүүлүктөрүн айкалыштыруу.
- Коммуникативдик тапшырмаларга артыкчылык берүү.
- Текст менен иштөөгө көбүрөөк көңүл буруу.
- Репродуктивдүү, продуктивдүү жана креативдүү деңгээлдеги тапшырмаларды колдонуу.

- Санариптик ресурстарды жана интерактивдүү технологияларды пайдалануу.
- Кыргыз тилин реалдуу турмуштук кырдаалдарда колдонууга мүмкүнчүлүк түзүү.
- Тил билүү деңгээлдерине ылайык дифференцияланган окутууну уюштуруу.

Корутунду

Окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдарында кыргыз тилин окутууда негизги максат тилдик билимдерди берүү менен гана чектелбестен, окуучунун мамлекеттик тилде баарлашуу жөндөмүн, функционалдык сабаттуулугун, жарандык иденттүүлүгүн жана маданияттар аралык өз ара аракеттенүү көндүмдөрүн өнүктүрүү болуп саналат. Ошондуктан кыргыз тили сабактары окуучуну реалдуу турмуштук кырдаалдарда мамлекеттик тилди натыйжалуу колдонууга даярдоого багытталышы керек.

РУССКИЙ ЯЗЫК И ЧТЕНИЕ, РУССКИЙ ЯЗЫК И РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА

(в классах с русским языком обучения)

1. АКТУАЛЬНОСТЬ: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ

2026/2027 учебный год – этап системной реализации 12-летнего школьного образования. Стратегические ориентиры: практико-ориентированность, компетентностный подход и предпрофильная подготовка. В зависимости от года рождения обучающихся параллели классов функционируют в разных системах школьного обучения.

Таблица 1

Реализуемые программы и стандарты по классам в 2026/2027 учебном году

Предметный стандарт/учебная программа	Классы
Предметный стандарт и программа 12-летней системы обучения 2025 года	1, 2, 3, 7, 8-е
Предметный стандарт и программа 11-летней системы обучения 2022 года	3, 4, 9, 10, 11-е
Оптимизированная программа 11-летней системы: I полугодие – содержание 5-го класса, II полугодие – содержание 6-го класса. Устранены дублирующие темы, что позволяет обеспечить переход на 12-летнюю модель в 7-м классе в 2027/28 уч. г.	5-е

Начальная школа. Предмет «Русский язык и чтение»

В 1–2-х классах дети учатся по программам 12-летней модели, предусматривающим плавный переход к обучению в школе. В 1-м классе ведущие виды деятельности – игра и игровые методы; во втором классе – игровые методы и учебная деятельность. Примерные календарно-тематические планы (КТП) для 1–2-х классов обновлены согласно базисному учебному плану (БУПу) на 2026/27 уч. г.: 1-й класс – 5 ч./нед., 2-й класс – 5 ч./нед. – с учетом рекомендаций программы 12-летней модели и размещены на веб-сайте КАО (kao.kg).

Таблица 2

Сравнительная таблица распределения учебных часов в 1-м классе

Разделы	2025/26 уч. год	2026/27 уч. год
Добукварный период	28 ч.	35 ч.
Букварный период	78 ч.	97 ч.
Послебукварный период	22 ч.	28 ч.
Всего	4 ч./нед. 32 недели (2 недели доп. каникул). 128 часов в год	5 ч./нед. 32 недели (2 недели доп. каникул). 160 часов в год

В 3-м классе сосуществуют две параллели: одна учится по 11-летней программе (6 ч./нед.), другая – по 12-летней программе (5 ч./нед.). Учителям, работающим в этих параллелях, необходимо учитывать разницу в содержании, темпах и ожидаемых образовательных результатах, указанных в соответствующих программах. Приведем несколько примеров из образовательных программ 11-летней и 12-летней систем школьного обучения.

Таблица 3

Нормы чтения и понимания в 3-м классе

Класс/система обучения	I полугодие	II полугодие
3-й кл. 11-летняя система	Осознанное, правильное чтение целыми словами с соблюдением пауз и интонаций, посредством которых ученик выражает понимание смысла читаемого текста. Темп чтения – не менее 50 слов в минуту	Осознанное, правильное чтение целыми словами с соблюдением пауз и интонаций, посредством которых ученик выражает понимание смысла читаемого текста. Темп чтения – не менее 60 слов в минуту
3-й кл. 12-летняя система	Осознанное, правильное чтение целыми словами с соблюдением логических ударений. Слова сложной слоговой структуры прочитываются по слогам. Темп чтения – не менее 35 слов в минуту	Осознанное, правильное чтение целыми словами с соблюдением логических ударений, пауз и интонаций. Темп чтения – не менее 40 слов в минуту

Таблица 4

Прогресс навыков чтения и понимания в 3-м классе

3-й кл. 11-летняя система	3-й кл. 12-летняя система
Правильное, осознанное, достаточно беглое и выразительное чтение целыми словами про себя и вслух.	Переход к осознанному правильному чтению целыми словами с соблюдением соответствующей
Выбор интонации, соответствующей строению предложений, а также тона, темпа, громкости, логического ударения	интонации, тона, темпа и громкости речи. Формирование осознанного чтения про себя

Требования к текстам диктанта

Класс	I полугодие	II полугодие
1-й класс	-	-
2-й класс	-	15–20 слов
3-й класс 12-летняя система	20–25 слов	25–30 слов
3-й класс 11-летняя система	45–55 слов	55–60 слов

При изучении программы 12-летней системы для 3-го класса учителю необходимо сопоставлять в разделе «Содержание предмета» таблицы «Содержательные линии по классам» и «Образовательные результаты по классам» и проектировать формы работы в соответствии с уровнями сформированности компетентностей, рекомендованными ГОС и образовательной программой по русскому языку и чтению. Приведем наглядный пример.

В разделе «Содержание предмета» возьмем для анализа один аспект «Морфемика» (см. таблицы 6, 7).

Таблица 5

Класс	I полугодие	II полугодие
1-й класс	-	-
2-й класс	-	15–20 слов
3-й класс 12-летняя система	20–25 слов	25–30 слов
3-й класс 11-летняя система	45–55 слов	55–60 слов

Таблица 6

Аспект «Морфемика» (Содержательная линия 2 «Элементы языковой системы»)

	1-й класс	2-й класс	3-й класс	4-й класс
Морфемика		Корень – главная часть слова. Однокоренные слова. Различение однокоренных слов и синонимов, однокоренных слов и слов с омонимичными корнями. Приставка. Суффикс. Окончание. Схема морфемного состава слова	Родственные (однокоренные) слова. Корень слова. Однокоренные слова и различные формы одного и того же слова. Суффикс и приставка. Изменяемые и неизменяемые слова. Окончание. Изменение формы слова с помощью окончания. Нулевое окончание. Основа слова. Сложные слова	Основа и окончание. Корень. Приставка. Суффикс. Значения суффиксов и приставок. Способы образования новых слов. Анализ слова по составу

Анализ таблицы 6 показывает, что состав слова изучается со 2-го по 4-й класс, поэтому первая колонка пустая. Учащиеся постепенно осваивают разнообразный состав русских слов и учатся различать приставку – корень – суффикс – окончание.

Таблица 7

Образовательный результат №4 согласно языковой предметной компетентности (ПК 1); содержательной линии «Элементы языковой системы» (СЛ 2)

ПК 1. СЛ 2. №4. Разбирает изученные слова по составу, выделяет значимые части слова			
1-й класс	2-й класс	3-й класс	4-й класс
	2.1. Находит однокоренные слова; выделяет в слове корень (простые случаи)	3.1. Различает однокоренные слова и формы одного и того же слова, различает однокоренные слова и слова с омонимичными корнями (без называния термина); различает однокоренные слова и синонимы	4.1. Проводит разбор по составу слов с однозначно выделяемыми морфемами; составляет схему состава слова; соотносит представленную схему с составом слова
	2.2. Схематично обозначает морфемный состав слова: приставку, корень, суффикс, окончание	3.2. Находит в словах с однозначно выделяемыми морфемами корень, приставку, суффикс, окончание (в том числе и нулевое).	4.2. Объясняет значение морфем: приставок, суффиксов (простые случаи: котЁНОК, тигрЁНОК, белЕНЬкий, серЕНЬкий, ПРИехать, ПРИбежать, Уехать, Убежать)
	(простые случаи с однозначно выделяемыми морфемами)	Разбирает по составу сложные слова с соединительными гласными -о-, -е	

Таблица 7 показывает динамику изучения (от простого к сложному):

- в 1-м классе состав слова не изучается, поэтому первая колонка пустая;
- во 2-м классе учащиеся знакомятся с простыми случаями, которые явно выражены и помогают различать значения слов (например, пришёл–ушёл; мяч–мячик);
- в 3-м классе выделяют в словах нулевое окончание (дом □, но нет дома – появилось окончание);
- в 4-м классе уже сами учащиеся объясняют значения приставок и суффиксов, наиболее понятных для уровня начальной школы.

Далее программа рекомендует изучать грамматические нормы «...в соответствии с уровнями сформированности компетентностей: репродуктивным, продуктивным, креативным – с увеличением доли продуктивной деятельности согласно потенциалу ребенка из класса в класс». Это значит, что во 2-м классе учащиеся на практике анализируют состав слова на репродуктивном уровне (т.е. следуют образцу, который демонстрирует учитель). В 3-м классе эту же работу учащиеся выполняют по инструкции учителя (в новой ситуации). И только в 4-м классе требуется понимание значений суффиксов и приставок и самостоятельное определение способов образования простых случаев. Изучение морфемики на системном уровне начнется в 5-м классе. Таким образом, учителю не следует требовать от учащихся 2–3-х классов заучивания, автоматизированной отработки и безошибочного применения грамматических норм при разборе (анализе) слов по составу.

На веб-сайте КАО размещен примерный КТП для 3-го класса, составленный по программе 12-летней модели. Учителя, работающие в 3-м классе по 11-летней модели, продолжают обучение по примерному КТП, составленному самостоятельно, рассмотренному на заседании методического объединения и утвержденному заместителем директора.

В 4-м классе дети учатся только по 11-летней модели. КТП для 4-го класса учителем составляется самостоятельно в соответствии с программой 11-летней модели.

Основная школа

Предметы «Русский язык» и «Русская литература»

Пятый класс учится по интегрированной (переходной) модели по русскому языку: за один учебный год осваивается содержание 5-х и 6-х классов, что позволяет учащимся в 2027/2028 учебном году перейти сразу в 7-й класс и продолжить обучение по 12-летней модели. Данная мера носит временный характер и будет действовать в течение трех лет (2026/2027–2028/2029), пока все классы 11-летней системы не завершат переход на 12-летнюю систему. В связи с этим в ближайшие три года 6-е классы будут отсутствовать. На 2026/2027 уч. год в БУП выделено 4 часа в неделю (136 ч./г.). Учителя работают по обновленному примерному КТП, размещенному на веб-сайте КАО, в котором предусмотрено 66 часов на изучение тем 5-го класса, 66 часов – для 6-го класса, 4 часа выделено на уроки контроля. Учителя могут изменять или уточнять темы уроков в зависимости от потенциала класса.

Планирование	2025/2026 уч. год	2026/2027 уч. год
С учетом программы и материалов учебника для 5-го класса	48 часов + 2 часа на контроль	66 часов + 2 часа на контроль
С учетом программы и материалов учебника для 6-го класса	50 часов + 2 часа на контроль	66 часов + 2 часа на контроль
Всего	3 ч./нед. 34 недели 102 часа в год	4 ч./нед. 34 недели 136 часов в год

Выбор программы и соответствующего КТП по русской литературе в 5-м классе зависит от обеспеченности школьной библиотеки учебниками: учителя используют либо планирование 11-летней модели, либо примерное КТП 12-летней модели, размещенное на сайте КАО, либо сочетание обеих моделей. Важно обеспечить достижение образовательных результатов с опорой на ценностно значимые художественные тексты (критерии отбора указаны в образовательной программе).

В 7-м классе все параллели обучаются по 12-летней модели (как завершившие обучение в 6-м классе по 11-летней модели, так и завершившие обучение в 5-м классе по интегрированной программе в 2025/2026 уч. году).

Рисунок 1
Схема перехода учащихся 5-х и 6-х классов в 7-е и 8-е классы

Примерный КТП по русскому языку в двух вариантах (без изменений) размещен на веб-сайте КАО. В зависимости от наличия в школе УМК по русскому языку учитель ориентируется на один из вариантов. По русской литературе КТП для 7-го класса размещен на веб-сайте КАО.

В 8-м классе все параллели обучаются по 12-летней модели. Примерный КТП по русскому языку в трех вариантах размещен на веб-сайте КАО. В зависимости от наличия в школе УМК по русскому языку учитель ориентируется на один из вариантов КТП. По русской литературе КТП также размещен на веб-сайте КАО, учителя следуют алгоритму, описанному для 5-го класса.

Подготовка к этапу профильного обучения в 10–12-х классах начинается уже в 2026/2027 уч. году в 8-м классе в рамках предпрофильного компонента, на который выделено 2 ч./нед. (68 уч./г.). Каждая школа самостоятельно выбирает и реализует предложенные программы, ориентируясь на кадровые ресурсы, запросы обучающихся и родителей. При этом предметы «Русский язык» (2 часа в неделю) и «Русская литература» (2 часа в неделю) остаются обязательными для всех восьмиклассников независимо от выбранного предпрофильного предмета.

В рамках предпрофильного компонента в филологической области предложена программа «Гуманитарный навигатор: от текста к смыслу». Она призвана совершенствовать навыки учащихся в работе с различными типами текстов и применении междисциплинарного подхода к решению гуманитарных задач. Восьмиклассники овладеют навыками публичного выступления, ведения дискуссии и аргументированной защиты своей позиции; освоят принципы медиаграмотности, что-бы критически оценивать информацию в цифровой среде. Завершают 11-летнюю модель обучения 9, 10, 11-е классы.

2. АНАЛИЗ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ ЗАТРУДНЕНИЙ И СТРАТЕГИИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ (ТЕМЫ ДЛЯ ОБСУЖДЕНИЯ НА МЕТОДИЧЕСКИХ ЗАСЕДАНИЯХ)

Таблица 8
От проблем к их решению

Потенциальное затруднение	Рекомендуемые стратегии преодоления
Сосуществование двух моделей обучения в одной параллели в 3-м классе	
Разница в программах, учебниках, требованиях к результатам может создавать дополнительную нагрузку на учителей и вызывать путаницу у учащихся и родителей	У учителей должны быть отдельные календарно-тематические планы для каждой параллели. Образовательные программы для обеих моделей, а также примерный КТП 12-летней модели размещены на веб-сайте КАО. Родительские собрания в начале года должны включать обязательное разъяснение особенностей каждой модели
Снижение мотивации к чтению в 3-м классе	
Возрастание объема текстов для самостоятельного чтения	Применение стратегий продуктивного чтения. Внедрение чтения с остановками, «чтения в парах с прогнозированием», ведения «Дневника читателя» в виде рисунков или кратких записей (3–4 простых предложений). Приоритетом является удержание интереса к чтению, а не погоня за количеством прочитанных страниц
Предметно-центрированный подход в обучении	
Основное внимание уделяется передаче готовых знаний, правил и алгоритмов действий, которые учащиеся не осваивают	Образовательная программа рекомендует коммуникативно-деятельностный подход: постепенное освоение языковых понятий через практические действия (составление слов из значимых частей, предложений – из заданных слов, диалогов – из реплик, коротких текстов из трех–пяти предложений по инструкции и самостоятельно). Такой подход обеспечивает не механическое запоминание, а осознанное применение знаний в собственной речевой практике ученика
Высокий темп освоения материала в 5-м классе (интегрированная программа)	
За один учебный год необходимо освоить содержание двух лет обучения, что может привести к перегрузке учащихся и формальному, поверхностному усвоению знаний	В 2026/2027 уч. г. увеличено количество часов с 102 до 136 в год. Анализ программ 4, 5 и 6-х классов 11-летней системы показал дублирование тем и образовательных результатов названных классов (прежде всего в повторении на уровне «вспомнили и закрепили»). В примерном варианте КТП, разработанном КАО, исключены темы, направленные на механическое дублирование изученного в 1–4-х классах, и предложены ключевые темы, обеспечивающие переход к освоению языка обучения как целостной системы. Рекомендуется применять «входную диагностику» в начале каждого раздела для выявления знакомых и незнакомых элементов темы с целью дальнейшей корректировки обучения. Орфографические и пунктуационные навыки отрабатываются на коротких тренировочных упражнениях (5–7 минут в начале урока),

	а не в формате проверочных диктантов. Теоретические знания о числительных – особенно правила их склонения – необходимо закреплять на уроках математики, истории и других предметов, где ученики активно используют числа в речи. Об этом необходимо договориться с учителями-предметниками. Возможно, им потребуются консультация учителей русского языка и даже карточки-памятки склонения с примерами, размещенные в кабинетах
Вариативность предпрофильной подготовки	
В разных школах программы предпрофильного компонента могут различаться (математика, естествознание, искусство и др.). Учитель русского языка и литературы не всегда вовлечен в реализацию этих предметов	Независимо от выбранного школой предпрофильного компонента, уроки русского языка и литературы должны формировать универсальные умения: работать с различными видами текстов – сплошными и несплошными (инструкцией, графиком, таблицей и др.), строить аргументированное высказывание, анализировать информацию. Эти навыки востребованы при освоении любого предпрофильного предмета
Дефицит времени на уроках русского языка в 8-м классе	
Два часа в неделю для освоения объемной программы по синтаксису и пунктуации	Ежедневное включение в начало урока (5–7 минут) заданий на отработку пунктуационных навыков позволяет без выделения отдельных уроков сформировать устойчивые умения. Использование графических организаторов (схем, опорных конспектов) сокращает время на объяснение теории. Привлечение текстов из художественных произведений, включенных в программу 8-го класса, позволяет совмещать языковой и литературный анализ
Отсутствие или нехватка учебников по русской литературе	
Учащиеся не имеют индивидуальных экземпляров учебника, что затрудняет домашнее чтение, анализ текста на уроке, работу с вопросами и теоретическим материалом	В условиях дефицита учебников по русской литературе рекомендуется использовать комбинированную стратегию: работа с первоисточниками (художественными текстами из открытых библиотечных фондов школы, села/города или электронных библиотек (см. данные рекомендации в разделе 5), а также изданиями прошлых лет (учебники и хрестоматии), при необходимости требуется распечатка ключевых фрагментов (одна на парту для работы в парах/группах)

3. ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ В 3-Х И 8-Х КЛАССАХ
3-й класс «Русский язык и чтение» (РЯиЧ), интегрированный курс, 5 часов в неделю

Учебный процесс строится на принципе интеграции: языковые явления не изучаются в отрыве от текста. Представленные далее методические подходы являются универсальными и эффективными для обеих моделей обучения.

Организация работы с текстом (содержательные линии 1-й и 3-й программы РЯиЧ)

До чтения: прогнозирование содержания по заголовку, иллюстрации, ключевым словам.

Во время чтения: применение стратегии чтения с остановками для активизации воображения и проверки понимания. Использование вопросов разного уровня (фактологические, интерпретационные, оценочные) согласно таблицам 3 и 4 программы «Русский язык и чтение» для 1–4-х классов.

После чтения: коллективное составление простого плана (2–3 пункта), словесное рисование, краткий пересказ с опорой на вопросы. Объем письменных творческих работ – примерно 3–5 предложений.

Организация работы с языковой системой (содержательная линия 2-й программы РЯиЧ)

Каждое грамматическое правило (род, число, падеж, состав слова и др.) вводится через наблюдение в тексте. Рекомендуемый алгоритм: 1) чтение текста (например, текста-описания); 2) выписывание языковых единиц, подлежащих изучению; 3) наблюдение и сравнение; 4) введение термина (после того, как учащиеся сами «открыли» закономерность); 5) создание собственного предложения или короткого текста по образцу.

Система оценивания

В 1–3-х классах 12-летней модели действует безотметочная система (п. 22 ГОС). Основной инструмент – качественная обратная связь с фиксацией достижений и зоны ближайшего развития. В конце учебного года оформляется описательная характеристика учебных и личностных достижений каждого учащегося. Рекомендуется ведение «Портфолио учащегося», в который помещаются работы, демонстрирующие прогресс: самостоятельно составленные схемы, предложения, короткие тексты, иллюстрации к прочитанному, удачные пересказы, творческие задания.

8-й класс
Русский язык (2 часа в неделю)

Основная грамматическая тема – простое осложненное предложение (содержательная линия 2-й программы по русскому языку для 8-го класса). При дефиците времени требуется максимальная концентрация на практическом применении знаний.

Организация учебного процесса

Пунктуационная пятиминутка в начале каждого урока (5–7 минут): анализ двух–трех предложений на изученное правило (обособление определений, обстоятельств, вводных слов, обращений). Формы работы: объяснительный диктант, комментированное письмо, создание собственных продуктов речи разных жанров, само- и взаимопроверка.

Использование графических организаторов (опорных схем,

таблиц, алгоритмов) для свернутого представления пунктуационных правил, что позволяет сократить время на объяснение теории и увеличить время на тренировочные упражнения.

Межпредметные связи с предметом «Русская литература». Для синтаксического разбора рекомендуется использовать предложения из художественных текстов, включенных в программу 8-го класса по литературе. Такой подход не требует введения дополнительного дидактического материала и демонстрирует функционирование языковых единиц в образцовой речи.

Русская литература (2 часа в неделю)

Круг произведений для изучения и обсуждения включает произведения русской классики, произведения кыргызской литературы, вошедшие в золотой фонд мировой литературы, а также произведения зарубежной литературы. Акцент в анализе делается на проблемах «человек и история», «человек и общество», «честь и долг», «становление личности».

Организация учебного процесса

Технология продуктивного чтения, обязательная для каждого изучаемого произведения, включает четыре этапа: 1) работа с текстом до чтения (прогнозирование содержания по названию, эпиграфу, иллюстрациям); 2) чтение текста с остановками (прогнозирование развития событий, ответы на вопросы); 3) беседа по содержанию в целом и по ключевым эпизодам; 4) анализ и интерпретация (выявление авторской позиции, формулирование собственного мнения, обсуждение нравственных проблем).

Чтение объемных произведений (например, «Капитанской дочки») организуется как домашнее чтение с опережающими заданиями (метод «перевернутый класс»): прочитать и выписать цитаты, характеризующие героя; составить план главы; нарисовать словесную иллюстрацию. На уроке анализируются не более двух–трех ключевых сцен.

4. УНИВЕРСАЛЬНЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ

Графические органайзеры (кластеры, диаграмма Венна, таблицы «Знаю – Хочу узнать – Узнал», «Толстые и тонкие вопросы», «Фишбоун» и др.). Обеспечивают визуализацию мыслительных процессов и поддержку обучающихся с разными образовательными потребностями.

Технология продуктивного чтения: базовый алгоритм работы с художественным и учебным текстом на уроках литературы и русского языка.

Технологии развития критического мышления: «Инсерт», «Чтение с остановками», «Двухчастный дневник», «РАФТ», «Синквейн» эффективно реализуют деятельностный подход.

Справочник «Приемы педагогической техники А.А. Гина» – источник методов, активизирующих познавательную деятельность: «Лови ошибку», «Пресс-конференция», «Да-нетка», «Своя опора» и др.

Рисунок 2
Универсальные методические приемы

5. ЦИФРОВЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ РЕСУРСЫ

№	Наименование
1	Веб-сайт Кыргызской академии образования при Министерстве просвещения КР // URL: https://kao.kg/
2	Веб-сайт Департамента развития качества образования при Министерстве просвещения КР // URL: https://www.drko.kg/news/p7jkdoinqtx0q0fmxu2iulkq
3	Веб-сайт «Санарип сабак» // URL: https://oku.edu.gov.kg/ru/school
4	Веб-сайт «Билим булагы» // URL: https://bb.edu.gov.kg/index.php/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F
5	Онлайн-платформа «Окуу китеби» с учебниками на сайте Министерства просвещения КР // URL: https://kitep.edu.kg/
6	Веб-сайт «Грамота.ру» // URL: http://gramota.ru/
7	Тестирование на знание русского языка для иностранных граждан // URL: https://sh4-svetlograd-r07.gosweb.gosuslugi.ru/testirovanie-na-znanie-russkogo-yazyka-dlya-inostrannyh-grazhdan/?type3157=1
8	Орфографический академический ресурс «Академос» // URL: https://orfo.ruslang.ru/
9	Веб-сайт «Русская виртуальная библиотека» // URL: https://rvb.ru/#about

Примечание*. Разработка календарно-тематических планов, выбор методов и приемов обучения остаются зоной профессиональной ответственности учителя, который, опираясь на требования государственных стандартов, образовательных программ и примерных КТП КАО, а также учитывая конкретные условия и возможности своих учеников, самостоятельно планирует и организует процесс обучения.

Т.МАТОХИНА,
заведующая лабораторией методической поддержки и профессионального развития КАО, отличник образования КР

1. АКТУАЛЬНОСТЬ:
СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ
НОВОГО УЧЕБНОГО ГОДА

В 2026/2027 учебном году продолжает-ся реализация 12-летнего образования. Для школ с кыргызским языком обуче-ния это означает следовать новым стан-дартам и программам и организовывать обучение русскому языку как второму в соответствии с уровневой системой че-рез речевую практику, функциональную грамотность, рабо-ту с текстом, постепенное развитие самостоятельности уча-щихся в устной и письменной речи.

В зависимости от года рождения обучающихся парал-лели классов функционируют в разных системах школьно-го обучения.

Таблица 1
Предметный стандарт/программа по классам в
2026/2027 учебном году

Классы	Предметный стандарт/программа
1, 2, 3, 7, 8-е	Предметный стандарт и программа 12-летней системы обучения 2025 года
3, 4, 9, 10, 11-е	Предметный стандарт и программа 11-летней системы обучения 2022 года
5-й	Интегрированная программа 11-летней и 12-лет-ней системы

Учителям, работающим в параллелях с разными модель-ми, необходимо вести отдельные календарно-тематические планы и учитывать различия в требованиях к результатам, заданным соответствующей программой.

Распределение уровней владения русским языком
как вторым в 1–12-х классах

В 12-летней системе обучения 1-й класс выполняет функ-цию адаптационного, добукварного периода: обучение идет на уровне А0 (стартовый уровень), в основе – устная речь и восприятие на слух, речевой этикет, простые вопросы и от-веты по темам ближайшего окружения, диалоговые модели «просьба – согласие/отказ», а также подготовка руки к пись-му. Во 2-м классе (уровень А1.1) начинается систематическое изучение языка и обучение грамоте: алфавит, звуко-буквен-ный анализ, к концу второго полугодия – чтение простей-ших текстов; обучение в классе завершается формирова-нием навыков плавного чтения. По БУП на предмет «Русс-кий язык и чтение» в 1-х и 2-х классах отводится по 3 часа в неделю.

5-й класс, согласно БУП, – это переходный период, в ходе которого реализуется интегрированная программа 11-летней и 12-летней системы обучения, по содержанию близкая к содер-жанию 6-го класса 12-летней и 5-го класса 11-летней школы.

В 7-м классе «Русский язык и чтение» делится на два са-мостоятельных предмета: «Русский язык» (2 часа в неделю, уровень А2.3) и «Русская и мировая литература» (2 часа в не-делю). С 7-го класса вводятся собственные содержательные линии для языка: «Язык как система», «Восприятие и проду-цирование речи», «Социокультурные особенности общения». Для литературы – «Сюжет, композиция, жанры», «Литера-турные герои», «Художественная речь», «Автор».

В 2026/2027 учебном году в центре внимания находятся 3-е и 8-е классы. В 3-м классе продолжается формирование базовой коммуникативной компетенции в рамках интегри-рованного предмета «Русский язык и чтение». В 8-м классе обучение русскому языку выходит на уровень более осознан-ного владения речью, работы с информацией, текстами раз-ных жанров, аргументацией и подготовкой к дальнейшему профильному самоопределению.

Класс	Предмет	Модель обучения	Ключевой ориентир
3-й класс	Русский язык и чтение	12-летняя модель	Формирование устой-чивой речевой базы, чтения и письма на уровне А1.2
8-й класс	Русский язык	12-летняя модель	Развитие коммуни-кативной компетен-ции на уровне В1.1, работа с текстом, речевыми жанрами и аргументацией

В 3-м классе по программе для школ с кыргызским языком обучения предмет «Русский язык и чтение» также рассчитан на 3 часа в неделю, 102 часа в год, из них 98 часов отводится на ситуативно-тематическое и языковое содержание, 4 часа – на повторение. В 8-м классе предмет «Русский язык» рас-считан на 2 часа в неделю, 68 часов в год, из них 60 часов – на ситуативно-тематическое и языковое содержание, 4 часа – на повторение, 4 часа – на проверочные работы.

1.2. ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ
РУССКОГО ЯЗЫКА В КЫРГЫЗСКИХ КЛАССАХ

Обучение русскому языку в классах с кыргызским языком обучения должно строиться как обучение второму языку. Это означает, что язык изучается не как система правил сама по себе, а как средство общения, познания, чтения, письма и ре-шения учебных и жизненных задач.

РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

(в классах с кыргызским языком обучения)

В начальной школе предмет «Русский язык и чтение» яв-ляется интегрированным курсом: чтение выступает не только целью, но и инструментом развития речи, мышления и позна-вательной деятельности. Программа подчеркивает, что обу-чение строится с учетом языкового опыта и родного языка обучающихся, обеспечивая постепенный переход от опоры на родной язык к самостоятельному использованию русско-го языка в устной и письменной речи.

В 7–12-х классах предмет «Русский язык» направлен на углубленное овладение русским языком как вторым с уче-том уже сформированного языкового и читательского опы-та учащихся. Стандарт определяет для 8-го класса уровень В1.1 и связывает обучение с постепенным усложнением ре-чевых задач, развитием самостоятельности, способностей к самообучению и социальной интеграции в условиях много-язычия.

1.3. ФОРМИРУЕМЫЕ
КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Преподавание русского языка как второго в классах с кыр-гызским языком обучения направлено на взаимосвязанное формирование языковой, речевой, читательской и социо-культурной компетентностей. В 3-м классе особое внимание уделяется развитию элементарной языковой и речевой ком-петентности: учащиеся учатся понимать обращенную речь, использовать изученные слова и простые грамматические конструкции в знакомых ситуациях, читать короткие тек-сты, отвечать на вопросы, составлять небольшие устные и письменные высказывания с опорой на образец, рисунок, вопросы учителя. Одновременно формируется читательская компетентность: дети учатся читать осознанно, понимать со-держание текста, находить в нем нужную информацию, соот-нести текст с иллюстрацией, выражать простое отношение к прочитанному.

В 8-м классе продолжается развитие языковой, речевой и социокультурной компетентностей на более высоком уров-не. Учащиеся учатся осознанно выбирать языковые средства в зависимости от цели и ситуации общения, строить связные устные и письменные высказывания, участвовать в диалоге, аргументировать свое мнение, понимать тексты разных ти-пов и жанров, извлекать из них основную и дополнительную информацию. Важное место занимает формирование социо-культурной компетентности: школьники учатся использовать русский язык как средство межкультурного общения, пред-ставлять себя, свою семью, школу, родной край, культуру Кыр-гызстана, понимать нормы речевого этикета и уважительно взаимодействовать в многоязычной среде.

2. ВОЗМОЖНЫЕ ЗАТРУДНЕНИЯ
И СТРАТЕГИИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ

3-й класс

Возможное затруднение	Стратегия преодоления
Неравномерный уровень владения русским языком у третьеклассников	Начать год с диагностики: понимание устной инструк-ции, чтение короткого текста, умение отвечать на вопросы, писать слова и простые пред-ложения. По итогам диагно-стики распределить задания на три уровня: по образцу, с частичной опорой, самостоя-тельно
Недостаточная речевая среда на русском языке	На каждом уроке создавать учебную речевую ситуацию: спросить, ответить, попро-сить, уточнить, объяснить, рассказать. Важно, чтобы ученик говорил на русском языке не только при ответе у доски, но и в паре, группе, мини-диалоге, игре, обсужде-нии рисунка или текста
Низкая мотивация к чтению в 3-м классе	Использовать чтение с оста-новками, прогнозирование по заголовку и иллюстрации, чтение в парах, словесное рисо-вание. Приоритетом должно быть понимание, а не только техника чтения
Влияние родного кыргызского языка на русскую речь	Использовать родной язык как опору, но заранее прогнозиро-вать трудности интерферен-ции: род существительных, согласование прилагатель-ных, падежные формы, пред-логи, порядок слов, употре-бление глаголов движения. Ошибки следует рассматри-вать как естественный этап освоения второго языка
Формальное изучение грамматики без выхода в речь	Вводить грамматику через речевую задачу: как сказать, кому помогаешь; где находит-ся предмет; что было раньше; какой предмет; с кем идешь; почему так думаешь. Правило должно завершаться мини-вы-сказыванием, диалогом или коротким письменным текстом

8-й класс

Ограниченное количество часов в 8-м классе	Сократить объем фронтального объ-яснения, усилить практическую работу с текстом, речевыми моделями, об-разцами письменных жанров. Урок должен иметь конкретный речевой продукт: ответ, диалог, характери-стику, аннотацию, объяснение, аргу-ментированное мнение, заявление, объявление, справку, мини-эссе
Переход от базово-го уровня к В1.1 в 8-м классе	Организовать повторение не блоками «правил», а через тексты и коммуни-кативные ситуации. Например: тема «Семья» – биография, поздравление, приглашение; тема «Здоровье» – от-чет, справка; тема «Труд. Профессии» – резюме, описание статистических данных
Трудности оце-нивания речевых результатов	Использовать критерии, понятные ученикам: содержание, полнота ответа, связность, точность слов, грамматическая правильность, произ-ношение, самостоятельность. В 3-м классе 12-летней модели основной формой является качественная обратная связь, а не отметка; в 8-м классе оценивание должно фиксиро-вать продвижение по видам речевой деятельности

3. РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА:
ОТ ЗНАНИЯ ПРАВИЛ К РЕЧЕВОМУ ДЕЙСТВИЮ

Обучение русскому языку как второму должно опираться на компетентностный, уровневый, функционально-коммуни-кативный, текстоцентрический, личностно-ориентирован-ный, дифференцированный, интегративный подходы, а также на учет родного языка обучающихся. В стандарте для 7–12-х классов отдельно подчеркивается необходимость включе-ния учащихся в реальные или моделируемые речевые ситуа-ции, где ученик выступает активным участником общения.

Подход	Как реализуется на уроке русско-го языка как второго
Компетентностный	Ученик не только знает слово или правило, но использует его в речи: спрашивает, объясняет, описывает, сравнивает, аргументирует
Уровневый	Задания соответствуют уровню: 3-й класс – А1.2; 8-й класс – В1.1. При этом внутри класса задания диф-ференцируются по степени самосто-ятельности
Функционально-коммуникативный	Ведущий метод – коммуникативный. Темы вводятся через ситуации общения. Грамматика вводится через функ-цию: как попросить, как отказаться, как описать, как объяснить причину, как выразить отношение
Интегративный	На одном уроке связаны слушание, чтение, говорение, письмо, лексика, грамматика и социокультурное со-держание
Текстоцентрический	Текст является основой урока: из него берутся слова, речевые модели, грам-матические наблюдения, вопросы, задания на говорение и письмо
Дифференцированный	Один и тот же материал отрабаты-вается на разных уровнях: повтори по образцу; дополни; задай вопрос; составь свой ответ; напиши короткий текст
Учет родного языка	Кыргызский язык используется как опора для понимания значения, срав-нения конструкций, предупреждения типичных ошибок, но конечная рече-вая задача выполняется на русском языке
Инклюзивный	Учитываются разные темпы освоения языка, разные речевые возможности, психологическая безопасность, право ученика на ошибку и постепенное про-движение

4. ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ
В 3-Х И 8-Х КЛАССАХ

4.1. 3-Й КЛАСС. «РУССКИЙ ЯЗЫК И ЧТЕНИЕ»:
ИНТЕГРИРОВАННЫЙ КУРС
Общая характеристика

3-й класс в 12-летней модели соответствует уровню А1.2. На этом этапе учащийся уже имеет первоначальный опыт слу-шания, говорения, чтения и письма на русском языке, но еще нуждается в постоянной опоре: иллюстрации, образце, рече-вой модели, ключевых словах, вопросах учителя.

Стандарт для 3-го класса предполагает, что учащийся по-нимает размеренную речь с четким произношением, участ-вует в диалоге и монологе по опорам, задает простые вопросы и отвечает на них в рамках известных тем, читает короткие тексты объемом 30–50 слов, пишет 5–7 простых предложе-ний, правильно интонирует простые высказывания, исполь-зует тематическую лексику 1–3-х классов и простые грамма-тические конструкции.

Основная методическая задача 3-го класса

Главная задача учителя – не ускоренное прохождение лексико-грамматического материала, а формирование устойчивой речевой базы. Учащийся должен понимать, что русские слова и формы нужны ему для общения: рассказать о семье, школе, доме, здоровье, об одежде, о еде, животных, временах года, об играх, о родном крае.

В 1–6-х классах программа выделяет 12 речевых тем: «Я и моя семья», «Школа», «Дом», «Труд», «Человек», «Одежда и обувь», «Продукты, пища, посуда», «Овощи и фрукты», «Животные, птицы», «Времена года. Праздники», «Игры, интересы, увлечения», «Родина». Эти темы затем становятся базой для модулей 7–9-х классов.

Организация урока в 3-м классе

Урок русского языка и чтения в 3-м классе целесообразно строить по следующей логике:

- Речевая ситуация или мотивационный вход: рисунок, короткий диалог, вопрос, предметная ситуация.
 - Новые слова в контексте. Слово сразу включается в словосочетание или предложение: помогает маме, дежурит в классе, живет в деревне, чистит зубы, надевает пальто.
 - Слушание и чтение короткого текста. Текст должен быть понятным, тематически близким, с повторяющимися речевыми моделями.
 - Работа с пониманием: кто? что делает? где? когда? кому помогает? почему?
 - Наблюдение над языком. Учитель не начинает с термина, а подводит к нему через примеры из текста.
 - Тренировка по образцу: дополнить, соединить, выбрать, задать вопрос, ответить.
 - Речевая практика: мини-диалог, рассказ по картинке, работа в паре, игра, ситуация выбора.
 - Письменное закрепление: 3–5 предложений на первых этапах, затем 5–7 простых предложений с опорой на вопросы или план.
 - Рефлексия: что понял, какие слова запомнил, что получилось сказать по-русски.
- Для национальной линейки учебников Н.П.Задорожная предлагает следующую модель урока в начальной школе.

Работа с грамматикой в 3-м классе

Грамматика в 3-м классе должна иметь функциональную формулировку. Вместо темы «Дательный падеж» для ученика лучше обозначить речевую задачу: «Как сказать, кому я помогаю». Вместо «Род имен прилагательных» – «Как сказать: какой? какая? какое?». Вместо «Прошедшее время» – «Как рассказать, что было вчера».

Примеры функциональных грамматических тем для 3-го класса

Языковой материал	Функциональная формулировка
Число существительных	Как сказать: один предмет или много предметов
Дательный падеж	Как сказать, кому я помогаю
Предложный падеж	Как сказать, где находится предмет
Винительный падеж	Как сказать, что я вижу, читаю, покупаю
Настоящее время глагола	Как рассказать, кто что делает сейчас
Прошедшее время глагола	Как рассказать, что было вчера
Повелительное наклонение	Как попросить или дать совет
Простое предложение	Как составить предложение: кто? что делает? где?

Грамматическое правило вводится через наблюдение в тексте: сначала ученики читают или слушают текст или диалог, затем находят нужные слова, сравнивают формы, отвечают на вопросы, только после этого учитель коротко формулирует правило. В исходных рекомендациях такой алгоритм описан как движение от чтения текста к выписыванию языковых единиц, наблюдению, введению термина и созданию собственного предложения или короткого текста по образцу.

Работа с чтением

В 3-м классе чтение должно быть смысловым. Необходимо избегать ситуации, когда ученик технически прочитал текст, но не понял, о чем он. Работа с текстом должна включать три этапа.

Первый этап “До чтения”: рассмотреть рисунок, назвать знакомые слова, предположить, о чем будет текст.

Второй этап “Во время чтения”: читать по частям, зада-

вать короткие вопросы, уточнять значение слов, находить предложения к рисунку.

Третий этап “После чтения”: ответить на вопросы, выбрать правильное утверждение, восстановить порядок событий, пересказать по плану, нарисовать эпизод, написать 3–5 предложений.

Работа с письмом

Письмо в 3-м классе должно постепенно переходить от списывания и подстановки к самостоятельному созданию короткого текста. Важно давать опоры: начало предложения, слова-помощники, вопросы, рисунок, план.

Пример последовательности:

- Сначала: «Допиши предложение: Я помогаю ... ».
- Затем: «Ответь на вопросы: Кому ты помогаешь дома? Что ты делаешь?»
- После этого: «Напиши 4–5 предложений о том, как ты помогаешь семье».

Оценивание в 3-м классе

В 3-м классе 12-летней модели рекомендуется безотметочная система оценивания. Основной инструмент – качественная обратная связь: что получилось, над чем нужно поработать, какой следующий шаг. В конце учебного года оформляется описательная характеристика учебных и личностных достижений. Также целесообразно вести «Портфолио читателя», куда помещаются иллюстрации к прочитанному, удачные пересказы, мини-тексты, творческие задания.

4.2. 8-Й КЛАСС. «РУССКИЙ ЯЗЫК»: РАЗВИТИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Общая характеристика

8-й класс в 12-летней модели соответствует уровню В1.1. На этом этапе ученик должен не только понимать и воспроизводить учебный материал, но и использовать русский язык для решения коммуникативных задач: описать человека, дать характеристику, выразить отношение, написать приглашение, объяснительную, аннотацию, резюме, объявление, расписку, аргументировать выбор.

Программа для 8-го класса включает темы «Домашние питомцы», «Мои друзья», «Мой класс», «Характеристика человека», «Этикет», «Автобиография», «Взаимоотношения в семье», «Биография», «Поздравление», «Приглашение», «Объяснительная», «Театр», «Кино», «Музыка», «Аннотация», «Как выбирают профессию?», «Резюме», «Красная книга», «Экология», «Объявление о покупке и продаже», «Расписка» и другие речевые жанры.

Основная методическая задача 8-го класса

Главная задача в 8-м классе – вывести учащихся от выполнения языковых упражнений к осознанному созданию устных и письменных высказываний. Урок должен завершаться речевым продуктом: характеристикой человека, диалогом в этикетной ситуации, аннотацией к фильму или книге, объяснением причины, кратким отчетом, аргументированным выбором, резюме, объявлением, справочной информацией.

Для 8–9-х классов стандарт указывает, что учащиеся понимают основные положения четкой стандартной речи по знакомым вопросам, имеют достаточно грамотную речь в знакомых ситуациях, допускают ошибки, но сохраняют общий смысл высказывания, а также пишут простые связные тексты по знакомым и интересующим вопросам.

Организация урока в 8-м классе

Урок русского языка в 8-м классе рекомендуется строить не вокруг правила, а вокруг коммуникативной задачи.

Примерная структура:

- Проблемная или речевая ситуация: «Нужно написать приглашение», «Нужно объяснить причину отсутствия», «Нужно рассказать о человеке», «Нужно выбрать профессию и аргументировать выбор».
- Работа с образцом: текст, диалог, объявление, характеристика, аннотация, справка.
- Анализ содержания: тема, цель, адресат, главная информация, дополнительные факты.
- Наблюдение над языком: какие слова, конструкции, формы помогают выполнить задачу.
- Тренировка: трансформация предложений, восстановление текста, подбор аргументов, редактирование.
- Самостоятельное высказывание: устное или письменное.
- Взаимооценка или самооценка по критериям: понятно ли, логично ли, достаточно ли аргументов, правильно ли оформлено, соблюдены ли нормы речевого этикета.

Работа с грамматикой в 8-м классе

Грамматика должна быть связана с речевыми жанрами. Например:

Речевая задача	Языковой материал
Дать характеристику человека	Прилагательные, сравнительные конструкции, сложные предложения с потому что
Написать биографию или автобиографию	Прошедшее время, даты, обстоятельства времени
Выразить радость или сожаление	Вводные слова, эмоционально-оценочная лексика
Написать объяснительную	Причинные конструкции: потому что, так как, из-за
Составить аннотацию	Тема, главная мысль, оценочная лексика, краткое изложение
Описать статистические данные	Числительные, сравнительные конструкции, слова больше, меньше, большинство
Составить резюме	Официально-деловой стиль, краткость, точность, структура документа
Аргументировать покупку или выбор	Сравнительная характеристика, аргументы, речевые клише: я считаю, потому что, во-первых

Такой подход позволяет не перегружать учащихся теорией и одновременно формировать языковую, речевую и социокультурную компетентности.

Работа с текстом в 8-м классе

В 8-м классе текст становится основой для анализа информации, аргументации и письменной речи. Учителю важно использовать как сплошные, так и несплошные тексты: объявления, таблицы, диаграммы, расписания, анкеты, инструкции, резюме, справки, отзывы.

Программа 8-го класса предусматривает, что учащийся понимает информацию, определяет тему, устанавливает смысловые части текста и логическую связь между ними, выделяет главную и дополнительную информацию, создает монологические высказывания по прослушанному или прочитанному тексту, выражает отношение к лицам, фактам и событиям.

Развитие устной речи

В 8-м классе необходимо систематически развивать монолог и диалог. Диалог не должен сводиться к чтению готовых реплик. Ученик должен уметь поддержать разговор, уточнить, согласиться, не согласиться, объяснить, попросить, предложить, выразить отношение.

Примеры заданий

- Составьте диалог «Я приглашаю друга в театр».
- Обсудите в паре: «Какая профессия нужна обществу? Почему?»
- Подготовьте короткое выступление: «Почему важно беречь природу Кыргызстана?»
- Проведите мини-интервью: «Как ты выбираешь друзей?»

Развитие письменной речи

Письмо в 8-м классе должно быть жанровым. Нужно учить не просто «писать текст», а понимать, какой текст создается, для кого, с какой целью и по какой структуре.

Обязательными должны стать следующие речевые жанры (монологические высказывания):

- характеристика человека;
- автобиография;
- биография;
- приглашение;
- поздравление;
- объяснительная;
- аннотация;
- объявление;
- резюме;
- описание статистических данных;
- аргументированное мнение.

Стандарт указывает примерный объем письменных монологических высказываний для 8-го класса – 90–110 слов. Основными видами письменной монологической речи названы сочинение, эссе и изложение, при этом оцениваются соответствие теме, логика, композиционная завершенность, языковое оформление и выразительность.

Оценивание в 8-м классе

Оценивание должно проверять не только знание правил, но и способность использовать русский язык в речевой деятельности. Важно сочетать текущую формирующую оценку и проверочные работы.

Рекомендуемые объекты оценивания:

- понимание аудиотекста;
- осмысленное чтение;
- диалогическая речь;
- монологическое высказывание;
- письменный текст определенного жанра;
- словарно-грамматические умения в контексте;
- редактирование текста;
- мини-проект или устное представление результатов работы.

Для 8-го класса важно заранее давать учащимся критерии. Например, при оценке аннотации: краткость, указание темы, выделение главной мысли, отсутствие пересказа всего текста, выражение отношения. При оценке объяснительной: соблюдение структуры, ясность причины, официально-деловой тон, грамотность.

5. ИТОВОВЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ДЛЯ УЧИТЕЛЯ

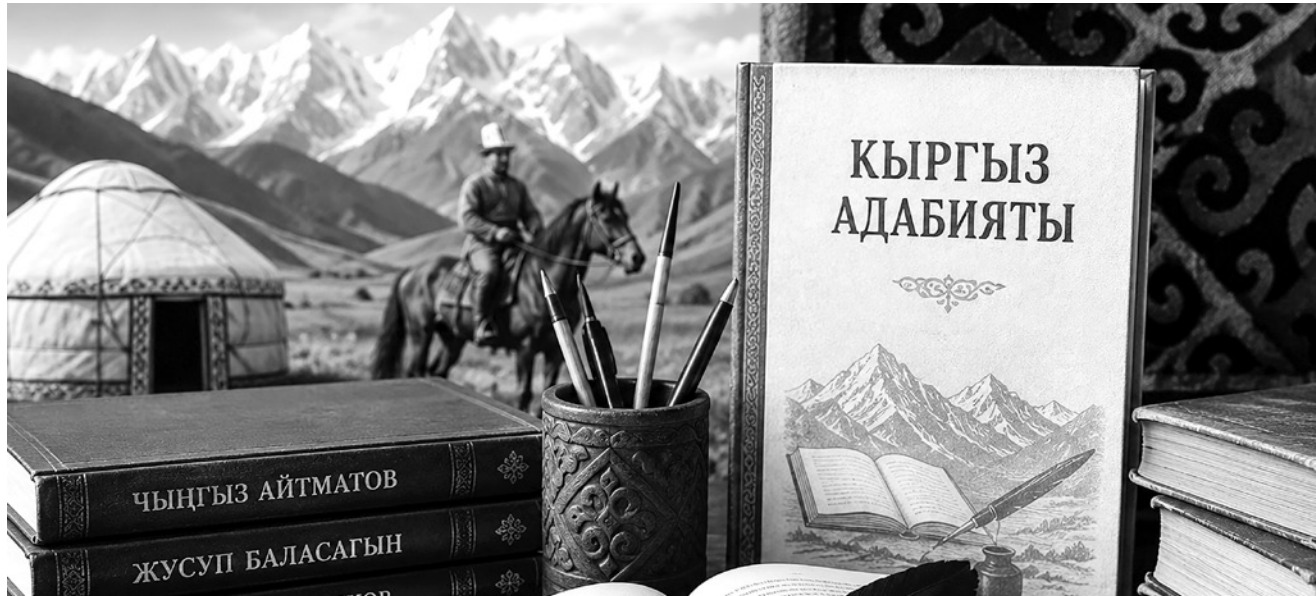
В 3-м классе главным становится мягкое и устойчивое продвижение от понимания устной речи к чтению, письму и простому самостоятельному высказыванию. Урок должен быть наглядным, речевым, эмоционально безопасным, с большим количеством опор и повторяющихся моделей.

В 8-м классе главным становится развитие самостоятельной речевой деятельности. Учащийся должен учиться понимать текст, извлекать информацию, выражать отношение, строить связное высказывание, писать тексты разных жанров и использовать русский язык как инструмент учебного и социального общения.

В обоих классах русский язык должен преподаваться как средство действия. Ученик изучает слово, форму, конструкцию не для воспроизведения правила, а для того, чтобы что-то сделать в речи: спросить, ответить, объяснить, описать, сравнить, доказать, договориться, представить информацию, выразить позицию.

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ

(Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн
жалпы билим берүү уюмдары үчүн)

I. 2026-2027-ОКУУ ЖЫЛЫНДА КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫН ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

2026-2027-окуу жылында Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү системасында билим берүүнүн мазмуну жаңылоо, компетенттүүлүккө негизделген окутууну ишке ашыруу жана 12 жылдык билим берүү моделине этап-этабы менен өтүү иштери улантылат. Бул өзгөрүүлөр окуучунун интеллектуалдык, руханий жана чыгармачылык потенциалын өнүктүрүүгө, ошондой эле заман талабына жооп берген инсанды тарбиялоого багытталган.

Кыргыз адабияты предмети көркөм чыгарманы өздөштүрүү менен гана чектелбестен, окуучунун руханий дүйнөсүн байытууга, тарыхый эс тутумун, улуттук аң-сезимин, эстетикалык табитин, сынчыл ой жүгүртүүсүн жана чыгармачылык дараметин өнүктүрүүгө кызмат кылат. Жаңыланган мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык көркөм чыгарма билимдин булагы катары гана эмес, инсандык өнүгүүнүн жана руханий баалуулуктарды калыптандыруунун натыйжалуу каражаты катары каралат.

2026-2027-окуу жылында 8-класстар жаңыланган окуу программасы боюнча билим алышат. Окутуу окуучунун функционалдык сабаттуулугун, окурмандык компетенттүүлүгүн жана көркөм текстти терең талдоо жөндөмүн өнүктүрүүгө багытталат. Сабактарда чыгарманын мазмунун кайра айтып берүү эмес, анын идеялык-көркөм өзгөчөлүгүн чечмелөө, автордук позицияны аныктоо, каармандардын иш-аракетине баа берүү жана чыгарманы турмуштук кырдаалдар менен байланыштыруу негизги орунду ээлейт.

Окуу процессинин борборунда окуучу турат. Ошондуктан мугалимдин негизги милдети даяр маалыматты берүү эмес, окуучунун өз алдынча окуусун, талдоосун, изилдөөсүн жана чыгармачылык ишмердүүлүгүн уюштуруу болуп саналат. Ар бир сабакта окуучунун жеке пикирин жүйөлүү билдирүүсүнө, талкууга катышуусуна жана көркөм чыгарманын негизинде турмуштук маселелер боюнча жыйынтык чыгаруусуна шарт түзүлүшү зарыл. Бул максатта окутуу «окуу – түшүнүү – талдоо – интерпретациялоо – баалоо – чыгармачылык менен колдонуу» логикалык ырааттуулугу боюнча уюштурулушу сунушталат.

Өзгөчө көңүл функционалдык сабаттуулукту өнүктүрүүгө бурулат. Окуучулар көркөм чыгармалардагы көйгөйлөрдү бүгүнкү коомдук турмуш менен байланыштырып талдоого, далилдер аркылуу негиздөөгө үйрөнүшү керек. Ошону менен катар адабият сабагы аркылуу улуттук нарктарды, тарыхый эс тутумду, маданий мурасты жана жалпы адамзаттык руханий баалуулуктарды өздөштүрүүгө өзгөчө көңүл буруу зарыл.

2026-2027-окуу жылында кыргыз адабияты предмети окутууда предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга, деңгээлдик жана чыгармачылык тапшырмаларды колдонууга, калыптандыруучу баалоону системалуу жүргүзүүгө, санариптик билим берүү ресурстарын натыйжалуу пайдаланууга артыкчылык берүү сунушталат.

II. КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ ПРЕДМЕТИНИН БАЗИСТИК ОКУУ ПЛАНЫНДАГЫ ОРДУ

Кыргыз адабияты предмети жалпы орто билим берүүнүн базистик окуу планынын милдеттүү бөлүгүнө кирет жана окуучулардын окурмандык маданиятын, көркөм-эстетикалык табитин, улуттук аң-сезимин, жарандык позициясын жана руханий-адеп-ахлактык баалуулуктарын калыптандырууга багытталган.

Предметтин мазмуну окуучулардын жаш өзгөчөлүгүнө ылайык жөнөкөйдөн татаалга карай түзүлүп, көркөм чыгарманы кабыл алуудан аны талдоого, интерпретациялоого жана турмуштук кырдаалдар менен байланыштырып баалоого чейин ырааттуу өнүктүрүлөт. Окуу процессинде көркөм текстти аңдап окууга, автордук позицияны түшүнүүгө, каармандардын иш-аракетине баа берүүгө, адабий түшүнүктөрдү өздөштүрүүгө жана негиздүү жеке пикир билдирүүгө өзгөчө көңүл бурулат.

2026-2027-окуу жылында кыргыз адабияты предмети базистик окуу планына ылайык төмөнкү окуу жүктөмү менен окутулат:

1-таблица

Кыргыз адабияты предметине сааттардын бөлүштүрүлүшү			
Класс	Жумасына	Жылына	Окуу программасы
5-класс	2 саат	68 саат	Интеграцияланган окуу программасы
7-класс	2 саат	68 саат	Жаңыланган окуу программасы
8-класс	2 саат	68 саат	2026/2027-окуу жылынан тартып жаңыланган окуу программасы боюнча окутулат
9-класс	3 саат	102 саат	11 жылдык окуу программасы
10-класс	3 саат	102 саат	11 жылдык окуу программасы
11-класс	2 саат	68 саат	11 жылдык окуу программасы

Жаңыланган окуу программасы боюнча окутулган класстарда окуу процесси компетенттүүлүккө негизделген мамиленин негизинде уюштурулуп, окурмандык, эмоционалдык-баалуулук жана адабий-чыгармачылык компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга артыкчылык берилет. Бул максатта көркөм чыгармаларды функционалдык талдоо, чыгармачылык тапшырмалар, өз алдынча окуу ишмердүүлүгү жана калыптандыруучу баалоо системалуу колдонулушу сунушталат.

III. КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫН ОКУТУУНУН НЕГИЗГИ МЕТОДИКАЛЫК БАГЫТТАРЫ

2026-2027-окуу жылында кыргыз адабиятын окутуу окуучунун окурмандык маданиятын, руханий-адеп-ахлактык баалуулуктарын, сынчыл ой жүгүртүүсүн жана адабий-чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө багытталууга тийиш. Окутуу процесси компетенттүүлүккө негизделген мамиленин талаптарына ылайык уюштурулуп, окуучунун көркөм чыгарманы өз алдынча түшүнүүсүнө, талдоосуна, чечмелөөсүнө жана баалоосуна шарт түзүшү зарыл.

Сабакта көркөм чыгарманы мазмундук деңгээлде өздөштүрүү менен чектелбестен, анын идеялык-көркөм өзгөчөлүгүн, автордук позициясын, каармандардын мүнөзүн, чыгарманын көркөм каражаттарын жана көтөрүлгөн көйгөйлөрдүн бүгүнкү күндөгү актуалдуулугун талдоого өзгөчө көңүл буруу сунушталат.

Окутууда төмөнкү методикалык багыттарга артыкчылык берүү максатка ылайык:

- окуучунун окурмандык компетенттүүлүгүн системалуу өнүктүрүү;
- көркөм текстти талдоо, интерпретациялоо жана аргументтүү баалоо көндүмдөрүн калыптандыруу;
- проблемалык, изилдөөчүлүк жана долбоордук окутуу технологияларын колдонуу;
- жуптук, топтук жана диалогдук ишмердүүлүк аркылуу кызматташтыкта окууну уюштуруу;
- чыгармачылык тапшырмалар (эссе, рецензия, пикир, талкуу, сахналаштыруу, буктрейлер, подкаст ж.б.) аркылуу окуучунун чыгармачылык дараметин өнүктүрүү;
- санариптик билим берүү ресурстарын натыйжалуу пайдалануу.

Сабактарды уюштурууда ар түрдүү окуу стратегияларын колдонуу сунушталат. Алардын катарына алдын ала божомолдоо, суроо түзүү, салыштырма талдоо, дискуссия, дебат, рефлексия жана чыгармачылык долбоорлор кирет. Бул ыкмалар окуучунун өз алдынча ой жүгүртүүсүн, далилдүү пикир айтуусун жана көркөм чыгарманы турмуштук тажрыйбасы менен байланыштыруусун камсыздайт.

Баалоо окуучунун жетишкен натыйжаларын гана эмес, анын окуу процессиндеги өсүшүн да чагылдырууга тийиш. Ошондуктан калыптандыруучу баалоо, өз ара баалоо жана өзүн-өзү баалоо усулдарын системалуу колдонуу сунушталат.

Кыргыз адабиятын окутуунун негизги максаты — окуучуга адабий билим берүү менен бирге көркөм чыгарманы түшүнгөн, аны талдап, баалай алган, өз оюн негиздүү билдирген, улуттук жана жалпы адамзаттык баалуулуктарды урматтаган компетенттүү окурманды тарбиялоо.

IV. ПРЕДМЕТТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨРДҮ КАЛЫПТАНДЫРУУНУН МЕТОДИКАЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Жаңыланган предметтик стандартка ылайык кыргыз адабиятын окутуу үч предметтик компетенттүүлүктү: окурмандык, эмоционалдык-баалуулук жана адабий-чыгармачылык компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга багытталат. Бул компетенттүүлүктөр өз ара тыгыз байланышта өнүгүп, окуучунун көркөм чыгарманы аңдап кабыл алуусун, талдоосун, баалоосун жана чыгармачылык менен колдонушун камсыздайт.

Окурмандык компетенттүүлүк

Окурмандык компетенттүүлүк окуучунун көркөм чыгарманы аңдап окуусун, мазмунун жана идеялык-көркөм өзгөчөлүгүн түшүнүүсүн, автордук позицияны аныктоосун, каармандардын иш-аракетине баа берүүсүн жана өз көз карашын негиздүү билдирүүсүн камтыйт.

Бул компетенттүүлүктү өнүктүрүү үчүн:

- ар түрдүү жанрдагы көркөм чыгармаларды системалуу окутуу;
- көркөм текстти талдоо жана интерпретациялоо;
- проблемалык суроолорду, салыштырма талдоону жана дискуссияны колдонуу;
- окуучунун жеке пикирин аргументтүү негиздөөгө шарт түзүү сунушталат.

Эмоционалдык-баалуулук компетенттүүлүгү

Эмоционалдык-баалуулук компетенттүүлүк көркөм чыгарманын негизинде улуттук жана жалпы адамзаттык руханий баалуулуктарды аңдап түшүнүүгө, каармандардын жүрүм-турумуна адеп-ахлактык баа берүүгө, өзүнүн жарандык жана инсандык позициясын калыптандырууга багытталат.

Сабактарда:

- каармандарга талдоо;
- чыгармадагы көйгөйлөрдү бүгүнкү турмуш менен байланыштыруу;
- баалуулуктар боюнча талкууларды уюштуруу;
- рефлексиялык тапшырмаларды колдонуу сунушталат.

Адабий-чыгармачылык компетенттүүлүк

Адабий-чыгармачылык компетенттүүлүк окуучунун чыгармачылык мүмкүнчүлүктөрүн өнүктүрүүгө, көркөм чыгарманы өз алдынча интерпретациялоого жана чыгармачылык продуктуларды жаратууга багытталат.

Бул максатта төмөнкү иштерди уюштуруу натыйжалуу болуп саналат:

- эссе, рецензия, адабий пикир жазуу;
- чыгарманы башка жанрда кайра жаратуу;
- сахналаштыруу жана рождук оюндар;
- буктрейлер, подкаст, санариптик презентация жана чыгармачылык долбоорлорду даярдоо.

Методикалык сунуштар

Предметтик компетенттүүлүктөрдү натыйжалуу калыптандыруу үчүн мугалимге төмөнкүлөр сунушталат:

- окуучунун жаш өзгөчөлүгүнө жана даярдык деңгээлине ылайык деңгээлдик тапшырмаларды колдонуу;
- изилдөөчүлүк, долбоордук жана кызматташтыкта окутуу технологияларын пайдалануу;

-
- калыптандыруучу баалоону системалуу уюштуруу;
 - санариптик билим берүү ресурстарын жана жасалма интеллект каражаттарын академиялык ак ниеттүүлүк принциптерин сактоо менен колдонуу;
 - окуучунун өз алдынча окуусуна, чыгармачылык демилгесине жана рефлексиясына шарт түзүү.

Предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу өзүнчө максат катары эмес, ар бир сабактын мазмуну, окутуу технологиялары, окуу тапшырмалары жана баалоо системасы аркылуу комплекстүү ишке ашырылышы зарыл. Дал ушундай уюштурулган окуу процесси окуучунун функционалдык сабаттуулугун, окурмандык маданиятын жана адабий-эстетикалык дүйнө таанымын өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

V. «КЫРГЫЗ ЖАНА ДҮЙНӨ АДАБИЯТЫ» ПРЕДМЕТИН ОКУТУУНУН МЕТОДИКАЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

«Кыргыз жана дүйнө адабияты» предмети окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн жалпы билим берүү уюмдарында окуучуларды кыргыз жана дүйнөлүк көркөм адабияттын мыкты үлгүлөрү менен тааныштыруу аркылуу алардын окурмандык маданиятын, эстетикалык табитин, коммуникативдик компетенттүүлүгүн, маданияттар аралык диалог жүргүзүү жөндөмүн жана жалпы адамзаттык баалуулуктарга болгон мамилесин өнүктүрүүгө багытталат. Бул предмет мамлекеттик тилди өздөштүрүүнү колдоо менен бирге кыргыз элинин руханий мурасын дүйнөлүк адабияттын контекстинде аңдап түшүнүүгө мүмкүнчүлүк түзөт.

2026-2027-окуу жылында 8-класстар «Кыргыз жана дүйнө адабияты» предметин жаңыланган окуу программасынын негизинде окушат. Жаңыланган мазмун окуучулардын окурмандык, эмоционалдык-баалуулук жана адабий-чыгармачылык компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүүгө, функционалдык сабаттуулукту калыптандырууга жана көркөм чыгармаларды турмуштук кырдаалдар менен байланыштырып талдоого багытталган.

Окутууда көркөм чыгармаларды өзүнчө өздөштүрүү менен чектелбестен, кыргыз жана дүйнөлүк адабияттын ортосундагы идеялык, тематикалык, жанрдык жана көркөм байланыштарды ачууга өзгөчө көңүл буруу сунушталат. Мындай мамиле окуучуларга улуттук адабияттын дүйнөлүк адабий процесстеги ордун аңдап түшүнүүгө, ар түрдүү маданияттардын окшоштуктарын жана өзгөчөлүктөрүн салыштырып талдоого жардам берет.

Окуу процессинде төмөнкү методикалык багыттарды системалуу колдонуу сунушталат:

- көркөм чыгармаларды салыштырма-типологиялык талдоо;
- авторлордун чыгармаларын темасы, идеясы, образдар системасы жана көркөм каражаттары боюнча салыштыруу;
- проблемалык окутуу, диалогдук окутуу, долбоордук жана изилдөөчүлүк ишмердүүлүктү уюштуруу;
- дебат, талкуу, эссе, адабий пикир, буктрейлер, подкаст жана чыгармачылык долбоорлорду колдонуу;
- көркөм чыгармалардагы көйгөйлөрдү бүгүнкү коомдук турмуш менен байланыштырып талдоо;
- ар түрдүү маалымат булактары менен иштөөгө жана өз көз карашын жүйөлүү негиздөөгө багытталган тапшырмаларды колдонуу.

Мамлекеттик тилди экинчи тил катары өздөштүргөн окуучулардын тилдик деңгээлин эске алуу окутуунун маанилүү шарты болуп саналат. Бул максатта жаңы сөздөрдү жана түшүнүктөрдү алдын ала өздөштүрүү, сөздүк менен иштөө, визуалдык материалдарды пайдалануу, сүйлөө ишмердүүлүгүн активдештирүү жана деңгээлдик тапшырмаларды колдонуу сунушталат. Көркөм текст тилдик материалды өздөштүрүүнүн гана эмес, окуучунун сөз байлыгын, байланыштуу кебин жана коммуникативдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн натыйжалуу каражаты катары пайдаланылышы зарыл.

2026–2027-окуу жылында төмөнкү окуу жүктөмү боюнча окутулат:

2-таблица

Окуу жүктөмүнүн бөлүштүрүлүшү			
Класс	Жумасына	Жылына	Окуу программасы
5-класс	1 саат	34 саат	Интеграцияланган окуу программасы
7-класс	1 саат	34 саат	Жаңыланган окуу программасы (12 жылдык)
8-класс	1 саат	34 саат	Жаңыланган окуу программасы (12 жылдык)
9-класс	1 саат	34 саат	11 жылдык окуу программасы
10-класс	1 саат	34 саат	11 жылдык окуу программасы
11-класс	1 саат	34 саат	11 жылдык окуу программасы

Окутуунун методикалык өзгөчөлүктөрү

«Кыргыз жана дүйнө адабияты» предметин окутууда чыгармаларды өз-өзүнчө окуп чыгуу менен чектелбестен,

салыштырма-типологиялык талдоо ыкмасын колдонуу максатка ылайык. Мугалим окуучуларды кыргыз жана дүйнөлүк адабияттагы окшош темаларды, образдарды, идеяларды жана көркөм чечимдерди салыштырып талдоого багыттоосу зарыл. Мындай мамиле окуучулардын маданияттар аралык коммуникациясын өнүктүрүп, дүйнөлүк адабий процессти түшүнүүсүнө жана улуттук адабияттын ордун аңдап билүүсүнө көмөк көрсөтөт.

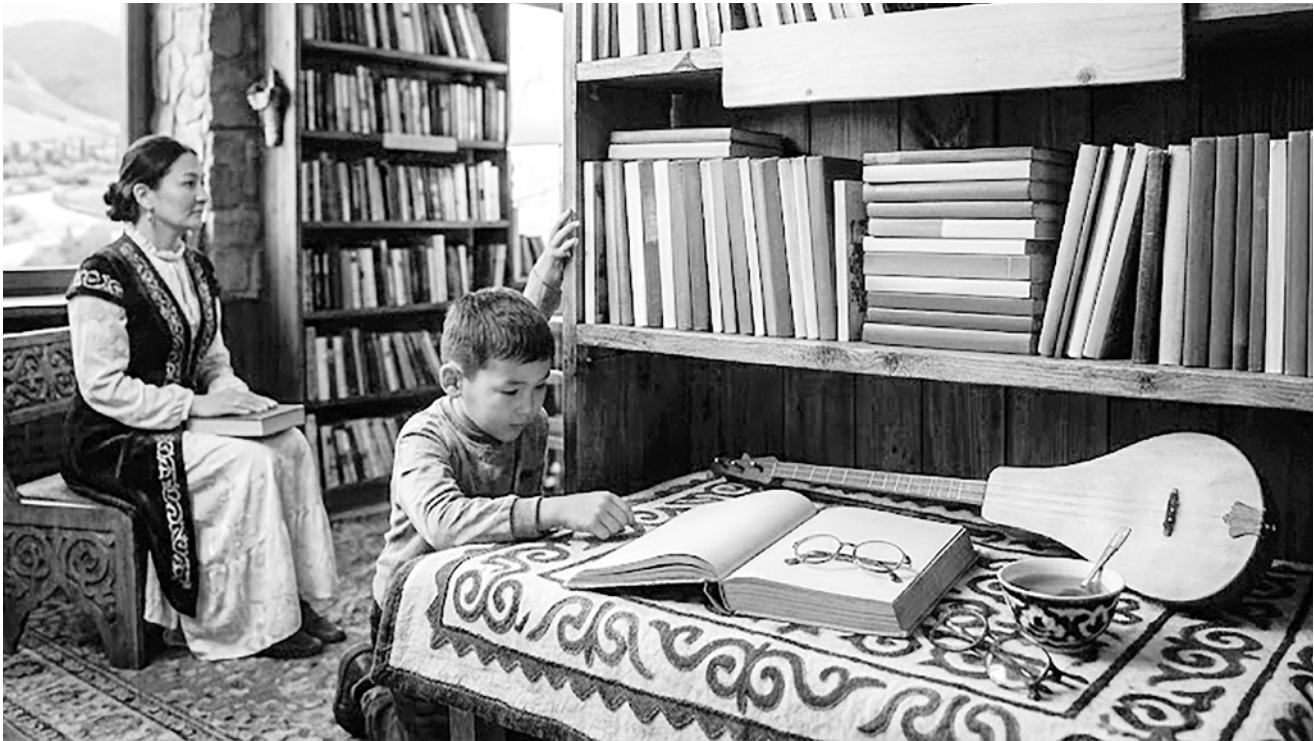
100 жылдыкты утурлай

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫН ОКУТУУ: РУХАНИЙ БААЛУУЛУКТАР, УЛАНМАЛУУЛУК ЖАНА ЗАМАНБАП МЕТОДИКАЛЫК МАМИЛЕЛЕР

«Адамга эң кыйыны — күн сайын адам болуу». Чыңгыз АЙТМАТОВ

Залкар жазуучу Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары кыргыз адабиятынын окуу мазмунунда өзөктүү орунду ээлеп, жалпы билим берүү процессинде уланмалуулук жана системалуулук принциптеринин негизинде окутулуп келет. Анын чыгармалары окуучулардын жаш өзгөчөлүгүнө ылайык этап-этабы менен өздөштүрүлүп, көркөм кабылдоодон көркөм-философиялык ой жүгүртүүгө алып чыгат. Ошону менен бирге жазуучунун чыгармалары окуучулардын окурмандык маданиятын, көркөм-эстетикалык табитин, руханий дүйнөсүн, улуттук аң-сезимин, жарандык жоопкерчилигин жана жалпы адамзаттык баалуулуктарга болгон мамилесин калыптандырууда өзгөчө мааниге ээ.

2028-жылы белгилене турган Чыңгыз Айтматовдун туулгандыгынын 100 жылдык мааракеси анын чыгармачылык мурасын билим берүү процессинде жаңы мазмунда жана заманбап методикалык мамилелердин негизинде окутуунун актуалдуулугун дагы да арттырат. Жазуучунун чыгармаларын окуу программаларынын

алкагында өздөштүрүү менен гана чектелбестен, аларды окуучулардын руханий-адеп-ахлактык тарбиясынын, жарандык аң-сезиминин, улуттук өзүн-өзү таануусунун жана дүйнөлүк гуманисттик баалуулуктарды аңдап түшүнүүсүнүн маанилүү булагы катары кароону талап кылат.

Чыңгыз Айтматовдун чыгармалары окуу программаларында көлөмү боюнча да өзгөчө орунду ээлейт. 2026–2027-окуу жылында кыргыз адабияты предметинде 5–9, 11-класстарда жазуучунун 11 көркөм чыгармасын жана 2 публицистикасын окутууга 45 окуу сааты, ал эми окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин «Кыргыз жана дүйнө адабияты» предметинде анын 9 чыгармасынан алынган үзүндүлөрүн өздөштүрүүгө 19 окуу сааты каралган.

Мугалимге сунуш

Чыгармаларды өз ара байланышкан көркөм-философиялык система катары окутуп, ар бир кийинки чыгарма мурунку чыгармаларда калыптанган билимди, түшүнүктөрдү жана окурмандык тажрыйбаны кеңейтип турушуна көңүл буруңуз.

Окуучуларды чыгарманын мазмунун айтып берүүгө эмес, автордук позицияны аныктоого, каармандардын нравалык тандоосуна баа берүүгө, символдордун жана көркөм деталдардын маанисин чечмелөөгө багыттаңыз.

«Эмне болду?» деген суроо менен чектелбестен, «Эмне үчүн мындай болду?», «Автор эмнени айткысы келген?», «Бул маселе бүгүн кандай көрүнөт?» сыяктуу проблемалык суроолор аркылуу талкууларды уюштуруңуз.

Ар бир пикирди көркөм текстке, эпизодго же цитатага таянып негиздөөгө көнүктүрүңүз. Бул окуучунун аргументтүү ой жүгүртүү жана текст менен иштөө көндүмдөрүн калыптандырат.

Эссе, аналитикалык пикир, салыштырма талдоо, дебат, буктрейлер, подкаст, долбоордук жана изилдөө тапшырмаларын системалуу колдонуу окуучулардын чыгармачылык жана изилдөөчүлүк жөндөмдөрүн өнүктүрөт.

Олимпиадалык даярдыкта чыгармага аналитикалык пикир жазууга, каармандарга салыштырма мүнөздөмө берүүгө, көркөм деталды жана символду чечмелөөгө, автордук позицияны аныктоого жана текстке таянып жүйөлүү жооп берүүгө багытталган тапшырмаларга артыкчылык бериңиз.

Чыгармаларды кыргыз жана дүйнөлүк адабияттагы окшош темалар, идеялар жана образдар менен салыштырып окутуу окуучулардын адабий дүйнө таанымын кеңейтет.

Санариптик билим берүү ресурстарын чыгармачылык жана изилдөө иштерин уюштурууда максаттуу пайдаланып, академиялык ак ниеттүүлүк принциптеринин сакталышына өзгөчө көңүл буруңуз.

Эске алуу зарыл: Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын окутуунун негизги максаты окуучунун чыгарманын мазмунун айтып берүүсү эмес, анын көркөм дүйнөсүн аңдап түшүнүүсү, чыгармадагы руханий баалуулуктарды өзүнүн турмуштук тажрыйбасы менен байланыштырып чечмелей алышы, автордук позицияны аңдоосу жана өз көз карашын негиздүү билдире алган, ой жүгүрткөн компетенттүү окурман катары калыптанышы болуп саналат.

2026–2027-окуу жылынын август кеңешмесинде талкуулоо үчүн сунушталган темалар

2026–2027-окуу жылында кыргыз адабиятын окутуунун артыкчылыктуу багыттары жана жаңыланган мазмуну.

Компетенттүүлүккө негизделген кыргыз адабияты сабагы: салттуу окутуудан заманбап методикалык мамилелерге өтүү.

Көркөм чыгарманы окутуунун заманбап технологиялары: талдоо, интерпретациялоо жана окурмандык компетенттүүлүктү өнүктүрүү.

Залкар жазуучу Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларын окутуу: руханий баалуулуктар, уланмалуулук жана заманбап методикалык мамилелер.

«Кыргыз жана дүйнө адабияты» предметинде салыштырма-типологиялык талдоону уюштуруунун методикалык өзгөчөлүктөрү.

Кыргыз адабияты сабагында окуучулардын чыгармачылык жана изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүн уюштуруу: эссе, адабий пикир, буктрейлер, подкаст жана долбоордук иштер.

Санариптик билим берүү чөйрөсүндө кыргыз адабиятын окутуу: жасалма интеллекттин мүмкүнчүлүктөрүн жана санариптик ресурстарды натыйжалуу пайдалануу.

Кыргыз адабияты боюнча олимпиадалык даярдык: аналитикалык ой жүгүртүүнү, текст менен иштөө жана чыгармачылык жөндөмдөрдү өнүктүрүү.

Окуучунун окурмандык маданиятын калыптандырууда мектептин, китепкананын жана үй-бүлөнүн өнөктөштүгү.

Көркөм чыгармаларды окутууда улуттук нарктарды жана жалпы адамзаттык руханий баалуулуктарды интеграциялоо.

А.БАТЫРКУЛОВА,

КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын жетектөөчү илимий кызматкери, п.и.к.

ЧЕТ ТИЛИ

АКТУАЛДУУЛУГУ

Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамына (№ 179, 2023-ж. 11-август) ылайык, мамлекет ар бир жаранга билим берүүнүн бардык деңгээлдеринде мамлекеттик, расмий тилди жана бир чет тилин окутуу үчүн шарттарды түзөт (11-берене). Мектеп педагогдорду жана окутуу ресурстарын камсыздап, бир чет тилин (немис, англис, француз же башка тилдерди) окутат.

12 жылдык билим берүүнү ишке ашыруунун алкагында немис жана француз тилдери боюнча окуу программалары жаңыртылды. Бул аларды өнүктүрүү жана Кыргыз Республикасынын мектептеринде тилдик ар түрдүүлүктү сактоо үчүн методологиялык негизди түзөт.

Предметтин мазмуну Чет тилдер боюнча жалпы европалык компетенциялардын алкагына (CEFR) ылайык иштелип чыккан.

Билүү деңгээли	3-4-класс	5-6-класс	7-8-класс	9-класс	10–12-класс
Элементардык билүү	Башталгыч деңгээл/Beginner	A1	A1+		
	Элементардык деңгээл /Elementary		A2		
	Баштапкы орто деңгээл/Pre-Intermediate			A2+	
Өз алдынча	Ортоңку деңгээл/Intermediate				B1

Чет тили сабактарында тилдик деңгээлине жараша класс эки топко бөлүнөт.

Кыйынчылыктар жана аларды чечүүнүн жолдору:

Кыйынчылыктар	Чечүүнүн жолдору
Жаңы окуу жылында 8 жана 9 жаштагы балдар 3-класска барышат (11 жылдык жана 12 жылдык билим берүү)	11 жылдык жана 12 жылдык билим берүүчү боюнча 3-класстын окуучулары бирдиктүү программа боюнча окутулат
5-класс – 2027/28-окуу жылында 12 жылдык окутуу моделине өтүү боюнча 7-класска көчүшөт	I жарым жылдык – «Take of with English, Pupils' book», II жарым жылдык – 5-класс үчүн окуу китеби, авторлор Ч.А.Абдышева, О.Р.Балута, А.Г.Фатнева, Н.Э.Цуканова
7-, 8-класс – 12 жылдык боюнча окутулат. Окуу китебинде сүрөттөр, тексттер жаш курагына дал келбейт, материал жеңил	I жарым жылдык – «Take of with English, Pupils' book», II жарым жылдык – 7-класс үчүн окуу китеби, авторлор Ч.А.Абдышева, О.Р.Балута, 8-класс – авторлор О.Р.Балута, Ч.А.Абдышева
Класстагы окуучулардын тил билүү деңгээли ар кандай	Класс тил деңгээлине жараша 2 топко бөлүнөт

8-класска профилге чейинки программалар ишке ашырылат. Мектеп сунушталган программаларды өз алдынча тандайт. Тандоодо педагогдордун ресурстарына, ошондой эле окуучулар менен ата-энелердин таламдарына көңүл бурулат: филологиялык, социалдык, математикалык, искусство жана технология, ден соолук маданияты. Ошол эле учурда, тандалган профилге чейинки курска карабастан, «Чет тили» сабагы бардык 8-класстын окуучулары үчүн милдеттүү бойдон калууда.

Чет тили сабактарында тилдик деңгээлине жараша класс эки топко бөлүнөт. Башталгыч класстарда тексттик диктант колдонулбайт. Мугалим 10 сөздөн ашпаган сөздүк диктантын гана жүргүзө алат. 7–9- жана 10–11-класстарда 12–15 сөздөн турган диктант жүргүзүлөт; ал сөздөрдөн же сөз айкаштарынан турушу мүмкүн.

Базистик окуу планы боюнча, чет тилдери 3-класстан 12-класска чейин жумасына 2 сааттан, окуу жылына 68 сааттан окутулат. Окуу процессин жакшыртуу жана бөлүнгөн сааттарды максаттуу пайдаланууну камсыз кылуу үчүн сааттар төмөнкүдөй бөлүштүрүлөт:

- киришүү – 4 саат;
- кептик темалар жана грамматикалык материал – 56 саат;
- кайталоо – 4 саат;
- текшерүү иштери – 4 саат.

Чет тилдерин окутуунун өзгөчөлүктөрү

Чет тилин окутуунун максаты – жөн гана сүйлөөнү жана жазууну үйрөнүү эмес, ошондой эле окуучуларды жашоонун ар кандай тармактарында баарлашуу үчүн чет тилин натыйжалуу колдоно алган көп маданияттуу, көп тилдүү инсан катары тарбиялоо. Чет тили аркылуу окуучулардын таанып-билүү активдүүлүгү өнүгөт, дүйнө таанымы кеңейет жана өз алдынчалыгы артат.

Чет тили сабактарында (француз, немис, англис) окуучуларда төмөнкү компетенттүүлүктөр калыптанат:

- тилдик компетенттүүлүк – бул өз ойлорун чет тилинде билдирүү үчүн тилдик каражаттарды (лексика, грамматика) колдонуу жөндөмү;
- кептик компетенттүүлүк – бул ар кандай кырдаалдарда

натыйжалуу баарлашуу үчүн тилди окууда, угууда, сүйлөөдө жана жазууда колдонуу жөндөмү;

- маданияттар аралык компетенттүүлүк – бул тилди колдонуп өз ара аракеттенүү, башка элдердин маданиятын кабыл алуу жана сыйлоо, ошондой эле маданияттар аралык кырдаалдарда өз өлкөсүн тааныштыруу жөндөмү.

Сабактын максаттары предметтик компетенттүүлүктөрдүн негизинде түзүлөт. Негизги компетенттүүлүктөр мазмун жана окутуу ыкмалары аркылуу калыптанат.

3-класска окутуунун өзгөчөлүктөрү

Башталгыч мектепте окутуу «тыбыш – тамга – сөз – фраза – кеп» стратегиясына ылайык жүргүзүлөт. Башкача айтканда, алгач тыбышты, андан кийин тамганы үйрөтөбүз, анткени тыбыштар балдар үчүн табигый нерсе, ал эми алфавит – «белгилер системасы» болуп саналат. Ошондой эле алгач кичине тамгаларды, андан кийин баш тамгаларды үйрөтөбүз, себеби баш тамгалар энчилүү аттарда жана сүйлөмдөрдүн башында гана колдонулат.

Окуучулардын моторика көндүмдөрүн активдүү өнүктүрөбүз: балдар тамгаларды чийип, байланыштырып, боёп, кыймыл аркылуу көрсөтүшөт жана тамгалардын формасын түшүнүү үчүн аларды пластилинден жасашат. Сүйлөм түзүүдө калемсаптар колдонулат («1 сөз – 1 калемсап»): балдар сөздүн ордуна калемсапты коюп,

жылдырып, сүйлөмдү түзүп, курамын түшүнүшөт. Жаңы сөздөрдү үйрөтүүдө кабылдоо өзгөчөлүгү колдонулат: көрүү, угуу, жыт сезүү, даам сезүү жана кыймыл (мисалы, мөмө-жемиштерди, жаныбарларды, этиштерди үйрөтүүдө).

8-класска окутуунун өзгөчөлүктөрү

Жогорку класстарда грамматиканы түшүндүрүүдө «Guided Discovery» (Жетек-

телген ачылыш) стратегиясы аркылуу ишке ашырылат. Бул стратегияда окуучулар мугалимдин суроолорун колдонуп, грамматикалык эрежени өз алдынча түзүүнү үйрөнүшөт. Мисалы, биз өткөн чакты үйрөтөбүз. Окуучуларга өткөн чакта сүйлөм берип, алардан этиштин астын сызууну суранабыз. Алардан эмне өзгөргөнүн сурайбыз. Окуучулар өткөн чактын мүчөсүн (-ed) байкашы керек. Аны белгилеп, окуучуларды эрежени чыгарууга үндөйбүз. Андан кийин машыгып, аны сөзгө киргизебиз.

Чет тилдин маданияты менен таанышуу. Чет тилин үйрөнүү аркылуу окуучу ошол тилде сүйлөгөн элдин каада-салттары, майрамдары жана маданий өзгөчөлүктөрү менен таанышат. Бул балдарга тилдин маданий контекстин жакшыраак түшүнүүгө жардам берет. Тематикалык күндөр (мисалы, «Англис тамактары» күнү, «Немис китеп клубу» же «Француз музыкасы» күнү) тилдик чөйрөнү түзүүгө жана окуучулардын маданий түшүнүгүн тереңдетүүгө жардам берет. Майрамдар жөнүндө билүү окуу процессин кызыктуураак жана ар түрдүү кылат. Бул ыкма балдардын дүйнө таанымын кеңейтип гана тим болбостон, чет тилинде баарлашуунун нюанстарын жакшыраак түшүнүүгө да жардам берет.

Эмоционалдык интеллекти калыптандыруу. Жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык, сабакта окуучулардын эмоционалдык – жеке компетенттүүлүгүн өнүктүрүү керек, буга калыптандыруучу баалоо аркылуу жетишүүгө болот. Калыптандыруучу баалоо жана кайтарым байланыш окуучулардын жетишкендиктерине эң чоң таасир этүүчү факторлор болуп саналат. Мугалимдер көп учурда окуучуларды кубаттоо үчүн мактоону колдонушат (мисалы, «Азаматсың!», Бирок мактоо окутуу процесстен жана өзүн-өзү жөнгө салуудан алаксытат. Мактоодо маалымат аз жана окуучулардын аракетинин көбөйүшүнө сейрек алып келет. «Быйтыкчалар», «күн нуру», «булуттар» жана башкалар сыяктуу символдордун таасири да ушундай эле чектелүү. Системалуу кайтарым байланыш сабактын саатын көбөйтүүгө же класстын санын азайтууга караганда, окуу жетишкендиктерин жакшыртат. Калыптандыруучу баалоо төмөнкү суроолорго жооп бериши керек: Аткарылган иш максатка жеттиби? Эмне жакшы аткарылды? Мен кантип иштедим? Эмнени жакшыртуу керек?

«Көндүмдөр жылдызы» ийгилик факторлорун аныктоого жардам берет. Мисалы, сабак учурунда балдар эссе жазууну үйрөнүштү. Жылдызчанын учунда окуучулар тапшырмаларды аткарууда эмнени жакшы аткарганын жазышат. Жылдызчанын ичинде окуучулар аларга эмне жардам бергенин белгилешет (талкуу, иллюстрациялар, жупта иштөө ж.б.). Ушундай жол менен окуучулар окуу стратегияларын аныктап, таанып, өз билимдерин чагылдырышат.

1-сүрөт – «Көндүмдөр жылдызы»

«Тескери тепкич» окуучуларга окуу максатына жетүү жолун көрсөтөт. Мугалим окуучуларга тапшырманын улгүсүн кандай болушу мүмкүн экенин мисал келтирип, аны аткаруу үчүн эмне керек экенин талкуулайт:

2-сүрөт – «Тескери тепкич»

«Түшүнүү картасы» тапшырманы тереңирээк талкуулоого, айрым окуучуларга мазмундан мааниге өтүүгө жардам берет. Мисалы, окуяны талкуулоодо окуучулар суроо тандап, аны жупта талкуулай алышат.

1-схема – «Түшүнүү картасы»

Калыптандыруучу баалоо жөн гана натыйжаларга жетүү эмес, өнүктүрүүгө басым жасоо менен өсүү ой жүгүртүүсүн калыптандырат. Өз жөндөмдөрүн күч-аракет жана туруктуулук менен жакшырта алам деп ишенген окуучулар кыйынчылыктарга туруктуу болууга үйрөнүшөт. Натыйжада балдар окууну өркүндөтүүгө мүмкүнчүлүк берген үзгүлтүксүз процесс катары кабыл алышат, бул, айрыкча, окууда кыйынчылыктарга туш болгон балдарда прогрессинин далилдерин көрүп, ишенимди арттырат.

Калыптандыруучу баалоо окуучулардын эмоционалдык – жеке компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн натыйжалуу куралы болуп саналат, анткени ал алардын өз мүмкүнчүлүктөрүн, жетишкендиктерин, окуу стратегияларын жана окуу муктаждыктарын андап билүүгө көмөктөшөт.

Баалоонун принциптери

Чет тили сабактарында баалоо төмөнкү принциптерге негизделет:

1. Баалоо ийкемдүү болушу керек. Мугалим натыйжаларды көрүү үчүн ар кандай формаларды жана тапшырмаларды колдонот: бул сүрөт тартуу, графикалык иш, роль ойноо, оозеки же жазуу жүзүндөгү жооп ж.б. болушу мүмкүн.

2. Баалоо шыктандыруучу болушу керек. Мугалим окуучулар жана ата-энелер менен окуу прогрессин талкуулайт:

- окуу ишиндеги ийгиликтерди көрсөтүү;
- эң типтүү каталарды көрсөтүү;
- окууга кызыгууну стимулдаштыруу;
- коюлган баа менен окуучунун макулдугун камсыз кылуу.

3. Баалоо жылуу маанайда болушу керек, башкача айтканда, окуучулардын каталары эмес, жетишкендиктери бааланат. Баалоо критерийлери оң формулировкаларда берилет (3 тапшырма аткарылды, 5 сөз жазды), терс формулировкалар алынып салынат (жасай албайт, 5 ката кетирилген ж.б.).

4. Өзүн-өзү баалоо жана өз ара баалоо колдонуш керек. «Мен жасай алам...» жана рефлексия күндөлүгү – бул окуучулар өздөрүнүн ойлорун, сезимдерин жана тажрыйбаларын жазуу.

Башталгыч класстарда тексттик диктант колдонулбайт. Мугалим 10 сөздөн ашпаган сөздүк жат жазууну гана жүргүзө алат. 7–9- жана 10–11-класстарда 12–15 сөздөн турган диктант жүргүзүлөт: сөз, сөз айкаштарынан турушу мүмкүн.

→

1-таблица

10 лексикалык бирдиктен турган лексикалык жат жазууну баалоо критерийлери

Туура жазылган сөздөр	Баалар
8–10 сөз	Эң жакшы
6–7 сөз	Жакшы
4–5 сөз	Канааттандырарлык
3 же андан аз сөз	Канааттандырарлык эмес

2-таблица

Жазуу жана оозеки жоопту (текстти) баалоонун болжолдуу критерийлери

Критерийлер	Эң жакшы	Жакшы	Канааттандырарлык	Канааттандырарлык эмес
Жооптун мазмуну	Ой так жана түшүнүктүү, бардык негизги эрежелер сакталат (оозеки кептеги басым, грамматика). Сүйлөмдөрү аякталган, логикалык жактан курулган	Ой түшүнүктүү, негизги эрежелер сакталат (грамматика). Сүйлөмдөр жарым-жартылай бүткөн, балким, түзүлүшүндө майда так эместиктер бар	Ой түшүнүксүз, сүйлөм толук эмес, эрежелерди сактоодо кыйынчылыктар бар	Жообу толук эмес, сүйлөмдөрү аягына чыкпайт
Лексика	Лексика темага толугу менен шайкеш келет, тема боюнча 4–5 же андан көп сөздөр колдонулат. Бардык жаңы сөздөр туура айтылган (оозеки жооп менен), сүйлөмдөр туура түзүлгөн	Лексика негизинен темага туура келет, тема боюнча 2–3 сөз колдонулат. Жаңы сөздөрдүн көпчүлүгү туура айтылат (оозеки жооп менен), сүйлөмдөрдүн көпчүлүгү туура түзүлгөн	Лексика жарым-жартылай темага туура келет, тема боюнча 2–3 сөздөн аз колдонулат. Жаңы сөздөрдүн көпчүлүгү туура эмес айтылат (оозеки жооп бергенде), сүйлөм түзүүдө каталар бар	Тема боюнча лексиканы колдонбойт. Сөздөр туура эмес айтылат
Тексттин түзүмү	Текст логикалык жактан байланышкан, бардык ойлор толук. Сүйлөмдөрү орундуу	Текст түзүлгөн, бирок ой жарым-жартылай бүткөн, сүйлөмдөрдүн байланышы бир аз түшүнүксүз болушу мүмкүн	Текст жарым-жартылай түзүлгөн, ой толук эмес, сүйлөмдөрдүн ортосунда байланыш начар же жок	Текст түзө албайт
Интонация (оозеки жооптор үчүн)	Интонация сүйлөмдүн түрүнө туура келет (суроолуу, илеп, жай). Басым негизги сөздөргө туура коюлган	Интонация сүйлөмдүн түрүнө туура келет, бирок кээ бир сөздөргө басым коюу так эмес болушу мүмкүн	Интонация сүйлөмдүн түрүнө туура келбейт, маанилүү сөздөргө басым жасалбайт	Интонация сакталбайт
Пунктуация (жазуу жооптор үчүн)	Бардык үйрөнүлгөн тыныш белгилери туура колдонулат. Үтүр, чекит, илеп жана суроо белгилери керектүү жерлерде колдонулат	Негизинен үйрөнүлгөн тыныш белгилери туура колдонулат. Үтүрдү колдонууда анча-мынча каталар бар	Үйрөнүлгөн тыныш белгилери каталар менен колдонулат, көбүнчө үтүр, чекит, суроо жана илеп белгилери калтырылып же туура эмес коюлган	Пунктуациялык белгилер коюлбаган

Мугалим үчүн ресурстар

1	English Language Skills: Speaking, Reading, Listening and Writing	
2	US Culture, Music, and Games	
3	Graded reader with audio	
4	Social Media and other online resources	
5	BBC Learning English // URL: http://www.bbc.co.uk/learningenglish	
6	British Council // URL: https://learnenglish.britishcouncil.org/	
7	Окуу барактары, сабактын пландары // URL: https://en.islcollective.com/	
8	Ресурстар // URL: https://www.teachingenglish.org.uk/resources	

Д.ШАРШЕМБИЕВА,
КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын
жетектөөчү илимий кызматкери

ИНОСТРАННЫЙ
ЯЗЫК

Актуальность

В соответствии с Законом Кыргызской Республики «Об образовании» (от 11 августа 2023 года №179) государство создает условия для обучения каждого гражданина государственному, официальному и одному иностранному языку на всех уровнях образования (статья 11). В школах ведется обучение одному из иностранных языков (немецкому, английскому, французскому или другому) при наличии педагогических кадров и учебных ресурсов.

В условиях реализации 12-летнего образования обновлены учебные программы по немецкому, французскому языкам, что создает методическую основу для развития и сохранения языкового многообразия в школах Кыргызской Республики.

Содержание предмета разработано в соответствии с Общеввропейскими компетенциями владения иностранным языком (CEFR).

Уровни владения		3–4-е классы	5–6-е классы	7-е классы	9-й класс	10–12-е классы
Элементарное владение	Начинающий уровень/Beginner	A1	A1+			
	Элементарный уровень/Elementary			A2		
	Начальный уровень/Pre-Intermediate				A2+	
Самостоятельное владение	Средний уровень/Intermediate					B1

На занятиях по иностранному языку класс делится на 2 подгруппы, используется уровеньный подход.

Трудности и пути преодоления:

Трудности	Рекомендуемые пути решения
В новом учебном году в 3-й класс поступают дети восьми и девяти лет (по 11-летнему и 12-летнему образованию)	Учащиеся по 11-летнему и 12-летнему образованию обучаются по единой программе
5-й класс – переход на 12-летнюю модель в 7-м классе в 2027/2028 уч. г.	I полугодие – «Take of with English, Pupils' book», II полугодие – учебник, 5-й класс, авторы Ч.А.Абдышева, О.Р.Балута, А.Г.Фатнева, Н.Э.Цуканова
7-й, 8-й классы – обучение по стандартам и программам 12-летней модели 2025 года, иллюстрации не соответствуют возрастным особенностям, материал легкий, меньшее количество часов	I полугодие – «Take of with English, Pupils' book», II полугодие – 7-й класс, авторы Ч.А.Абдышева, О.Р.Балута, 8-й класс – авторы О.Р.Балута, Ч.А.Абдышева
Разный языковой уровень у учащихся в классе	Разделить класс на 2 подгруппы в соответствии с языковым уровнем

В 8-м классе реализуются предпрофильные программы. Школа самостоятельно выбирает и реализует предложенные программы, ориентируясь на кадровые ресурсы, запросы обучающихся и родителей: филологический, социальный, математический, естественно-научный, искусство и технология, культура здоровья. При этом предмет «Иностранный язык» остается обязательным для всех восьмиклассников независимо от выбранного предпрофильного курса.

Согласно базисному учебному плану, иностранный язык изучается с 3-го по 12-й класс по 2 часа в неделю, 68 часов в год. Для повышения эффективности учебного процесса с целевым использованием предоставленных часов в программе часы распределены следующим образом:

- 4 часа – введение;
- 56 часов – речевые темы и грамматический материал;
- 4 часа – повторение;
- 4 часа – проверочные работы.

Особенности обучения иностранному языку

Цель обучения иностранному языку – не просто научиться говорить и писать, а формировать поликультурную многоязычную личность учащихся, способных эффективно использовать иностранный язык для общения в различных сферах жизни. Через иностранный язык развивается познавательная активность, расширяется кругозор и вырабатывается самостоятельность учащихся.

На уроках иностранного языка (французского, немецкого, английского) у учащихся формируются следующие компетентности:

Языковая компетентность – способность использовать языковые средства (лексику, грамматику) для выражения своих мыслей на иностранном языке.

Речевая компетентность – способность использовать язык в чтении, аудировании, говорении и письме для эффективного общения в различных ситуациях.

Межкультурная компетентность – способность взаимодействовать средствами изучаемого языка, воспринимать и уважать культуру других народов, представлять свою страну в ситуации межкультурного общения.

Цели урока формулируются на основе предметных компетентностей. Ключевые компетентности формируются через содержание и методы обучения.

Особенности обучения в 3-м классе

Обучение в начальной школе ведется в соответствии со стратегией «звук – буква – слово – фраза – речь», т. е. сначала обучаем звуку, потом букве, так как звуки являются естественными для детей, а алфавит – это «система символов». Также сначала обучаем маленьким буквам, затем заглавным, так как заглавные используются в именах собственных и в начале предложений. Активно развиваем моторику: дети обводят, соединяют, штрихуют, разукрашивают, показывают буквы движениями, лепят буквы, чтобы понять их форму. При составлении предложений используются карандаши («1 слово – 1 предмет»): дети используют карандаши для составления предложения и вопроса. При обучении новым словам используются 5 каналов восприятия: видеть, слышать, ощущать запах, вкус, осязать (фрукты, животные, глаголы и др.).

Особенности обучения в 8-м классе

Для объяснения грамматики используется стратегия «Guided Discovery» (Направляемое открытие) – это метод, при котором ученики самостоятельно формулируют грамма-

тическое правило с помощью вопросов учителя. Например, вводим прошедшее время (Past Tense). Даем ученикам предложение в прошедшем времени и просим подчеркнуть глагол. Спрашиваем, что изменилось. Они должны заметить окончание прошедшего времени (-ed). Выделяем окончание и побуждаем учеников к выведению правила. Далее отрабатываем и выводим в речь.

Знакомство с культурой страны изучаемого языка. Обучение иностранному языку включает знакомство с традициями, праздниками и культурными особенностями страны изучаемого языка, что помогает ученикам лучше понимать культурный контекст языка. Проведение тематических дней («День английской кухни», «Немецкий книжный клуб», «День французской музыки») позволяет создать языковую среду и углубить знания о культуре. Изучение праздников делает процесс обучения более интересным и разнообразным. Такой подход не только расширяет кругозор обучающихся, но и помогает им лучше понимать особенности общения с носителями языка.

Формирование эмоционального интеллекта. В соответствии с Государственным образовательным стандартом общего образования на уроках необходимо формировать эмоционально-личностную компетентность у учащихся, что может достигаться через формирующее оценивание. Формирующее оценивание и обратная связь – фактор, максимально воздействующих на достижения школьников. Учителя часто используют похвалу «Ты молодец!», чтобы поддержать ученика. Однако это отвлекает от задания, процесса и саморегуляции. Похвала мало содержит информации и редко приводит к тому, что ученик начинает усерднее учиться. Такой же низкий эффект имеют и символы: «смайлики», «солнышко», «тучки» и др. Систематическая обратная связь улучшает успеваемость больше, чем увеличение количества учебных часов или уменьшение размера класса. Формирующее оценивание должно находить ответы на вопросы: Соответствует ли задание целям? Что получилось хорошо? Как я работал? Что нужно улучшить?

«Звезда навыков» помогает выявить факторы успеха. Например, в течение урока дети учились писать эссе. На концах звезды учащиеся пишут, что у них получилось хорошо при выполнении заданий. Внутри звезды учащиеся отмечают, что им помогло (обсуждение, иллюстрации, работа в парах и др.) Таким образом, учащиеся определяют и осознают стратегии работы и размышляют над своим обучением.

Рисунок 1 – «Звезда навыков»

«Обратная лестница» показывает учащимся цель или учебные задачи, также и путь к их достижению. Учитель показывает учащимся пример того, как может выглядеть результат выполнения задания, и обсуждает, что нужно, чтобы выполнить задание.

«Карта понимания» позволяет более глубоко обсудить задание, помогая некоторым учащимся перейти от содержания к смыслу. Например, при обсуждении рассказа учащиеся могут выбрать вопрос и обсудить в парах и общей группе.

Формирующее оценивание способствует развитию «Мышления роста», делая акцент на прогрессе, а не только на результатах. Учащиеся, которые верят в возможность улучшения своих способностей благодаря усилиям и упорству, более устойчивы к трудностям. В результате учащиеся воспринимают обучение как непрерывный процесс с возможностью для совершенствования, что может придать уверенности, особенно тем, кто испытывает трудности в учебе, поскольку они видят доказательства своего прогресса с течением времени.

Формирующее оценивание является эффективным инструментом развития эмоционально-личностной компетентности учащихся, поскольку способствует осознанию собственных возможностей, достижений, стратегий обучения и образовательных потребностей.

Принципы оценивания
Оценивание на уроках иностранного языка основывается на следующих принципах:

1. Оценивание является гибким. Учитель использует разные формы и задания, чтобы увидеть результаты: это могут быть рисунок, графическая работа, ролевая игра, устный или письменный ответ и др. Также для некоторых обучающихся предоставляется больше времени для выполнения задания.

2. Оценивание является мотивирующим. Учитель обсуждает с учащимися и родителями прогресс в обучении для:

- указания успехов в учебной работе;
- указания наиболее типичных ошибок;
- стимулирования интереса к обучению;

- обеспечения согласия ученика с выставленной оценкой.

Оценивание является доброжелательным. Оцениваются достижения учащихся, а не ошибки. Критерии оценивания формулируются положительно (выполнил 3 задания, написал 5 слов), исключаются негативные формулировки (не может, не умеет, сделал 5 ошибок и др.).

Самооценивание и взаимооценивание: «Я могу ...». Рефлексивный дневник, где учащиеся могут писать о своих мыслях, чувствах и об опыте.

В начальной школе не проводится текстовый диктант. Рекомендуется проводить словарный диктант объемом не более 10 слов. В 7–9-х, 10–11-х классах диктант может состоять из 12–15 лексических единиц (слова, словосочетания, устойчивые выражения).

Таблица 1

Критерии оценивания лексического диктанта, состоящего из 10 лексических единиц	
Правильно написанные слова	Отметка
8–10 слов	Отлично
6–7 слов	Хорошо
4–5 слов	Удовлетворительно
3 и менее слов	Неудовлетворительно

Таблица 2

Примерные критерии оценивания письменного и устного ответа (текста)				
Критерии	Отлично	Хорошо	Удовлетворительно	Неудовлетворительно
Содержание ответа	Мысль ясная и понятная, соблюдены все основные правила (ударение в устной речи, грамматика). Предложения завершённые, возможно, есть мелкие неточности в построении	Мысль ясная, соблюдены основные правила (грамматика). Предложения частично завершённые, возможно, есть мелкие неточности в построении	Мысль неясна, предложения не завершённые, есть трудности в соблюдении правил	Затрудняется сформулировать ответ. Предложения незаконченные
Лексика	Лексика полностью соответствует теме, используются 4–5 и более слов по теме. Все новые слова произнесены правильно (при устном ответе), предложения завершённые, построены грамотно	Лексика в основном соответствует теме, используются 2–3 слова по теме. Большинство новых слов произнесено правильно (при устном ответе), большинство предложений построены правильно	Лексика частично соответствует теме, используются менее двух–трех слов по теме. Большинство новых слов произнесено неправильно (при устном ответе), есть ошибки в построении предложений.	Не использует лексику по теме. Слова произносит неправильно
Структура текста	Текст логически связан, все мысли завершены. Плавный переход между предложениями	Текст структурирован, но мысль завершена частично, переходы между предложениями могут быть немного неясными	Текст частично структурирован, мысль не завершена, переходы между предложениями слабые или отсутствуют	Текст не структурирован
Интонация (для устного ответа)	Интонация соответствует типу предложения (вопросительное, восклицательное, повествовательное). Ударение правильно расставлено на главных словах	Интонация соответствует типу предложения, но ударение на некоторых словах может быть не совсем точным	Интонация не соответствует типу предложения, ударение на важных словах не соблюдается	Интонация не соблюдена
Пунктуация (для письменного ответа)	Все изученные знаки препинания используются правильно. Применяются запятые, точки, восклицательные и вопросительные знаки в нужных местах	В основном изученные знаки препинания используются правильно. Есть незначительные ошибки в употреблении запятых	Изученные знаки препинания используются с ошибками, часто пропущены или неправильно расставлены запятые, точки, знаки вопроса и восклицания	Пунктуационные знаки отсутствуют

Ресурсы для учителя

	English Language Skills: Speaking, Reading, Listening and Writing	
	US Culture, Music, and Games	
	Graded reader with audio	
	Social Media and other online resources	
	BBC Learning English // URL: http://www.bbc.co.uk/learningenglish	
	British Council // URL: https://learnenglish.britishcouncil.org/	
	Планы уроков и рабочие листы // URL: https://en.islcollective.com/	
	Ресурсы для учителя // URL: https://www.teachingenglish.org.uk/resources	

12 жылдык билим берүү шартында 1–6-класстарда математиканы окутуунун актуалдуулугу – негизги математикалык сабаттуулукту калыптандыруу, логикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүү, окутуунун кийинки баскычтарына даярдоо жана заманбап компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүү болуп эсептелинет. 12 жылдык билим берүү практикалык жашоо көндүмдөрүн өнүктүрүү жана заманбап коомго ылайык компетенттүү инсанды калыптандырууга байланышкан ишмердүүлүктөр негизги орунду ээлейт.

Башталгыч мектепте математиканы окутуунун максаты курчап турган предметтерди жана процесстерди математикалык тилде ой-пикирлерди жана методдору сүрөттөө, түшүндүрүү, турмуштук маселелерди чыгаруу, көйгөйлөрдү чече билүү, башка дисциплиналарды өздөштүрүү жана негизги мектепте билим алууну улантуу үчүн башталгыч математикалык билимдер, билгичтиктер жана көндүмдөр жөнүндөгү көз караштарды калыптандыруу болуп саналат. Бул максатка жетүү үчүн когнитивдик, жүрүм-турумдук жана баалуулук деңгээлдеринде бир катар тапшырмаларды аткаруу зарыл.

Математиканы практикага багыттап окутуу алдыңкы иш-аракетке айланууда, мында теориялык билим практикалык көйгөйлүү кырдаалдарды чечүүнүн негизи болуп саналат, ал эми натыйжаларды баалоо ылдам эсептөөгө эмес, өз ара аракеттерин негиздөө, маалымат менен иштөө жана өздөштүрүлгөн иш-аракет, көндүмдөрүн жаңы, стандарттуу эмес кырдаалдарга колдонуу жөндөмүнө негизделет.

Өткөн окуу жылында «Математика» предметин окутуу практикасына жүргүзүлгөн талдоо предметтин мазмунун конкреттештирүү зарылдыгын көрсөттү. Ушуга байланыштуу предметтик стандартка жана окуу программасына төртүнчү мазмундук тилке — «Маалыматтарды талдоо жана ыктымалдуулук» киргизилди. Ага ылайык, предметтин мазмуну кайра каралып чыгып, класстар боюнча бөлүштүрүлдү.

12 жылдык билим берүүнүн 1-, 2- жана 3-класстары үчүн математика боюнча календардык-тематикалык пландардын үлгүлөрү иштелип чыгып, алар www.kao.kg сайтына жайгаштырылды.

Сабактарды пландаштырууда мугалим предметтик стандартта жана математика боюнча окуу программасында берилген мазмундук тилкелерге жана предметтик компетенттүүлүктөргө багыт алышы керек.

Мазмундук тилкелер:

- сандар жана анда арифметикалык амалдар;
- геометриянын элементтери, мейкиндиктик кабылдоо жана чоңдуктар;
- алгебралык элементтери жана мыйзам ченемдүүлүктөр;
- маалыматтарды талдоо жана ыктымалдуулук.

Башталгыч мектепте математикалык билим берүүнү ар кандай формаларда уюштурууга, практикалык маселелерди чечүүгө жана өзүн-өзү өнүктүрүүдө, өз алдынча билим алууда алынган математикалык билимдерди жана көндүмдөрдү турмуштук кырдаалдарда колдонууга жөндөмдүүлүктү калыптандыруучу предметтик компетенттүүлүктөр:

- Эсептөөчүлүк жана аналитикалык;
- Көрсөтмөлүү-образдык;
- Ыктымалдуулук жана маалыматтар менен иштей алуу.

Класстар боюнча окутууну уюштуруунун өзгөчөлүктөрү.

2026-2027-окуу жылында башталгыч класстарда окутуу ар түрдүү предметтик стандарттардын жана окуу программаларынын негизинде жүргүзүлөт.

1-класс:

Биринчи класстарда окутуу 12 жылдык билим берүү системасынын предметтик стандартына жана окуу программасына ылайык жүргүзүлөт.

1-класс үчүн мугалим сабакты 40 мүнөттүк оюн жана кыймыл-аракетке негизделген формада өткөрөт. Сабакта айлана-чөйрөдөгү табигый буюмдарды, ошондой эле графикалык жана башка көрсөтмө материалдарды камтыган ар түрдүү көргөзмө каражаттар колдонулат. Биринчи класстын окуучуларын мектеп турмушуна көнүктүрүүдө жана мектеп чөйрөсү менен тааныштырууда алардын жаш өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү.

Окуу жылынын биринчи чейрегинде социалдашуу этабы жана «Математика» пред-

мети менен таанышуу: манжаларды жазууга көндүрүү. 20га чейин ирети менен саноо, топтордун санын, убакытты, бир орундуу сандардын курамын аныктоо (кошуу жана кемитүү), салыштыруу жана геометриялык фигуралар кирет. 1-класстын Математика предметинин окуу программасынын негизи болуп «Башталгыч математикалык түшүнүктөр»

жана «Конструкциялоо» бөлүмдөрү эсептелинет.

Экинчи чейректе цифраларды жазуу, бир орундуу жана эки орундуу сандар, алардын курамы, сандарды салыштыруу, ондуктар жана бирдиктер, маселе чыгаруу, пиктограммалардан, таблицалардан маалыматтарды окуу жана мыйзам ченемдүүлүктөрдү аныктоо каралат.

Үчүнчү чейректен жаңы окуу программасынын негизинде даярдалган окуу-методикалык комплекстер менен билим алууну улантышат.

2-класс:

Экинчи класстарда окутуу 12 жылдык билим берүү системасынын предметтик стандартынын жана окуу программасынын негизинде жүргүзүлөт.

Башталгыч класстарда жаңы окуу программасын ишке ашыруу боюнча жүргүзүлгөн изилдөөлөргө таянып, «Математика» сабагынын мазмуну шайкеш келтирилди: сандар менен арифметикалык амалдарды өздөштүрүү 1-класстан башталат, 2-класста акырындик менен татаалдаштырылат, ал эми көбөйтүү жана бөлүү амалдары 3-класста толук өздөштүрүлөт.

3-класс:

Бул окуу жылында 3-класстар ар түрдүү предметтик стандарттар жана окуу программалары боюнча окушат:

– жаңы предметтик стандарт жана окуу программасы боюнча өткөн окуу жылында 12 жылдык билим берүү системасынын 2-классын аяктаган окуучулар окуган 3-класстар билим алышат;

– 2022-жылы бекитилген предметтик стандарт жана окуу программасы боюнча өткөн окуу жылында 11 жылдык билим берүү системасынын 2-классын аяктаган окуучулар окуган 3-класстар билим алышат.

4-класс:

Мурунку окуу жылында 11 жылдык билим берүү системасынын 3-классын аяктаган балдар 2026-2027 окуу жылында билимин 11 жылдык билим берүү системасынын 4-классында окууну улантышат.

5-класс:

5-класстын окуучулары 5- жана 6-класстардын интеграцияланган окуу программасын өздөштүрүшөт. Бул интеграция баштал-

гыч мектепте окутулган математика сабагынын мазмундук багыттарына жана 5- жана 6-класстардын окуу программасынын өз ара байланышына негизделген.

2026-2027-окуу жылындагы базистик окуу планы боюнча математиканы окутуу.

11 жылдык билим берүү	12 жылдык билим берүү
	1-класс: 40 мин., 3 саат x 32 жума = 96 саат жылына
	2-класс: 40 мин., 4 саат x 33 жума = 132 саат жылына
	3-класс: 45 мин., 4 саат x 34 жума = 136 саат жылына
3-класс: 45 мин., 5 саат x 34 жума = 170 саат жылына	
4-класс: 45 мин., 5 саат x 34 жума = 170 саат жылына	
5-класстын окуучулары 5- жана 6-класстардын интеграцияланган окуу программасын өздөштүрүшөт: 45 мүнөт, 5 саат x 34 жума = окуу жылына 170 саат.	

Жалпысынан алганда, башталгыч класстарда математиканы окутуу процессинин натыйжалуулугу окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүн, алардын математикалык даярдыгынын деңгээлин, жалпы көндүмдөрдүн жана окуу жөндөмдөрүнүн өнүгүшүн эске алып, салттуу жана инновациялык методдорду жана формаларды колдонуу менен уюштурууда жатат. Жетектөөчү методдорго: оюн түрүндө, түшүндүрүү-иллюстративдик, жарым-жартылай изилдөө, долбоорлоо, көйгөйлүү-изилдөө кирет. Ошол эле учурда мугалим репродуктивдүү деңгээлдеги тапшырмалардан продуктивдүүлүккө, андан креативдүүлүккө (чыгармачылыкка) ийкемдүү өтүүнү камсыз кылышы керек.

Интерактивдүү доскаларды жана онлайн платформаларды, санариптик ресурстарды, математикалык оюндарды, STEM технологияларын жана дифференциацияланган тапшырмаларды колдонуу окуу процессин натыйжалуураак жана кызыктуу кылат.

Башталгыч класстардын окуучуларынын окуу жетишкендиктерин баалоо критерийлик мамиленин, өзүн-өзү баалоого артыкчылык

берүүнүн, ийкемдүүлүктүн, вариативдүүлүктүн жана окутуунун методдору менен куралдарына толук шайкештиктин принциптерине негизделет.

Жагымдуу билим берүү чөйрөсүн түзүү, окуучунун инсандык өнүгүүсүн колдоо жана окууга болгон ички мотивациясын калыптандыруу максатында башталгыч класстарда баалар коюлбайт. Бул мезгилде педагогдор окуу жетишкендиктерин баалоодо сапаттык жана сыпаттама баалоо ыкмаларын гана колдонушат. Ошону менен бирге баа коюлбаган окутуунун узактыгы билим берүү моделине жараша айырмаланат: 12 жылдык билим берүү системасында баалар 1–3-класстарда коюлбайт, ал эми 11 жылдык билим берүү системасында мындай ыкма 1–2-класстарда колдонулат.

Окуу натыйжаларынын жетишилген деңгээлин балл менен баалоого өтүү башталгыч мектептин кийинки баскычтарында жүргүзүлөт: 11 жылдык билим берүү системасында — 3-класстан, ал эми 12 жылдык билим берүү системасында — 4-класстан башталат. Баалоо так жана түшүнүктүү критерийлердин негизинде жүргүзүлүп, кенири оозеки жана жазуу жүзүндөгү кайтарым байланыш, ошондой эле атайын баалоо рубрикалары милдеттүү түрдө колдонулат.

Августтук кеңешмеде талкуулоо үчүн сунушталуучу темалар:

1. Маалыматтар жана алар менен иш жүргүзүүнү уюштуруу

2. Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн өнүгүү даражасын көрсөткөн репродуктивдүү, продуктивдүү жана креативдүү деңгээлдеги тапшырмалар

3. 11 жана 12 жылдык окутуу моделдеринин 3-класстын календардык-тематикалык планын (КТП) талкуулоо.

4. 1-3-класстар үчүн математика сабактарында колдонулуучу формативдик баалоо.

5. 1-класстын окуу программасындагы жана КТП сындагы өзгөрүүлөрдү талкуулоо жана аларды ишке ашыруу.

6. 2-класстын окуу программадагы жана КТП сындагы өзгөрүүлөрдү талкуулоо жана аларды ишке ашыруу.

Ч.АТТОКУРОВА,
КББАнын мектепке чейинки жана башталгыч мектептик билим берүү лабораториясынын башчысы

Актуальность преподавания математики в 1–6 классах в контексте 12-летнего образования заключается в формировании базовой математической грамотности, развитии логического мышления, подготовке учащихся к последующим этапам обучения и развитию ключевых и предметных компетентностей. Основной упор делается на развитие практических жизненных навыков, что обеспечивает практико-ориентированный подход.

Цель преподавания математики в начальной школе – формирование представлений об основных математических понятиях и умениях описывать и объяснять окружающие объекты и процессы на математическом языке, решать задачи реальной жизни, осваивать другие дисциплины и продолжать обучение в основной школе. Для достижения поставленной цели необходимо выполнить ряд задач на когнитивном, поведенческом и ценностном уровнях.

Практико-ориентированное обучение математике становится ведущим видом деятельности, где теоретические сведения служат базой для решения практических проблемных ситуаций, а оценивание результатов строится не на скорости счета, а на умении аргументировать свои действия, работать с информацией и переносить освоенные способы действий в новые, нестандартные ситуации.

Анализ практики преподавания предмета «Математика» в прошлом учебном году выявил потребность в конкретизации содержания предмета. В связи с чем в предметный стандарт и учебную программу включена четвертая содержательная линия – «Анализ данных и вероятность». Соответственно, содержание предмета пересмотрено и распределено по классам.

Для 1, 2 и 3-х классов 12-летнего образования разработаны примерные календарно-тематические планы по математике, они размещены на сайте www.kao.kg.

При планировании учителю необходимо ориентироваться на содержательные линии и предметные компетентности, представленные в предметном стандарте и учебной программе по математике.

Содержательные линии предмета «Математика» в начальных классах:

- числа и арифметические действия над ними;
- элементы геометрии, пространственное восприятие и величины;
- алгебраические элементы и закономерности;
- анализ данных и вероятность.

Предметные компетентности, формирующие способность организовывать математическое образование в начальной школе в различных формах, решать практические задачи и применять полученные математические знания и навыки в реальной жизни для саморазвития и самообучения:

- вычисления и аналитика;
- наглядно-образная компетентность;
- вероятность и работа с данными.

Особенности организации обучения по классам

В 2026–2027 учебном году начальная школа работает по разным стандартам и учебным программам.

1 класс

Первые классы учатся по стандарту и учебной программе 12-летней системы обучения. Для 1 класса учитель проводит 40-минутное занятие в игровой и подвижной форме, с использованием различных видов наглядности, включающих как естественные предметы окружающего мира, так и графические и иные изображения. Важно учитывать возрастные особенности первоклассников при адаптации их к школьной жизни и знакомстве с окружающей обстановкой.

В первой четверти учебного года следует предусмотреть этап социализации учащихся и введения их в предмет «Математика»: приучение пальцев рук к письму, счет в пределах 20 по порядку, определение количества групп, времени, состава однозначных чисел (сложение и вычитание), сравнение, знакомство с геометрическими фигурами. Основой программы по математике 1-го класса являются разделы «Элементарные математические понятия» и «Конструкция».

Во второй четверти предусмотрено изучение следующих тем: запись и состав одно-

МАТЕМАТИКА

(для начальных классов)

значных и двузначных чисел (десятки и единицы), сравнение чисел, решение задач, чтение данных по пиктограммам, а также выявление закономерностей в таблицах.

В третьей и четвертой четвертях первоклассники продолжают обучение по учебно-методическим комплексам, разработанным в соответствии с новой учебной программой.

2 класс

Вторые классы учатся по стандарту и учебной программе 12-летней системы обучения. На основании исследования реализации новой учебной программы в начальной школе осуществлена гармонизация содержания по предмету «Математика»: освоение арифметических действий с числами начинается с 1 класса с постепенным усложнением во 2-м классе и полным освоением умножения и деления в 3-м классе.

3 класс

В 2026/2027 учебном году 3-и классы учатся по разным стандартам и учебным программам:

- по новому стандарту и учебной программе учатся 3-и классы, окончившие в прошедшем учебном году 2-ой класс 12-летней системы;
- по стандарту и учебной программе 2022 года учатся 3-и классы, окончившие в прошедшем учебном году 2-ой класс 11-летней системы.

4 класс

Дети, окончившие 3-й класс в прошедшем учебном году, в 2026–2027 учебном году продолжат обучение в 4-м классе 11-летней системы.

5 класс

Учащиеся 5 класса осваивают интегрированную учебную программу 5-го и 6-го классов. Интеграция строится на основе содержательных линий предмета «Математика» в начальной школе и взаимосвязи учебного содержания 5 и 6 классов.

Таблица 1 – Изучение математики по базисному учебному плану 2026–2027 уч. года

11-летняя система обучения	12-летняя система обучения
	1 класс: 40 мин., 3 ч. x 32 нед. = 96 ч./уч.г.
	2 класс: 40 мин., 4 ч. x 33 нед. = 132 ч./уч.г.
3 класс: 45 мин., 5 ч. x 34 нед. = 170 ч./уч.г.	3 класс: 45 мин., 4 ч. x 34 нед. = 136 ч./уч.г.
4 класс: 45 мин., 5 ч. x 34 нед. = 170 ч./уч.г.	
Учащиеся 5 класса осваивают интегрированную учебную программу 5-го и 6-го классов: 45 мин., 5 ч. x 34 нед. = 170 ч./уч.г.	

В целом эффективность процесса обучения математике в начальной школе заключается в организации занятий с использованием тра-

диционных и инновационных методов и форм с учетом возможностей учащихся, уровня их математической подготовки, сформированности общих навыков и умений обучения.

Ведущими методами обучения являются: игровой, объяснительно-иллюстративный, частично-исследовательский, проектный, проблемно-поисковый. При этом учителю необходимо обеспечить плавный переход от заданий репродуктивного уровня к продуктивному, от него – к креативному (творческому).

Использование интерактивных досок и онлайн-платформ, цифровых ресурсов, математических игр, STEM-технологий и дифференцированных заданий делает процесс обучения более эффективным и интересным.

Оценивание достижений учащихся начальных классов базируется на принципах критериального подхода, приоритета самооценки, гибкости, вариативности и полной согласованности с методами и инструментами обучения.

Для создания благоприятной образовательной среды, поддержки личностного развития и формирования внутренней мотивации к учебе в младших классах оценки не выставляются. В этот период педагоги используют исключительно качественные и описательные методы контроля. При этом продолжительность безотметочного обучения зависит от образовательной модели: в рамках 12-летней системы оценки не выставляются с 1-го по 3-й класс, тогда как при 11-летней системе данный подход применяется в 1-м и 2-м классах.

Переход к фиксации уровня достижения образовательных результатов в баллах начинается на более поздних этапах начальной школы: с 3-го класса в 11-летней системе образования и с 4-го класса в 12-летней. Оценивание строится на основе ясных и четких критериев с обязательным использованием развернутой устной и письменной обратной связи, а также специальных оценочных рубрик.

Темы для обсуждения на заседаниях методических объединений

1. Данные и организация работы с ними.
2. Задания репродуктивного, продуктивного, креативного уровней, демонстрирующие степень сформированности ключевых и предметных компетентностей.
3. Обсуждение КТП 3 классов 11-летней и 12-летней моделей обучения.
4. Формирующее оценивание на уроках математики 1–3 классов.
5. Обсуждение изменений программы и КТП в 1 классе и их реализация.
6. Обсуждение изменений программы и КТП во 2 классе и их реализация.

Ч.АТТОКУРОВА,
заведующая лабораторией
дошкольного и начального школьного
образования КАО

МАТЕМАТИКАНЫ ОКУТУУДА ОКУУЧУЛАРДЫН ПРАКТИКАЛЫК БАГЫТТАЛГАН БИЛИГЧИКТЕРИН КАЛЫПТАНДЫРУУ

Математиканы окутууда алгебра жана геометрияны интеграциялоо аркылуу 8-класстын окуучуларынын практикалык багытталган билигчиликтерин калыптандыруу маанилүү маселе болуп саналат. Кыргыз Республикасынын билим берүү тармагындагы системалуу трансформация жана 12 жылдык окутуу моделине өтүү шартында, 2026/2027-окуу жылына карата 8-класстын математика программасы окуучулардын профилге чейинки даярдыгынын негизи катары стратегиялык мааниге ээ болууда. Мында негизги басым алгебра менен геометрияны өзүнчө обочолоп окутуудан баш тартып, дүйнөнүн бирдиктүү математикалык сүрөтүн түзүүгө, тагыраагы, интеграциялоо аркылуу негизги компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга жасалат. Бул мамиленин алкагында алгебралык методдор геометриялык маселелерди чечүү куралы катары каралса, геометриялык визуалдаштыруу абстракттуу математикалык көз карандылыктарды жана функцияларды түшүнүү каражаты катары кызмат кылат. Курстун бул этаптагы негизги ролу предметтик билимдерди өздөштүрүү гана эмес, окуучулардын жогорку мектепте ишке ашырыла турган келечектеги профилдик багыттарын (табигый-илимий, технологиялык ж. б.) аң-сезимдүү тандап алуусуна көмөктөшүү болуп саналат. Мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык, негизги жалпы билим берүү (7–9-класстар) илимий билимдердин фундаменталдык өзөгүн түзүүнү камсыз кылууга тийиш, бул мазмундун тереңдиги менен окуу убактысын рационалдуу бөлүштүрүүнүн ортосундагы балансты сактоону талап кылат.

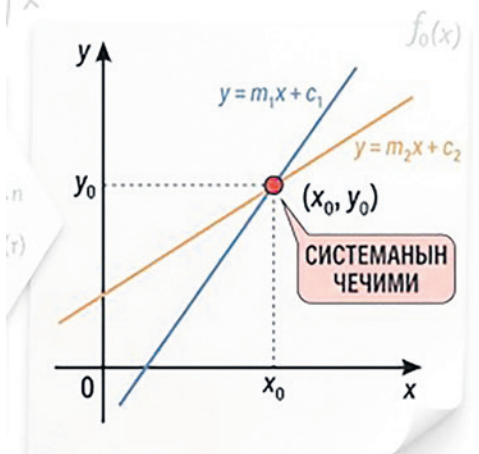
8-КЛАСС: АЛГЕБРА ЖАНА ГЕОМЕТРИЯ Пифагордун теоремасы

Заманбап 8-класстын математика сабагынын негизи СРА (Конкреттүү – Сүрөттүү – Абстракттуу) мамилеси болушу керек, ал реалдуу предметтер менен иштөөдөн схемаларды түзүүгө, андан соң символдор жана формулалар менен иштөөгө этап-этабы менен өтүүнү камсыз кылат. Бул ыкманы ишке ашыруу STEM – билим берүүнү киргизүү менен тыгыз байланыштуу, мында математика прикладдык маселелерди чечүү үчүн физика, география жана биология илимдери менен интеграцияланат. Мисалы, «Сызыктуу функция» темасын окутууда аны физикадагы бир калыптагы кыймылдын модели катары кароо же географиялык карталардагы масштабды эске алуу менен аралыктарды эсептөөдө колдонуу максатка ылайыктуу.

Базистик окуу планына ылайык, 8-класста математика боюнча жалпы окуу жүктөмү 136 окуу саатын түзөт. Жаңы окуу-методикалык

СЫЗЫКТУУ ТЕНДЕМЕЛЕР СИСТЕМАСЫ ГРАФИКАЛЫК ЫКМА

комплекстерди колдонууда алардын негизги түзүмү 92 сабактын теориялык материалды жана алгебра менен геометрия боюнча биргелешкен 13 сааттык текшерүү иштерин камтып, жалпы 105 саатты түзөрүн эске алуу зарыл. КББАнын улуттук стандартына толук шайкеш келүүнү камсыз кылуу үчүн программаны 31 сааттык теориялык материал менен (жалпы көлөмдүн болжол менен 22,7 %) кошумча «толуктоо» каралышы керек.

Аталган материалды кеңейтүү математиканын алгебралык компонентинин фундаменталдык негизин түзүүдө өзгөчө мааниге ээ. Бул «толуктоонун» алкагында кыскача көбөйтүүнүн формулалары, көп мүчөлөр жана аларды көбөйтүүчүлөргө ажыратуу, ошондой эле квадраттык теңдемелерди чечүү сыяктуу темаларга терең көңүл буруу менен, аларга кошумча 12 саат бөлүү сунушталат. Дагы 4 саат сандык барабарсыздыктарды жана алардын чыгарылыштарын тереңдетүүгө, калган 4 саат квадраттык жана кубдук функцияларды өздөштүрүүгө, анын ичинде алардын графиктерин өзгөртүп түзүүгө жумшалышы керек. Бул темалар предметтик стандарттын «Сандар жана туюнтмалар» жана «Алгебралык катнаштар жана функциялар» деген негизги мазмундук линияларын түздөн-түз өнүктүрүүнү камсыз кылат.

Геометриялык компонент дагы 11 саатка кеңейтүүнү талап кылат, мында төрт бурчтуктарды, үч бурчтуктардын окшоштук белгилерин, фигуралардын аянттарын изилдөө жана Пифагордун теоремасын колдонуу каралат, бул «Геометриялык фигуралар жана мейкиндиктеги мамилелер» мазмундук линиясына шайкеш келет. Алгебра менен геометриянын мындай терең интеграциясы окуучуларда стандартта белгиленген компетенттүүлүктөрдү натыйжалуу калыптандырууга мүмкүндүк берет.

8-класста фундаменталдык даярдыкты күчөтүү жана профилге чейинки окутууну ишке ашыруу үчүн 2026/2027-окуу жылынын программасы 34 сааттык (жумасына 1 саат) атайын курс менен толукталат. Бул курс Кыргыз Республикасынын 12 жылдык билим берүү системасында стратегиялык ролду ойноп, негизги жалпы билим берүү менен 10–12-класстардагы келечектеги профилдик окутуунун ортосундагы байланыштыруучу көпүрө катары кызмат кылат. Профилге чейинки программанын негизги максаты – предметтик билимдерди тереңдетүү гана эмес, окуучуларды физика-математикалык, инженердик жана IT-багыттарына эрте багыттоо болуп саналат.

Программанын мазмунуна ылайык, профилге чейинки даярдык 4 негизги модулдан турат жана алгебралык, геометриялык компоненттердин терең интеграциясын камсыз кылат. Программа Кыргыз билим берүү академиясынын расмий сайтына жайгаштырылат.

Бул курсту предметтик стандарттары менен белгиленген жалпы сааттардын алкагында киргизүү окутуунун бир бүтүндүгүн камсыз кылууга мүмкүндүк берет. Программаларда изилдөө жана практикалык сабактарды активдүү колдонуу каралган, мында окуучулар кырдаалдарды өз алдынча моделдеп, гипотезаларды сунуштап, далилдөөлөрдү жүргүзүшөт. Бул ыкма татаал теориялык материалды өздөштүрүүгө гана эмес, окуучунун өзүн-өзү аныктоо көндүмдөрүн өнүктүрүүгө да шарт түзөт.

Үстүбүздөгү окуу жылында 7-класстарда окуу процессин уюштуруу окуучулардын сапаттык жактан эки башка агымын камтыйт: 11 жылдык билим берүүнүн предметтик стандартынын траекториясынын алкагында көчүп жаткан 6-класстын бүтүрүүчүлөрүн жана 2026/2027-окуу жылына карата интеграцияланган календардык-тематикалык план (КТП)

МАТЕМАТИКА

боюнча билим алып жаткан 5-класстын окуучуларын. Мындай түзүмдүк айкалышуу теориялык материалдарды кеңири масштабда теңдөөнүн жана мектеп окуучуларынын баштапкы билим алуу мүмкүнчүлүктөрүн шайкеш келтирүүнүн объективдүү зарылчылыгын шарттайт.

Аталган иш-аракеттерди пландаштырууда математика мугалимдери өтүлгөн сааттардын айырмасына гана чектелбестен, 5-класстын окуучуларынын курактык жана социалдык-психологиялык өзгөчөлүктөрүнө өзгөчө көңүл бурушу зарыл. Психологиялык жана физиологиялык жактан классташтарынан бир жашка кичине болгон бул балдар өздөрүнүн улуураак курактык топко кошулуп жатышат.

5-класстын окуучуларында абстракттуу ой жүгүртүү жаңыдан гана калыптана баштагандыктан, алар маалыматты көбүнчө көрсөтмөлүү-образдуу деңгээлде кабыл алышат. Ошондой эле эрктүү көңүл буруу, чыдамкайлык жана өз алдынча уюштуруу деңгээли боюнча 6-класстын бүтүрүүчүлөрүнөн объективдүү түрдө артта калышат. Мындай шартта педагогдор ийкемдүү адаптациялык кезеңди пландаштырып, атайын компенсациялоочу модулдардын топтомун иштеп чыгуулары зарыл. Бул модулдар интеграцияланган темалардын өздөштүрүлүшүн так диагностикалоого, базалык даярдыктагы боштуктарды ыкчам жоюуга, ошондой эле жашы кичине окуучуларга психологиялык-педагогикалык колдоо көрсөтүүгө, жүктөмдөрдү ченемдөөгө жана 7-класстын курсун андан ары ийгиликтүү өздөштүрүү үчүн зарыл болгон бирдиктүү түшүнүктөр аппаратын калыптандырууга багытталууга тийиш.

Окутуунун натыйжалуулугун камсыз кылууда бул өткөөл мезгилдеги баалоо тутуму чечүүчү мааниге ээ. Ал критериялык жана акыркы жыйынтыкка багытталган мүнөздө болууга тийиш. Мугалим окуучунун катарларын жөн гана аныктап койбостон, анын функционалдык сабаттуулугун баалашы керек. Бул – математикалык билимдерди турмуштук кырдаалдарда, мисалы, үй-бүлөлүк бюджетти эсептөөдө же түз сызгычты колдонбостон объекттин бийиктигин аныктоодо иш жүзүндө колдоно билүү жөндөмү болуп саналат. 8-класста математиканын окутуу окуучулардын заманбап дүйнөнүн чакырыктарына ийгиликтүү ыңгайлашуусу үчүн зарыл болгон сынчыл ой жүгүртүүсүн жана ийкемдүү көндүмдөрүн (4К) өнүктүрүү процессине айланышы керек.

STEM-ыкмасынын алкагында тригонометрия боюнча кырдаалдык тапшырмалар практикалык мааниге ээ маселелерди чечүүгө багытталышы зарыл. Төмөндө окуу программасына ылайык тематикалык модулдар боюнча бөлүштүрүлгөн кырдаалдык маселелердин мисалдары келтирилген:

Маселе: «Тоонун же имараттын бийиктигин аныктоо»

Кырдаал: Бир топ окуучу имараттын же жакын жердеги тоонун чокусуна чыгууга мүмкүнчүлүгү жок туруп, анын бийиктигин аныктоону каалашат. Аларда бурч өлчөгүч (эккер) жана рулетка бар.

Тапшырма: Объекттин этегинен $d=50$ метр аралыкка алыстаныз. Бурч өлчөгүчтүн жардамы менен чоку көрүнгөн бурчту (көтөрүлүү бурчу) өлчөнүз.

Тригонометриялык модель: Тик бурчтуу үч бурчтуктун бурчунун тангенсинин аныктамасын колдонуп, объекттин бийиктигин эсептеңиз. Жыйынтыкка изилдөөчүнүн боюн (бурчту өлчөө учурундагы көздүн деңгээли) кошууну унутпаңыз.

Маселе: «Горизонт сызыгына чейинки аралык»

Кырдаал: Сиз Ысык-Көлдүн жээгинде-сиз же Бишкек шаарындагы бийик имараттын байкоо аянтчасына чыктыңыз. Сиз канчалык алыстыкты көрө аларыңызды билишиңиз керек.

Тапшырма: Өз боюңузду же аянтчанын жерден болгон бийиктигин (h) билип туруп, горизонт сызыгына чейинки аралыкты (s) эсептеңиз.

Тригонометриялык модель: Маселе тик бурчтуу үч бурчтук аркылуу чыгарылат, мында бир катет – Жердин радиусу, ал эми гипотенуза – радиус плюс h бийиктиги. Окуучулар $s = \sqrt{(R+h)^2 - R^2}$ формуласын колдоно алышат, ал эми анча чоң эмес бийиктиктерде бул формула $s \approx \sqrt{2Rh}$ түрүнө келет.

Математиканы окутууга интеграцияланган мамилени ишке ашыруу үчүн мазмунду жаңыртуу менен бирге, окутуунун методикасын кайра карап чыгуу, предметтик аралык байланышты чыңдоо, визуалдаштырууну жана графикалык методдорду кеңири колдонуу, ошондой эле критериялык баалоону киргизүү сунушталат. Ушуга байланыштуу төмөнкүлөр максатка ылайыктуу:

- алгебра менен геометриянын практикалык контексттер (физика, география, күнүмдүк турмуштук кырдаалдар) менен туруктуу байланышын камсыз кылган предметтер аралык мүнөздөгү тапшырмаларды системалуу түрдө киргизүү;
- абстракттуу түшүнүктөрдү жана көз карандылыктарды андап билүү каражаты катары визуалдаштырууну жана графикалык методдорду максаттуу түрдө колдонуу;
- кийинки профилдик окутуу үчүн негиз болуп берүүчү негизги темаларга (алгебралык өзгөртүп түзүүлөр, функциялар, геометриялык далилдөөлөр) басым жасоо менен окуу убактысын кайра бөлүштүрүү;
- окуучулардын математикалык билимдерин жаңы жана турмуштук маанилүү кырдаалдарда колдонуу жөндөмүн текшерүүгө багытталган критериялык баалоону ишке ашыруу.

Бул сунуштарды ишке ашыруу мазмундун сабакташтыгын камсыз кылууга, математикалык даярдыктын сапатын жогорулатууга жана окуучулардын келечектеги билим алуу траекториясын аң-сезимдүү тандоосуна шарт түзүүгө мүмкүндүк берет.

А.КАМЧИЕВА,
КББАнын табигый-илимий жана математикалык билим берүү лабораториясынын башчысы

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАКТИКО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ УМЕНИЙ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКИ

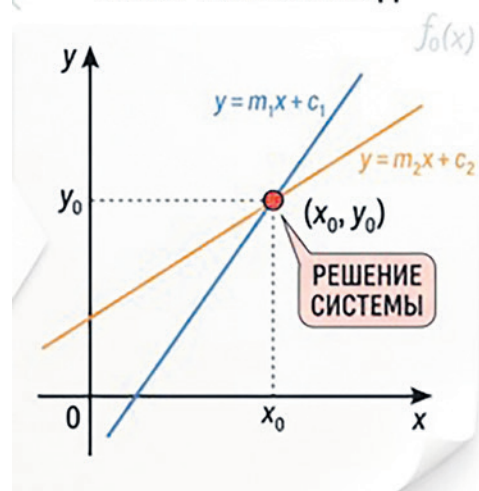
В условиях системной трансформации образования Кыргызской Республики программа по математике для 8-го класса на 2026/2027 учебный год приобретает стратегическое значение как основа предпрофильной подготовки учащихся. Акцент делается на формировании ключевых компетентностей через интеграцию алгебры и геометрии, предполагающую отказ от их изолированного изучения и переход к формированию целостной математической картины мира. В рамках данного подхода алгебраические методы рассматриваются как инструмент решения геометрических задач, тогда как геометрическая визуализация выступает средством осмысления абстрактных математических зависимостей и функций. Основная роль курса в этот период заключается не только в освоении предметных знаний, но и в содействии осознанному выбору учащимися будущих профильных направлений (естественно-научного, технологического и других), которые будут реализованы на уровне старшей школы. В соответствии с Государственным образовательным стандартом общее основное образование (7–9-е классы) должно обеспечивать формирование фундаментального ядра научных знаний, что требует соблюдения баланса между глубиной содержания и рациональным распределением учебного времени.

Теорема Пифагора

Основой современного урока математики в 8-м классе должен стать подход CPA (Concrete/Конкретное, Pictorial/Образное/Наглядное, Abstract/Абстрактное), который обеспечивает постепенный переход от манипуляций с реальными предметами к построению схем и, наконец, к оперированию символами и формулами. Реализация этого подхода тесно связана с внедрением STEM-образования, где математика интегрируется с физикой, географией и биологией для решения прикладных задач. Например, при изучении темы «Линейная функция» целесообразно рассматривать ее как модель равномерного движения в физике или использовать для расчета расстояний на географических картах с учетом масштаба.

СИСТЕМА ЛИНЕЙНЫХ УРАВНЕНИЙ: ГРАФИЧЕСКИЙ МЕТОД

Согласно Базисному учебному плану, то общий объем учебной нагрузки по математике в 8-м классе составляет 136 учебных часов. При исследовании новых учебно-методических комплексов (УМК) важно учитывать,

что их базовая структура охватывает 92 часа теоретического материала и 13 часов, отведенных на контрольные работы по алгебре и геометрии вместе, что в сумме составляет 105 часов. Для обеспечения полноценного соответствия предметному стандарту необходимо предусмотреть дополнительное «наращивание» программы на 31 час теоретического материала (примерно 22,7 % от общего объема).

Это расширение материала критически важно для формирования фундаментальной основы алгебраической составляющей математики, которая служит базой для всего последующего обучения. В рамках этого «наращивания» особое внимание следует уделить таким темам, как формулы сокращенного умножения, многочлены и их разложение на множители, а также решение квадратных уравнений, на которые рекомендуется выделить дополнительно 12 часов. Еще 4 часа необходимо направить на углубленное изучение числовых неравенств и их решений, столько же – на освоение квадратичной и кубической функций, включая преобразование их графиков. Данные темы напрямую обеспечивают развитие ключевых содержательных линий предметного стандарта: «Числа и выражения» и «Алгебраические соотношения и функции».

Геометрический компонент в 8-м классе также требует расширения (на 11 часов) в вопросах изучения четырехугольников, признаков подобия треугольников, площадей фигур и применения теоремы Пифагора, что соответствует содержательной линии «Геометрические фигуры и пространственные отношения». Такая глубокая интеграция алгебры и геометрии через дополнительные часы обучения позволяет эффективно формировать у учащихся установленные предметным стандартом компетентности.

Для усиления фундаментальной подготовки и реализации предпрофильного обучения в 8-м классе программа математики на 2026/2027 учебный год дополняется специализированным курсом объемом 34 учебных часа (из расчета 1 час в неделю). Этот курс играет стратегическую роль в системе образования Кыргызской Республики, выступая связующим звеном между общим базовым образованием и будущим профильным обучением в 10–12-х классах. Основная цель предпрофильной программы – не только углубление предметных знаний, но и ранняя ориентация учащихся на физико-математические, инженерные и IT-направления.

Согласно содержанию программы, предпрофильная подготовка структурирована по четырем ключевым модулям, которые обеспечивают глубокую интеграцию алгебраических и геометрических компонентов, необходимых для формирования предметных компетентностей.

Внедрение данного предпрофильного курса в рамках общего объема часов, установленного стандартами КАО, позволяет обеспечить необходимую целостность обучения. Программа предполагает активное использование уроков-исследований и уроков-практикумов, где учащиеся самостоятельно моделируют ситуации, выдвигают гипотезы и проводят доказательства. Такой подход способствует не только усвоению теоретического материала

повышенной сложности, но и развитию навыков самоопределения: школьник может оценить свои склонности к углубленному изучению предмета до перехода в старшее звено.

В текущем учебном году организация учебного процесса в 7-х классах предполагает два качественно разных потока учащихся: выпускников 6-х классов, переходящих в рамках траектории Предметного стандарта 11-летнего образования, и учащихся 5-х классов, обучающихся по интегрированному КТП на 2026/2027 учебный год. Такое структурное совмещение диктует объективную необходимость масштабного выравнивания теоретического материала и синхронизации стартовых образовательных возможностей школьников.

При проектировании этой работы учителям математики крайне важно учитывать не только разницу в пройденных часах, но также возрастные и социально-психологические особенности пятиклассников. Они оказываются в более старшей возрастной группе, будучи психологически и физиологически младше одноклассников на год.

У этих детей еще только формируется абстрактное мышление, преобладает потребность в наглядно-образном восприятии информации, а уровень произвольного внимания, выносливости и самоорганизации объективно уступает выпускникам 6-х классов. В связи с этим педагогам необходимо предусмотреть гибкий адаптационный период и разработать специальный комплекс компенсирующих модулей. Они должны быть направлены на точечную диагностику усвоения интегрированных тем, оперативную ликвидацию пробелов в базовой подготовке, а также на психолого-педагогическую поддержку младших учащихся, дозирование нагрузок и формирование единого понятийного аппарата, необходимого для последующего успешного изучения курса 7-го класса.

Эффективность обучения в этот переходный период напрямую зависит от системы оценивания, которая должна стать критериальной и ориентированной на результат. Вместо простой констатации ошибок учителю следует оценивать уровень функциональной грамотности – способность ученика применять математические знания для решения жизненных ситуаций, будь то расчет семейного бюджета или определение высоты объекта на местности без использования прямой линейки. Обучение математике в 8-м классе должно превращаться в процесс развития критического мышления и гибких навыков (4К), необходимых для успешной адаптации школьников к вызовам современного мира.

Для 8-го класса, в рамках интеграции алгебры и геометрии и внедрения STEM-подхода, ситуационные задачи по тригонометрии должны быть направлены на решение практически значимых проблем. В этом возрасте учащиеся начинают изучать тригонометрические функции в прямоугольном треугольнике, что

позволяет использовать математику для измерений на местности и моделирования реальных объектов.

Ниже приведены примеры ситуационных задач, распределенные по тематическим модулям, согласно учебной программе:

Задача: «Определение высоты горы или здания»

Ситуация: Группа школьников хочет определить высоту здания или ближайшей горы, не имея возможности подняться на вершину. У них есть угломер (эккер) и рулетка.

Задание: Отойдите от подножия объекта на расстояние $d=50$ метров. С помощью угломера измерьте угол, под которым видна вершина (угол возвышения α).

Тригонометрическая модель: Используя определение тангенса угла в прямоугольном треугольнике, рассчитайте высоту объекта h . Не забудьте прибавить к результату рост исследователя (уровень, на котором находится глаз при измерении угла).

Задача: «Расстояние до линии горизонта»

Ситуация: Вы находитесь на берегу озера Иссык-Куль или поднялись на смотровую площадку высокого здания в г. Бишкеке. Вам нужно узнать, как далеко вы можете видеть.

Задание: Зная свой рост или высоту площадки над землей (h), рассчитайте расстояние до линии горизонта (s).

Тригонометрическая модель: Задача решается через прямоугольный треугольник, где один катет – радиус Земли, а гипотенуза – радиус плюс высота h . Учащиеся могут применить формулу $s = \sqrt{(R+h)^2 - R^2}$, которая на малых высотах сводится к $s \approx \sqrt{2Rh}$.

Реализация интегрированного подхода к обучению математике в 8-м классе требует не только обновления содержания, но и переосмысления методики преподавания, направленной на формирование функциональной грамотности и предпрофильной ориентации учащихся. В этой связи целесообразно:

- системно внедрять задания межпредметного характера, обеспечивающие устойчивую связь алгебры и геометрии с практическими контекстами (физика, география, повседневные ситуации);
- целенаправленно использовать визуализацию и графические методы как средство осмысления абстрактных понятий и зависимостей;
- перераспределять учебное время с акцентом на ключевые темы (алгебраические преобразования, функции, геометрические доказательства), обеспечивающие фундамент для дальнейшего профильного обучения;
- внедрять критериальное оценивание, ориентированное на проверку способности учащихся применять математические знания в новых и жизненно значимых ситуациях.

Реализация данных рекомендаций позволит обеспечить преемственность содержания, повысить качество математической подготовки и создать условия для осознанного выбора учащимися дальнейшей образовательной траектории.

А.КАМЧИЕВА,
заведующая лабораторией
естественно-научного и
математического образования КАО

ТРИГОНОМЕТРИЯ В РЕАЛЬНОЙ ЖИЗНИ

Измеряем высоту недоступного объекта

Задача: Определите высоту башни, если с точки на расстоянии 40 м от её основания угол поднятия к вершине равен 35° .
Рост прибора (теодолита) – 1,5 м.

Математическая модель

Решение

$$\operatorname{tg} 35^\circ = \frac{h}{40}$$

$$h = 40 \cdot \operatorname{tg} 35^\circ$$

$$h \approx 40 \cdot 0,700 = 28,0 \text{ (м)}$$

Высота башни:
 $H = h + 1,5 = 28,0 + 1,5 = 29,5 \text{ (м)}$

Где это применяют?

- Геодезия и картография
- Строительство
- Навигация и робототехника
- Архитектура

STEM-подход

S Science: Изучение природы и в эксперименте

T Technology: Использование современных приборов

E Engineering: Проектирование в стране

M Mathematics: Применение математики для расчетов

Вывод

Тригонометрия помогает решать практические задачи: определять высоты, расстояния и углы там, где прямые измерения невозможны!

АДАМ ЖАНА КООМ

ОКУТУУДАГЫ ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨР

2026/2027-окуу жылында “Адам жана коом” предмети төмөнкүдөй тартипте окутулат.

1-таблица

“Адам жана коом” предмети боюнча сааттардын бөлүштүрүлүшү:

Билим берүү чөйрөсү	Предметтин аталышы	Класс	Саат	Эскертүү
СОЦИАЛДЫК	АДАМ ЖАНА КООМ	5 (6)-кл.	2	12 жылдык билим берүү системасы
		7-кл.	2	
		8-кл.	2	5–8-кл. үчүн интеграцияланган өткөөл программа (2026-ж.)
		9-кл.	1	
		10-кл.	1	11 жылдык билим берүү системасы
		11-кл.	1	

5-класстар жумасына 2 саат, жылына 68 саат окутулат; окуучу 5-класс менен 6-класстын окуу программасын өздөштүрөт. Кийинки окуу жылында 5-класс 12 жылдык билим берүүнүн алкагында 7-классты жаңы стандарттын жана окуу программанын негизинде окуйт. 5-класстарды “Тарых”, “Адам жана коом” предметинин мугалими окутат.

7-класстар жаңы стандарт жана программа боюнча окуу жүктөмү: жумасына 2 саат, жылына 68 саат.

8-класстар быйылкы окуу жылында 12 жылдыктын алкагында жаңы стандарттын жана окуу программанын негизинде окуйт, жумасына 2 саат, жылына 68 саат.

9–10–11-кл. жумасына 1 саат, жылына 34 саатка ылайыкталган окуу жүктөмү менен окутулат.

«Адам жана коом» предмети боюнча жалпы билим берүүчү мектептердин 5-, 7- жана 8-класстары үчүн иштелип чыккан өткөөл мезгилдин интеграцияланган окуу программасынын өзгөчөлүктөрү:

1. Мазмундук жабылануу жана компетенттүүлүк мамиле

Өткөөл программанын эң башкы өзгөчөлүктөрүнүн бири – 11 жылдык билим берүү системасы менен 12 жылдык билим берүү системасынын айкалышкан мазмуну болуп саналат. Алсак:

► билимди механикалык жаттатуудан баш тартып, окуучуга даяр теориялык маалыматты гана бербестен, аны алган билимдерин күнүмдүк турмушта (каржылык, укуктук же критикалык кырдаалдарда) сабаттуу колдоно алган аңсезимдүү инсанды тарбиялоону көздөйт;

► ар бир класс үчүн өзүн-өзү жана социалдык чөйрөнү таанып-билүү, жарандык-укуктук жана финансылык-экономикалык компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга багытталат;

► мазмун окуучулардын курактык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жеңилден татаалга карай спиралдык принципте түзүлгөн. Мисалы, 5-класста негизги түшүнүктөр (мен, менин ысымым, үй-бүлөм, коопсуздук) каралса, 7-жана 8-класстарда бул темалар тереңдетилип, укуктук, каржылык жана санариптик коопсуздуктун татаал механизмдери катары улантылат.

2. Предметтердин мазмунунун интеграциялашы

Программа бир гана «Адам жана коом» эмес, бир нече маанилүү багыттарды жана заманбап илимдерди өзүнө бириктирет:

► тарых жана коом таануу: өзгөчө 8-класста «Тарых» менен «Адам жана коом» предметтеринин айкалышы (интеграциясы) даана көрүнөт;

► финансылык сабаттуулук жана ишкердик: программага заманбап каржы дүйнөсү (банк операциялары, кредит, салыктар), жеке бизнес (стартап, бизнес-план, инвестиция) жана медиа аркылуу акча табуу сыяктуу экономикалык темалар кеңири киргизилген;

► санариптик сабаттуулук жана интернет-гигиенасы: мобилдик телефондун терс таасири, кибербуллинг, санариптик детокс, фейк маалыматтарды аныктоо (медиа сабаттуулук) жана санариптик коопсуздук, заманбап талаптарга ылайык, өзүнчө чоң блок катары берилген.

3. Улуттук нарк жана баалуулуктарга өзгөчө басым жасоо

Өткөөл программанын эң башкы өзгөчөлүк-

төрүнүн бири – заманбап глобалдашуу шартында улуттук иденттүүлүктү сактап калуу максатында ар бир класста улуттук дөөлөттөргө атайын бөлүмдөрдүн ажыратылышы болуп саналат.

Бул бөлүмдө:

► жети атаны билүү, кыргыз философиясындагы гендердик теңдик (Курманжан датка, Каныкейдин образдары);

► сөз кудурети жана чечендик өнөр, элдик этикет жана жүгүнүү салты;

► элдик педагогика (салттуу билим), табиятка аяр мамиле жасоо («Суунун да суроосу бар») жана төрт түлүк малга, буюм-тайымга болгон ырайымдуулук/үнөмчүлдүк маданияты камтылган.

4. Коопсуздук жана туруктуу өнүгүү маданияты

Программа заманбап дүйнөнүн коркунучтарына туруктуу берүү маанилүүлүгүн көрсөтөт:

► Коопсуздуктун бардык түрлөрү: Туракжайдагы, көчөдөгү, эс алуудагы коопсуздук эрежелеринен сырткары, өспүрүмдөр арасындагы буллинг, ошондой эле экстремизм жана терроризмге каршы туруу сыяктуу социалдык коопсуздук темалары талданат.

► Жашыл жана жоопкерчиликтүү керектөө: БУУнун Туруктуу өнүгүүнүн 17 максаты, таштандыларды сорттоо, ашыкча керектөөдөн качуу жана «жашыл керектөө» маданияты өзгөчө орунга ээ.

Жыйынтыктап айтканда, бул өткөөл программа улуттук баалуулуктарды (наркты) негиз кылып алып, ошол эле учурда ХХI кылымдын заманбап чакырыктарына (санариптешүү, финансы, укук, коопсуздук) жооп бере алган, турмушка ийкемдүү инсанды калыптандырууга багытталган жаңы форматтагы ийкемдүү педагогикалык курал болуп саналат.

Өткөөл мезгилдин интеграцияланган программасынан сырткары, социалдык-экономикалык багыттагы профилге чейинки компоненттин алкагында «Тарых» жана «Адам жана коом» предметтеринин интеграциясынын негизинде 8-класс үчүн иштелип чыккан «Кыргыз жараны: тарых, коом, укук, экономика» программасы сунушталат. Бул 10–12-класстардагы профилдик окутуу этабына даярдык 2026/2027-окуу жылында 8-класста алдын ала профилге чейинки компоненттин алкагында башталышы менен түшүндүрүлөт. Ар бир билим берүү уюму кадрдык, материалдык-техникалык ресурстарга, ошондой эле окуучулардын жана ата-энелердин суроо-талаптарына багыт алуу менен сунушталган программаларды өз алдынча тандайт жана ишке ашырат.

Сунушталуучу кошумча окуу-методикалык материалдар

1. Адам жана коом. 9–10–11-класстар үчүн кошумча окуу куралдары. Козубаева Б.У. ж. б. – Бишкек: Globalprint, 2023.

2. Жарантаануу курсунун мугалиминин ресурстук китеби 9–11-класстар үчүн ШСЭАФ. – Бишкек, 2014.

3. Менин кирешелүү чарбам: 9–11-класстар үчүн кошумча окуу китеби. Бириккен Улуттар Уюмунун UN Women структурасы. – Бишкек, 2016.

4. Геральд Гюнтер, ж. б. Менин коопсуз жана бейпил мектебим: 9–10-класстар үчүн кошумча окуу куралы. – Бишкек: Тех.плюс, 2016. – 184 б.

5. Мугалимдер үчүн методикалык жардамдар. Укуктук аймак. Кыргызстан юридикалык клиникалар ассоциациясы.

6. Окуучулар үчүн методикалык жардамдар. Укуктук аймак. Кыргызстан юридикалык клиникалар ассоциациясы.

7. Финсабат. Кыргыз Республикасынын улуттук банкынын финансылык сабаттуулукту калыптандырууга багытталган сайты.

Талкуулоого сунушталган маселелер:

1. 12 жылдык билим берүүгө өтүүдө “Адам жана коом” предметин окутуунун өзгөчөлүктөрү: өткөөл мезгилдин интеграцияланган программасы менен иштөө.

2. 12 жылдык билим берүүгө өткөн 8-класстарда окутуу процессин уюштуруу.

3. 8-класстар үчүн профилдик билим берүүгө киришүү курсунун программасын ишке ашыруунун маселелери.

4. «Адам жана коом» предметин окутууда практикага багытталган усулдарды колдонуу тажрыйбасы.

5. Окутуу процессинде санариптик технологияларды колдонуу боюнча тажрыйба алмашуу.

ЧЕЛОВЕК И ОБЩЕСТВО

Особенности обучения

В 2026/2027 учебном году преподавание предмета «Человек и общество» будет осуществляться в рамках трех моделей обучения.

Таблица 1

Распределение часов по предмету «Человек и общество»

Образовательная область	Предмет	Класс	Часы	Модели обучения
СОЦИАЛЬНАЯ	ЧЕЛОВЕК И ОБЩЕСТВО	5 (6)-й кл.	2	Переходная интегрированная программа для 5–8-х классов
		7-й кл.	2	
		8-й кл.	2	12-летняя система школьного образования
		9-й кл.	1	
		10-й кл.	1	система школьного образования
		11-й кл.	1	

5-е классы. Обучаются 2 часа в неделю (68 часов в год). Учащиеся осваивают интегрированную программу 5-го и 6-го классов. Предмет ведут учителя истории и «ЧиО».

7-е классы. Учатся 2 часа в неделю (68 часов в год) и осваивают содержание, регламентированное по новым стандартам и программой.

8-е классы. Обучаются 2 часа в неделю (68 часов в год) и изучают материал по новому стандарту и программе.

9, 10 и 11-е классы учатся 1 час в неделю (34 часа в год) по стандарту и программе 2022 года.

Особенности интегрированной учебной программы переходного периода, разработанной по предмету «Человек и общество» для 5, 7 и 8-х классов общеобразовательных школ:

1. Содержательное обновление и компетентный подход

Главными особенностями переходной программы являются синергия и гармонизация содержания 11-летней и 12-летней систем школьного образования. Ключевые аспекты программы:

► Отказ от механического заучивания материала: цель заключается не в предоставлении готовой теоретической информации, а в формировании осознанной личности, способной грамотно применять полученные знания в повседневной жизни (в финансовых, правовых или других ситуациях межличностного взаимодействия).

► Формирование ключевых предметных компетентностей для каждого класса: самопознание и познание социальной среды, гражданско-правовая и финансово-экономическая компетентности.

► Построение содержания по спиральному принципу с учетом возрастных особенностей учащихся. Например, если в 5-м классе изучаются базовые понятия («Я», мое имя, моя семья, безопасность), то в 7-х и 8-х классах эти темы углубляются и раскрываются через более сложные механизмы правовой, финансовой и цифровой безопасности.

2. Синтез предметного содержания
Программа расширяет содержание предмета «Человек и общество», охватывая ряд ключевых смежных направлений:

► История и обществознание: интеграция предметов «История» и «Человек и общество» наиболее ярко и наглядно выражена в 8-м классе.

► Финансовая грамотность и предпринимательство: в программу широко внедрены экономические темы, отражающие устройство современного финансового мира (банковские операции, кредиты, налоги), основы личного бизнеса (стартапы, бизнес-планирование, инвестиции), а также способы заработка через медиасферу.

► Цифровая грамотность и интернет-гигиена: в соответствии с требованиями времени в отдельный крупный блок выделены такие темы, как негативное влияние мобильных телефонов, кибербуллинг, цифровой детокс, распознавание фейковой информации (медиаграмотность) и общая цифровая безопасность.

3. Особый акцент на национальные ценности и установки

В условиях современной глобализации одной из ключевых доминант переходной программы является выделение в каждом классе специализированных разделов, посвященных национальному достоянию и традициям, с целью сохране-

ния национальной идентичности. Данный блок включает в себя:

► Изучение родословной («жети ата»), а также гендерное равенство в кыргызской философии (на примере образов и традиций).

► Силу слова и ораторское искусство, национальный этикет и традицию приветствия/выражения почтения («жүгүнүү»).

► Народную педагогику (традиционные знания), бережное отношение к природе («У воды тоже есть спрос»/«Суунун да суроосу бар»), культуру гуманного обращения со скотом и бережливости/рациональность в использовании предметов быта.

4. Культура безопасности и устойчивого развития

Программа демонстрирует важность формирования устойчивости к вызовам и угрозам современного мира:

► Все виды безопасности: помимо правил безопасности дома, на улице и во время отдыха, детально анализируются такие аспекты социальной безопасности, как подростковый буллинг, а также противодействие экстремизму и терроризму.

► «Зеленое» и ответственное потребление: особое место отведено 17 Целям устойчивого развития ООН, сортировке отходов, отказу от чрезмерного потребления и формированию культуры экологичного («зеленого») потребления.

Основами переходной программы для 5–8-х классов являются национальные ценности и установки. В то же время данная программа – гибкий педагогический инструмент нового формата, направленный на воспитание адаптивной личности, готовой отвечать на современные вызовы XXI века (цифровизация, финансы, право, безопасность).

Помимо интегрированной программы переходного периода, в рамках предпрофильного компонента социально-экономического направления предлагается программа «Кыргыз жараны: история, общество, право, экономика», разработанная на основе интеграции предметов «История» и «Человек и общество» для 8-го класса. Это обусловлено тем, что подготовка к этапу профильного обучения в 10–12-х классах начнется в 2026/2027 учебном году в 8-м классе в рамках предпрофильного компонента. Каждая образовательная организация самостоятельно выбирает и реализует предложенные программы, ориентируясь на свои кадровые и материально-технические ресурсы, а также на запросы учащихся и родителей.

Рекомендуемые дополнительные учебно-методические материалы

1. Человек и общество. Козубаева Б.У. и др.: учебные пособия для 9–10–11-х классов. – Бишкек: Globalprint”, 2023.

2. Ресурсная книга учителя курса гражданского поведения ШСЭФ для 9–11-х классов. – Бишкек, 2014.

3. Мое прибыльное хозяйство. Дополнительный учебник для 9–11-х классов. Структура UN Women Организации Объединенных Наций. – Бишкек, 2016.

4. Геральд Гюнтер и др. Моя безопасная и мирная школа: доп. учебник для 9–10-х классов. – Бишкек: Тех. плюс, 2016. – 184 с.

5. Методическая помощь для учителей. Правовая зона. Ассоциация юридических клиник Кыргызстана.

6. Методическая помощь для учащихся. Правовая зона. Ассоциация юридических клиник Кыргызстана.

7. Финсабат. Официальный сайт Национального банка Кыргызской Республики, направленный на формирование финансовой грамотности.

Темы для обсуждения на заседаниях методических объединений:

1. Особенности преподавания предмета «Человек и общество» в условиях перехода на 12-летнее обучение.

2. Организация учебного процесса в 8-х классах при переходе на 12-летнюю систему образования.

3. Реализация предпрофильной программы «Кыргыз жараны: история, общество, право, экономика» в 8-м классе.

4. Опыт использования практико-ориентированных методик обучения предмету «Человек и общество».

5. Опыт применения цифровых технологий в образовательном процессе.

Б.КОЗУБАЕВА,
ведущий научный сотрудник
лаборатории социально-гуманитарного
образования КАО

Азыркы глобалдашуу жана илимий-техникалык прогресс доорунда биология илиминин ролу жана мааниси кескин жогорулап, ал билим берүүнүн стратегиялык маанилүү тармактарынын бири катары каралууда. Биология – бул жандуу системалардын түзүлүшүн, функцияларын, өнүгүүсүн жана өз ара байланыштарын изилдеген фундаменталдык илим катары, адамзаттын жашоо сапатын жакшыртууда, айлана-чөйрөнү коргоодо жана коомдун туруктуу өнүгүүсүн камсыздоодо өзгөчө орунду ээлейт. Мындай шартта биологиялык билим берүү мазмуну окуучуларда илимий дүйнө таанымды калыптандыруу менен катар, алардын келечектеги кесиптик багытын аныктоого өбөлгө түзгөн профиль адындагы даярдык элементтери менен толукталышы зарыл.

Туруктуу өнүгүү

Биология – климат жана биоартүрдүүлүк үчүн жоопкерчиликтин негизи.

Акыркы жылдары дүйнөлүк коомчулукта экологиялык көйгөйлөрдүн курчушу, климаттын өзгөрүшү, биологиялык ар түрдүүлүктүн азайышы жана калктын ден соолугуна байланыштуу коркунучтар биологиялык билим берүүнүн актуалдуулугун дагы да арттырууда. Бул шарттарда мектептик биология курсу окуучуларда жаратылышка илимий негизде түшүнүү, экологиялык жоопкерчилик жана туруктуу өнүгүү принциптерине ылайык жүрүм-турум калыптандыруунун негизги каражаты болуп саналат.

Мындан тышкары, биология илиминин жетишкендиктери – генетика, биотехнология, медицина жана экология тармактарындагы жаңылыктар – заманбап адистерден жогорку деңгээлдеги табигый-илимий сабаттуулукту талап кылууда.

Мазмундук багыттарды салыштыруу

11 жылдык окуу программасы

1. Организм – биологиялык система;
2. Организмден жогору турган системалар;
3. Органикалык дүйнөнүн көп түрдүүлүгү жана анын эволюциясы;
4. Адам жана аны курчап турган чөйрө.

12 жылдык окуу программасы

1. Организм – биологиялык система
2. Адам жана анын өмүрүн сактоо;
3. Организмден жогору турган системалар, алардын касиеттери жана өз ара байланыштары;
4. Жашоонун үзгүлтүксүздүгү, өнүгүү, көбөйүү жана органикалык дүйнөнүн ар түрдүүлүгү.

2030-жылга чейинки Туруктуу өнүгүүнүн ЮНЕСКО-нун документтеринде окутуунун уюмдук системаларында төмөндөгү 4 принципке бирдей көңүл буруу каралган.

- Билүү – кенен спектрдеги жалпы билимдерди алуу.
- Кандайдыр бир нерселерди жасоого үйрөнүү – кесиптик көндүмдөр менен биргеликте ар түрдүү кырдаалдарда өзүнүн ордун билүү жана командада иштөө жөндөмдүүлүгүнө ээ болуу.
- Инсан болууга үйрөнүү – жеке өнүгүү, ой жүгүртүү жана жоопкерчиликти алуунун негизинде өз алдынча аракет кылуу жөндөмдүүлүгүнө ээ болуу.
- Биргеликте жашоого үйрөнүү – башка адамдарды түшүнүп билүү жана өз ара мамилелерди баалоо жөндөмдүүлүгүнө ээ болуу.

Жогорудагыларды эске алуу менен “Биологиянын” акыркы предметтик стандартында мазмундук багыттары жана предметтик компетенттүүлүктөрү төмөнкүдөй болуп өзгөргөн.

1-таблица

11 жылдык жана 12 жылдык окутууда “Биология” курсундагы предметтик компетенттүүлүктөрдөгү өзгөрүүлөр

11 жылдык окуу программасында	12 жылдык окуу программасында
Жандуу объектилерди таануу жана баяндоо	Биологиялык кубулуштарды жана процесстерди илимий таанып-билүү компетенттүүлүгү
Биологиялык процесстер жана кубулуштарды илимий жактан түшүндүрүү	Негизделген жыйынтыктарды жана чечимдерди кабыл алуу үчүн илимий маалыматтарды колдонуу компетенттүүлүгү
Жаратылыштагы ар түрдүү көрүнүштөрдү, өзгөрүүлөрдү илимий далилдерди пайдалануу менен чечүү	Эксперименттик-изилдөөчүлүк компетенттүүлүк
	Туруктуу өнүгүүгө карай экологиялык сабаттуулукту калыптандыруу компетенттүүлүгү

2-таблицада биологияны окутууда колдонулуучу негизги педагогикалык мамилелер жана алардын билим берүү процессиндеги ролу көрсөтүлгөн. Ар бир мамиле окуучунун билим алуусун ар түрдүү багытта өнүктүрүүгө багытталган. Инсанга багытталган жана компетенттүүлүк мамилелери окуучунун жеке мүмкүнчүлүгүн жана практикалык көндүмдөрүн өнүктүрсө, интегративдик жана ишмердүүлүк мамилелери теория менен практиканын байланышын камсыздайт. Ал эми изилдөөчүлүк жана этномаданий мамилелер окуучуларда илимий ой жүгүртүүнү, улуттук баалуулуктарды жана жаратылышка болгон жоопкерчиликти мамилени калыптандырууга өбөлгө түзөт.

чунун жеке мүмкүнчүлүгүн жана практикалык көндүмдөрүн өнүктүрсө, интегративдик жана ишмердүүлүк мамилелери теория менен практиканын байланышын камсыздайт. Ал эми изилдөөчүлүк жана этномаданий мамилелер окуучуларда илимий ой жүгүртүүнү, улуттук баалуулуктарды жана жаратылышка болгон жоопкерчиликти мамилени калыптандырууга өбөлгө түзөт.

2-таблица

Биологияны окутууда колдонулуучу негизги педагогикалык мамилелер

Мамилелер	Мазмуну	Ишке ашыруу жолдору	Натыйжасы
Инсанга багытталган окутуу	Окуучу негизги орунда болот	Дифференциация	Жеке өнүгүү
Компетенттүүлүк мамиле	Билим жана көндүмдөр	Практикалык тапшырмалар	Функционалдык сабаттуулукка ээ болуу
Интегративдик мамиле	Предмет аралык байланыштар	STEM-технология	Комплекстүү түшүнүк алуу
Ишмердүүлүк мамиле	Практика аркылуу үйрөнүү	Эксперимент	Активдүүлүккө ээ болуу
Изилдөөчүлүк мамиле	Проблеманы чечүү	Гипотеза, анализ	Илимий ой жүгүртүү
Этномаданий мамиле	Улуттук баалуулуктар	Элдик билимдер	Баалуулук мамиле

3-таблицада биология сабагын уюштуруунун эффективдүү формалары жана алардын артыкчылыктары берилген. Практикалык жана лабораториялык иштер окуучулардын тажрыйбалык көндүмдөрүн өнүктүрсө, экскурсиялар жаратылыш кубулуштарын реалдуу шартта байкоого мүмкүнчүлүк түзөт. Долбоордук жана проблемалык окутуу окуучулардын чыгармачылык, изилдөөчүлүк жана сынчыл ой жүгүртүү жөндөмдөрүн өнүктүрөт. Интерактивдүү жана санариптик окутуу формалары болсо окуу процессин кызыктуу, активдүү жана визуалдык жактан жеткиликтүү кылып, заманбап билим берүү талаптарына жооп берет.

3-таблица

Биология сабагын уюштуруунун эффективдүү формалары

Форма	Мазмуну	Артыкчылыгы	Колдонуу мисалы
Лабораториялык жана практикалык иштер	Эксперимент	Практикалык көндүмдөр	Микроскоп жана лабораториялык шаймандар менен иштөө
Экскурсия	Табиятта байкоо жүргүзүү	Реалдуулук	Талаа иштери
Долбоордук иштер	Изилдөө	Командалык иш	Экологиялык тема
Проблемалык сабак	Көйгөй чечүү	Сынчыл ой жүгүртүү	Кейстер
Интерактивдүү ыкмалар	Дебат, кластер ж. б	Активдүүлүк	Маселелерди талкуулоо
Санариптик окутуу	Онлайн-ресурстар	Визуализация	Симуляция

Биологиялык билимди баалоо системасы окуучулардын билим алуусуна жардам берүүчү маанилүү бөлүк болуп саналат. Сабак учурунда мугалим формативдик баалоону колдонуп, суроо берип же байкоо жүргүзүү аркылуу окуучуларга дароо түшүндүрмө жана жардам берет. Ал эми суммативдик баалоо чейрек же тема аягында тест аркылуу жыйынтык чыгарат. Мындан тышкары, окуучулар өзүн-өзү жана бири-бирин баалоо аркылуу өз ойлорун талдап, адилет баа берүүгө үйрөнүшөт.

Активдүү форматтар

Баалоодо негизги критерийлер катары булар эске алынат: окуучунун билимди түшүнүүсү, анализ жасай билүүсү, практикалык иштерди аткаруусу жана алган билимди турмушта колдоно алуусу. Бул окуучунун ар тараптуу өнүгүүсүнө шарт түзөт.

Ошондой эле сабакта коопсуз жана колдоочу чөйрө түзүү дагы абдан маанилүү. Окуучулар бири-бирин урматтап, эркин сүйлөй алган психологиялык шарт болушу керек. Лабо-

БИОЛОГИЯ

Биологиялык билим берүүнү маалыматташтыруу

Биринчи багыты – учурда заманбап табигый илимий билим берүүнү илимий жактан таанууда алдыңкы принциптеринин бири болгон маалыматташтыруунун биологиялык билим берүүнүн максатында, милдеттеринде, алдыңкы баалуулуктарында, баалуу мазмунунда чагылышуу саналат.

Экинчи багыты – электрондук билим берүү ресурстарынын жана адабияттарынын пайда болушу менен биологиялык билим берүүнүн формаларынын жана методдорунун системасын өнүктүрүү.

Үчүнчү багыты – виртуалдык деңгээлде биологиялык жана экологиялык экскурсияларды иш жүзүнө ашырып, принципалдуу жаңы мүмкүнчүлүктөрдү жаратуу.

Төртүнчү багыты – телекоммуникациялык проектилердин негизинде биологиялык билим берүүнүн сабактан сырткаркы учурларын көбөйтүү жана аны өркүндөтүү.

раториялык иштерде коопсуздук эрежелери сакталат, ал эми ар бир окуучуга тең мүмкүнчүлүк берилет.

Окуучулардын кызыгуусун арттыруу үчүн мугалим турмуштан алынган мисалдарды колдонуп, жетишкендиктерин баалап, эксперименттерди жүргүзөт. Бул алардын сабакка активдүү катышуусун жана өзүнө болгон ишенимин жогорулатат.

Ал эми биологиялык билим берүүнү маалыматташтыруу негизинен төмөнкү төрт багытта жүрүп жатат.

Биринчи багыты – учурдагы заманбап табигый-илимий билим берүүнү илимий жактан таанууда алдыңкы принциптеринин бири болгон маалыматташтыруунун биологиялык билим берүүнүн максатында, милдеттеринде, алдыңкы баалуулуктарында, мазмунунда чагылышы саналат.

Экинчи багыты – электрондук билим берүү ресурстарынын жана адабияттарынын пайда болушу менен биологиялык билим берүүнүн формаларынын жана методдорунун системасын өнүктүрүү.

Үчүнчү багыты – виртуалдык деңгээлде биологиялык жана экологиялык экскурсияларды иш жүзүнө ашырып, принципалдуу жаңы мүмкүнчүлүктөрдү жаратуу.

Төртүнчү багыты – телекоммуникациялык проектилердин негизинде биологиялык билим берүүнүн сабактан сырткаркы учурларын көбөйтүү жана аны өркүндөтүү.

Бул методикалык сунуштарды системалуу колдонуу биология сабагынын сапатын жогорулатууга жана окуучулардын табигый-илимий сабаттуулугун натыйжалуу өнүктүрүүгө шарт түзөт.

Талкуулоого сунуш кылынган маселелер:

- Биологиялык билим берүүнүн мазмунун жаңылоо аркылуу окуучулардын табигый-илимий сабаттуулугун өнүктүрүү.
- Биологияны окутууда STEM- жана изилдөөчүлүк ишмердүүлүк: мектептик практиканын мүмкүнчүлүктөрү.
- Кыргызстандын биологиялык ар түрдүүлүгүн изилдөө аркылуу окуучулардын экологиялык маданиятын калыптандыруу.
- Санариптик технологиялар жана жасалма интеллект – заманбап биология мугалиминин инструменттери.

Бул суроолор биологиялык билим берүүнү өнүктүрүүнүн келечегин талкуулоого мүмкүнчүлүк берет. Бүгүнкү күндө табигый-илимий сабаттуулукту өнүктүрүү, STEM-ыкмаларын колдонуу, Кыргызстандын биологиялык ар түрдүүлүгүн изилдөө жана мугалимдин ишинде жасалма интеллектти колдонуу өзгөчө актуалдуу багыттар болуп саналат.

М.САТЫБЕКОВА,
КББАнын табигый-илимий жана математикалык билим берүү лабораториясынын жетектөөчү илимий кызматкери, п.и.д.

В современную эпоху глобализации и научно-технического прогресса роль и значение биологической науки значительно возрастают, и она рассматривается как одно из стратегически важных направлений образования. Биология как фундаментальная наука, изучающая строение, функции, развитие и взаимосвязи живых систем, занимает особое место в повышении качества жизни человечества, охране окружающей среды и обеспечении устойчивого развития общества.

В этих условиях содержание биологического образования должно не только формировать у учащихся научное мировоззрение, но и дополняться элементами предпрофильной подготовки, способствующими определению их будущего профессионального направления.

Устойчивое развитие

Биология — база для ответственности за климат и биоразнообразие.

В последние годы обострение экологических проблем, изменение климата, сокращение биологического разнообразия и угрозы, связанные со здоровьем населения, еще больше повышают актуальность биологического образования. В этих условиях школьный курс биологии становится основным средством формирования у учащихся научного понимания природы, экологической ответственности и поведения в соответствии с принципами устойчивого развития.

Кроме того, достижения биологической науки – открытия в области генетики, биотехнологии, медицины и экологии – требуют от современных специалистов высокого уровня естественно-научной грамотности. Поэтому в системе общего образования предмет «Биология» выступает важным инструментом подготовки учащихся к будущей профессиональной деятельности, развития их научного мышления, исследовательских умений и цифровых компетенций.

Сравнение содержательных направлений

11-летняя учебная программа

12-летняя учебная программа

1. Организм – биологическая система;

2. Надорганизменные системы;

3. Многообразие органического мира и его эволюция;

4. Человек и окружающая среда.

1. Организм – биологическая система;

2. Человек и сохранение его жизни;

3. Надорганизменные системы, их свойства и взаимосвязи;

4. Непрерывность жизни: развитие, размножение и многообразие органического мира.

Документы ЮНЕСКО по устойчивому развитию до 2030 г. предусматривают равное внимание к следующим ключевым компетенциям в системе образования:

- Знания – приобретение широкого круга общих знаний.
- Научиться что-то делать – умение определять свое место в различных ситуациях и работать в команде людей, обладающих высокими профессиональными навыками.
- Учиться быть личностью – приобретать способность действовать самостоятельно на основе личного развития, мышления и принятия на себя ответственности.
- Учиться жить вместе – научиться понимать других людей и ценить взаимоотношения.

С учетом вышеизложенного нужно отметить, что в последнем предметном стандарте по «Биологии» изменились содержательные линии и предметные компетентности.

Таблица 1 Изменения в предметных компетенциях по биологии в 11- и 12-летнем обучении	
По стандарту 11-образования	По стандарту 12-образования
Распознавание и описание живых объектов ПК-1	Научно-познавательная компетентность в сфере биологических явлений и процессов
Научные объяснения биологических процессов и явлений ПК-2	Компетентность в использовании научной информации для аргументированных выводов и решений
Решение различных изменений и явлений в природе с использованием научных доказательств ПК-3	Экспериментально-исследовательская компетентность
	Компетентность в формировании экологической грамотности на пути к устойчивому развитию

В таблице 2 представлены основные педагогические подходы, применяемые в преподавании биологии, а также их роль в образовательном процессе. Каждый подход направлен на развитие учащихся в различных направлениях. Личностно-ориентированный и компетентностный подходы способствуют развитию индивидуальных возможностей и

практических навыков учащихся, тогда как интегративный и деятельностный подходы обеспечивают связь теории с практикой. Исследовательский и этнокультурный подходы, в свою очередь, способствуют формированию научного мышления, национальных ценностей и ответственного отношения к природе.

Таблица 2 Основные педагогические подходы, применяемые в преподавании биологии			
Подходы	Содержание	Способы реализации	Результат
Личностно-ориентированное обучение	Ученик занимает центральное место	Дифференциация	Индивидуальное развитие
Компетентностный подход	Знания и навыки	Практические задания	Формирование функциональной грамотности
Интегративный подход	Межпредметные связи	STEM-технологии	Формирование комплексного понимания
Деятельностный подход	Обучение через практику	Эксперимент	Развитие активности
Исследовательский подход	Решение проблем	Гипотеза, анализ	Развитие научного мышления
Этнокультурный подход	Национальные ценности	Народные знания	Формирование ценностного отношения

В таблице 3 представлены эффективные формы организации уроков биологии и их преимущества. Практические и лабораторные работы развивают у учащихся практические навыки, а экскурсии создают возможность наблюдать природные явления в реальных условиях. Проектное и проблемное обучение способствует развитию творческих, исследовательских и критических способностей учащихся. Интерактивные и цифровые формы обучения делают образовательный процесс интересным, активным и визуально доступным, отвечая современным требованиям образования.

Таблица 3 Эффективные формы организации уроков биологии			
Форма	Содержание	Преимущество	Пример применения
Лабораторные и практические работы	Эксперимент	Практические навыки	Работа с микроскопом и лабораторным оборудованием
Экскурсия	Наблюдение в природе	Реалистичность	Полевые исследования
Проектная работа	Исследование	Командная работа	Экологическая тематика
Проблемный урок	Решение проблем	Критическое мышление	Кейс-задания
Интерактивные методы	Дебаты, кластер и др.	Активность	Обсуждение проблем
Цифровое обучение	Онлайн-ресурсы	Визуализация	Симуляции

Система оценивания биологических знаний является важной частью образовательного процесса, способствующей обучению учащихся. Во время урока учитель применяет формативное оценивание, предоставляя учащимся оперативную обратную связь и помощь посредством вопросов и наблюдения. Суммативное оценивание проводится по завершении темы или четверти в форме тестовых заданий. Кроме того, через самооценивание и взаимооценивание учащиеся учатся анализировать собственные достижения и объективно оценивать результаты других.

Основными критериями оценивания являются: понимание учащимися учебного материала, умение анализировать, выполнение практических работ и способность применять полученные знания в жизни. Это способствует всестороннему развитию учащихся.

Также важным условием является создание на уроке безопасной и поддерживающей среды. Необходимо обеспечить психологически комфортные условия, в которых учащиеся смогут уважительно относиться друг к другу и свободно выражать свои мысли. При проведении лабораторных работ соб-

Активные форматы

Полевые экскурсии

Лабораторные работы

Командные проекты

Биология

Цифровизация должна идти по четырем основным направлениям.

Первое направление – отражение информатизации, являющейся ведущим принципом в научном признании современного естественно-научного образования, в целях, задачах, ценностях и содержании биологического образования.

Второе направление – развитие системы форм и методов биологического образования с появлением с появлением электронных образовательных ресурсов и литературы.

Третье направление – создание принципиально новых возможностей путем проведения биологических и экологических лабораторно-практических экскурсий на виртуальном уровне.

Четвертое направление – увеличение и совершенствование внеурочной деятельности биологии и эффективному естественнонаучной грамотности учащихся.

людается правила техники безопасности, а каждому ученику предоставляются равные возможности.

Для повышения интереса учащихся учитель использует примеры из реальной жизни, поощряет достижения учащихся и организует проведение экспериментов. Это способствует их активному участию в учебном процессе и повышению уверенности в себе.

Одной из важнейших современных проблем биологического образования является цифровизация, которая должна идти по четырем основным направлениям.

Первое направление – это отражение информатизации, которая является одним из ведущих принципов в научном признании современного естественно-научного образования, в целях, задачах, ценностях и содержании биологического образования.

Второе направление – развитие системы форм и методов биологического образования с появлением электронных образовательных ресурсов и литературы.

Третье направление – создание принципиально новых возможностей путем проведения биологических и экологических лабораторно-практических работ, экскурсий на виртуальном уровне.

Четвертое направление – увеличение и совершенствование внеурочной деятельности биологического образования на основе телекоммуникационных проектов.

Систематическое применение данных методических рекомендаций способствует повышению качества преподавания биологии и эффективному развитию естественно-научной грамотности учащихся.

Предлагаемые вопросы для обсуждения учителями биологии на августовских совещаниях:

- Развитие естественно-научной грамотности учащихся через обновление содержания биологического образования.
- STEM и исследовательская деятельность в обучении биологии: возможности школьной практики.
- Формирование экологической культуры учащихся через изучение биологического разнообразия Кыргызстана.
- Цифровые технологии и искусственный интеллект как инструменты современного учителя биологии.

Данные вопросы позволяют обсудить перспективы развития биологического образования. Особую актуальность сегодня имеют: развитие естественно-научной грамотности, применение STEM-подходов, изучение биологического разнообразия Кыргызстана и использование искусственного интеллекта в работе учителя.

М.САТЫБЕКОВА,
ведущий научный сотрудник
лаборатории естественно-научного и математического
образования КАО, д.п.н.

Бул методикалык сунуштар Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарынын химия мугалимдери үчүн 12 жылдык мектеп-тик билим берүүгө этап-этабы менен өтүү шартында окуу процессин уюштурууга методикалык жардам көрсөтүү максатында иштелип чыкты. Сунуштар жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартына, предметтик стандартка, окуу программасына жана 2026/2027-окуу жылына карата базистик окуу планына ылайык химияны окутуунун өзгөчөлүктөрүн түшүнүүнү камсыздайт.

2026/2027-окуу жылында химияны окутуунун өзгөчөлүктөрү

STEM – МАСЕЛЕЛЕРДИ ПРАКТИКАЛЫК ЖАНА ИЗИЛДӨӨ ЧЕЧҮҮҮҮНҮН ПРЕДМЕТТЕР АРАЛЫК БАЙЛАНЫШТАР.

МУГАЛИМДИН ЖАҢЫ РОЛУ
МААЛЫМАТ БЕРҮҮЧҮДӨН НАСААТЧИГА, КЕҢЕШЧИГЕ ЖАНА УЮШТУРУУЧУГА ӨТҮҮ.

КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮК МАМИЛЕ
БИЛИМДИ РЕАЛДУУ ТУРМУШТА КОЛДОНУУ (ЭКОЛОГИЯ, ТУРМУШ-ТИРИЧИЛИК, ӨНДҮРҮШ).

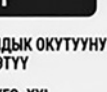
2026/2027-окуу жылы Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү системасын модернизациялоонун маанилүү баскычы болуп саналат. Быйылкы окуу жылында 12 жылдык мектеп-тик билим берүүгө өтүүнүн кийинки этабы ишке ашырыла баштайт. Окутууну уюштуруунун өзгөчөлүгү төмөнкүдөй: 7-класска биринчи жолу пропедевтикалык химия курсу жумасына 1 саат (жылына 34 саат) көлөмүндө киргизилет, ал эми 8-класс жаңырылган 12 жылдык билим берүү программасы боюнча химияны системалаштырылган түрдө (жумасына 2 саат, жылына 68 саат) окуйт. 9-11-классларда окутуу 11 жылдык мектептин программасы боюнча уланат, ошондуктан жаңыланган мазмун боюнча сунуштар, өтмө мезгилдин учурдагы билим берүү программалары боюнча да окутуунун өзгөчөлүктөрүн эске алат.

КОНТЕКСТ: ӨТҮҮ

• 2026–2027: 12 ЖЫЛДЫК ОКУТУУНУН ЭКИНЧИ ЭТАБЫНА ӨТҮҮ

• STEM-БИЛИМ БЕРҮҮГӨ, ХХІ КЫЛЫМДЫН КОМПЕТЕНЦИЯЛАРЫН ӨНҮКТҮРҮҮГӨ ЖАНА ПРАКТИКАГА БАГЫТТАЛГАН ОКУТУУГА БАСЫМ ЖАСОО

• МУГАЛИМ – ФАСИЛИТАТОР (БАГЫТТООЧУ), ОКУУЧУ – АКТИВДҮҮ ИЗИЛДӨӨЧҮ.

Заманбап химиялык билим берүүнүн башкы максаты – өздөштүрүлүүчү маалыматтын көлөмүн көбөйтүү эмес, окуучулардын табигый-илимий сабаттуулугун, изилдөө компетенцияларын, коопсуз эксперименттик иш-аракеттик көндүмдөрүн, ошондой эле химиялык билимдерди табият кубулуштарын түшүндүрүүдө жана турмуштук практикалык маселелерди чечүүдө колдоно билүү жөндөмүн калыптандыруу болуп саналат.

7-класстагы пропедевтикалык химия сабагы

Пропедевтикалык курс окуучуларды химия менен тааныштыруунун биринчи баскычы болуп саналат. Анын мазмуну химия заттар, алардын касиеттери, курамы жана айлануулары жөнүндөгү илим катары алгачкы түшүнүктөрдү калыптандырууга багытталган. Жумасына бир саат болгон окуу сабагы 8-класстын салттуу химия программасынын кыскартылган варианты катары каралышы керек. Мугалимдин башкы милдети – предметке туруктуу кызыгууну калыптандыруу, байкоону, изилдөө көндүмдөрүн жана химиянын айлана-чөйрөдөгү ролун түшүнүүнү өнүктүрүү.

7-класста химияны окутууда «зат» түшүнүгү табигый илимий предметтердин борбордук объектиси катары калыптанат. Зат түшүнүгү химиянын көз карашынан гана эмес табигый илимий предметтер (физика, биология, география) өз ара байланышта каралат. Мындай ыкма окуучуларда айлана-чөйрөнүн бүтүн табигый илимий көз карашын калыптандырууга, табият процесстеринин өз ара байланышын көрсөтүүгө жана химиянын адамдын күнүмдүк турмушундагы практикалык маанисин ачууга мүмкүндүк берет.

Абаны, сууну, топуракты, тамак-аш азыктарын, дары-дармектерди, Кыргызстандын пайдалуу кен байлыктарын, тиричилик химиясын жана региондун экологиялык көйгөйлөрүн изилдөөгө өзгөчө көңүл буруу сунушталат. Так ушундай мисалдар окуучуларга химиялык билимдердин практикалык колдонулушун түшүнүүгө мүмкүндүк берип, функционалдык сабаттуулуктун калыптанышына шарт түзөт.

Предметти окутууда химиялык элементтер, атомдор, молекулалар, жөнөкөй жана татаал заттар, физикалык жана химиялык кубулуштар,

Методикалык сунуштар

химиялык реакциялардын белгилери, ошондой эле лабораторияда жана турмушта заттар менен коопсуз иштөө эрежелери жөнүндө баштапкы түшүнүктөр кезек-кезеги менен калыптандырылат. Ошол эле учурда «бир негизги түшүнүк – бир практикалык аракет» принцибин карманоу сунушталат, башкача айтканда, ар бир жаңы термин байкоо, салыштыруу, талкуулоо жана жөнөкөй практикалык тапшырманы аткаруу аркылуу киргизилет.

Класстар боюнча жумалык окуу жүктөмүн бөлүштүрүү (2026/2027-окуу жылына карата базистик окуу планына ылайык)

Класс	Жумалык жүктөм	Жылдык окуу жүктөмү (11 жана 12 жылдык билим берүү).
7-класс	1 саат	34 саат (12-жылдык билим берүү)
8-класс	2 саат	68 саат (12-жылдык билим берүү)
9-класс	2 саат	68 саат (11-жылдык билим берүү)
10-класс	2 саат	68 саат (11-жылдык билим берүү)
11-класс	2 саат	68 саат (11-жылдык билим берүү)

2026/2027-окуу жылында 7-класста «Химия» предмети жумасына 1 сааттан, жылына 34 саат көлөмүндө окутулат. Бул курста окуучулардын 8-класстарда предметти өздөштүрүүгө даярдоо үчүн баштапкы химиялык түшүнүктөр калыптан-дырылат. «Валенттүүлүк», «Валенттүүлүк боюнча формулаларды түзүү», «Формула боюнча валенттүүлүктү аныктоо», «Заттардын курамынын туруктуулук закону» сыяктуу жогорку класстар үчүн негизги химиялык түшүнүктөр «Табигый илимдер» окуу-методикалык комплексине (ОМК) киргизилбегендиктен, аларды өздөштүрүүдө кошумча окуу материалдарды пайдаланууга болот.

Заманбап химия сабагын уюштуруу
Заманбап химия сабагы системалык-иш-аракеттик жана компетенттүүлүк мамилелердин негизинде түзүлүшү керек. Окутууда борбордук орунду окуучулардын өз алдынча таанып-билүү иш-аракети, изилдөөчүлүк эксперимент жана практикалык маселелерди чечүү ээлейт.

Сабактын төмөнкүдөй түзүмүн (структурасын) колдонуу сунушталат:

- көйгөйлүү турмуштук кырдаал же кубулушту демонстрациялоо;
- байкоо жүргүзүү жана жыйынтыктарды баяндап жазуу;
- окуучулар тарабынан гипотезаларды (божомолдорду) алдыга коюу;
- жаңы түшүнүктү же моделди киргизүү;
- практикалык тапшырманы аткаруу;
- жыйынтыктарды талкуулоо жана рефлексия.

Лабораториялык иштерди аткарууда коопсуздук техникасы боюнча нускама берүү, санитардык талаптарды сактоо, жекече коргонуу каражаттарын колдонуу жана бардык практикалык иштерди колдонуудагы коопсуздук эрежелерине ылайык аткаруу милдеттүү бойдон калат.

Заманбап билим берүү технологияларын колдонуу

Заманбап санариптик билим берүү технологияларын колдонуу химияны окутуунун артыкчылыктуу багыттарынын бирине айланууда. Аларды колдонуу окуу жабдууларынын жетишсиздигинин орун толтурууга, окутуунун көрсөтмөлүүлүгүн жогорулатууга жана окуучулардын изилдөөчүлүк иш-аракетин уюштурууга мүмкүндүк берет.

Санариптик ресурстарга өзгөчө көңүл буруу керек.

Санариптик ресурстар жана алардын максаттары

Платформа	Максаты
YouTube	Химиялык эксперименттерди демонстрациялоо, видеосабактар, виртуалдык лабораториялык иштер, татаал химиялык процесстерди түшүндүрүү.
MindMeister	Химиялык түшүнүктөрдү, заттардын классификациясын, химиялык кубулуштардын ортосундагы өз ара байланыштарды үйрөнүүдө интеллект-карталарды (менталдык карталарды) түзүү.
Padlet	Окуучулардын биргелешкен иш-аракетин уюштуруу, кейстерди, изилдөөчүлүк тапшырмаларды иштеп чыгуу, долбоорлордун жана лабораториялык иштердин жыйынтыктарын жайгаштыруу.
Kahoot!	Интерактивдүү тесттерди, сурамжылоолорду өткөрүү, билимди учурдагы жана жыйынтыктоочу көзөмөлдөөнү оюн түрүндө уюштуруу.

Химиялык процесстерди моделдөөгө мүмкүндүк берүүчү толукталган реалдуулук (AR) тех-

нологияларын, виртуалдык лабораторияларды, атомдордун жана молекулалардын түзүлүшүнүн интерактивдүү 3D моделдерин, санариптик лабораторияларды жана мобилдик тиркемелерди колдонуу келечектүү багыт болуп саналат.

Химияны окутуунун көйгөйлөрү жана аларды чечүү жолдору.

Өткөөл мезгилдин шарттарында заманбап усулдук (методикалык) чечимдерди талап кылган бир катар объективдүү кыйынчылыктар сакталып калууда.

Көйгөй	Практикалык сунуштар
Химиялык лабораториялардын жетишсиз жабдылышы	Виртуалдык лабораторияларды, демонстрациялык видеороликтерди, химиялык эксперименттердин санариптик симуляторлорун жана интерактивдүү моделдерди колдонуу.
Заманбап окуу китептеринин жана окуу материалдарынын тартыштыгы	Электрондук билим берүү ресурстарын, санариптик китепканаларды, презентацияларды жана кошумча окуу-усулдук материалдарды колдонуу.
Окуучулардын окууга болгон шыктануусунун төмөндүгү	Долбоордук иш-аракеттерди, изилдөөчүлүк кейстерди, практикага багытталган тапшырмаларды уюштуруу жана оюн түрүндөгү санариптик технологияларды колдонуу.
Химиялык процесстерди визуалдаштыруунун чектелген мүмкүнчүлүктөрү	Интерактивдүү моделдерди, анимацияларды, толукталган реалдуулукту (AR), видеодемонстрацияларды жана санариптик лабораторияларды колдонуу.

Учурдагы 2026-2027-окуу жылында 8-класста негизги химиялык түшүнүктөр 12 жылдык билим берүү стандартына ылайык иштелип чыккан программанын негизинде жумасына 2 саат окутулат. 8-класстын мазмунундагы негизги басымдар:

- заттын курамы жана түзүлүшү: атомдор, молекулалар, иондор, химиялык элементтер;
- химиялык белгилер, формулалар, салыштырмалуу атомдук жана молекулалык масса;
- валенттүүлүк, валенттүүлүк боюнча формулаларды түзүү;
- физикалык жана химиялык кубулуштар, химиялык реакциялардын жүрүү белгилери жана шарттары;
- химиялык теңдемелер жана заттардын массасынын сакталуу закону;
- органикалык эмес бирикмелердин негизги класстары жана алардын ортосундагы генетикалык байланыштар;
- «Металлдар активдүү заттар катары» бөлүмү боюнча металлдардын касиеттерин байкоо, эксперимент жүргүзүү жана практикалык жактан колдонушу аркылуу ачып берүү ;
- химиялык эсептеп чыгарылуучу маселелер – алгоритмдерди механикалык түрдө аткаруунун куралы эмес, сандык катыштарды түшүнүүнүн каражаты.

Химиялык эксперименттердин аткарылышын баалоонун критерийлери

№ п/п	Критерийлердин элементтери	Баалоонун бөлүштүрүлүшү
1	Практикалык иштерди коопсуздук эрежесин сактоо менен аткара билүүсү	35%
2	Экспериментке байкоо жүргүзүү менен баяндап жазуу	25%
3	Божомол (гипотеза) түзө билүүсү	20%
4	Экспериментти өз алдынча аткаруу менен жыйынтык чыгара билүүсү	20 %
Жалпы		100%

КББАнын табигый-илимий жана математикалык билим берүү лабораториясынын жетектөөчү илимий кызматкерлери, Б.РЫСПАЕВА, п.и.к., А.МАКЕШОВА

Эксперименталдык эсептөө маселелерин аткарууну баалоонун критерийлери

№ п/п	Критерийлердин элементтери	Баалоонун бөлүштүрүлүшү
1	Эксперименталдык химиялык маселелерди чыгаруунун методикасын билүү.	35%
2	Химиялык экспериментти (тажрыйбаны) аткара билүү көндүмү.	25%
3	Заттардын сапаттык жана сандык анализин жүргүзө билүү көндүмү.	20%
4	Эксперименталдык эсептөө маселесин өз алдынча аткаруу, анын натыйжаларын талдоо жана негизделген корутунду чыгаруу көндүмү	20%
Жалпы		100%

2026/2027-окуу жылында 10-12-класстардагы профилдик окутуу этабына даярдык көрүү 8-класстан профилге чейинки компоненттин алкагында башталат. Ар бир мектеп кадрдык ресурстарга, окуучулардын жана ата-энелердин суроо-талаптарына таянуу менен сунушталган программаларды өз алдынча тандап алат жана ишке ашырат. «Химия» предмети (жумасына 2 саат) тандалып алынган профилге чейинки компонентке карабастан, бардык сегизинчи класстын окуучулары үчүн милдеттүү бойдон калат.

Табигый-илимий билим берүү чөйрөсү боюнча профилге чейинки компоненттин алкагында профилге чейинки окутуунун эки программасы сунушталган: «Химияны тереңдетип окутуу» жумасына 1 саат (жылына 34 саат); «Химия жашоодо» жумасына 1 саат (жылына 34 саат).

Химия боюнча профилге чейинки программа негизги мектептин окуучуларында базалык табигый-илимий билимдерди калыптандырууга, ошондой эле алардын кызыгууларын, жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө жана жогорку класстарда профилди аныктоого багытталган. Программа компетенттүүлүк мамилеге негизделген жана билимдерди практикалык жана изилдөө иш-аракеттерин аркылуу өздөштүрүүнү камсыз кылат. Старттык эксперимент методун колдонуу аркылуу окуучулардын алган билимдерин реалдуу жашоодо, практикада колдонуусуна басым жасалат жана практикалык билимдер менен көндүмдөр калыптандырылат, ошондой эле аларды иш жүзүндө колдонуу боюнча иш-аракеттер уюштурулат.

Мугалимдин окуу жылынын башындагы методикалык даярдыгы:

- календарлык-тематикалык пландоонун окуу программасына жана иш жүзүндөгү сааттардын санына шайкештигин текшерүү;
- 7-класстын мазмунун пропедевтикалык (киришүү) жана 8-класстын мазмунун системалуу катары айырмалоо;
- 8-класс үчүн 13 практикалык иштин графикин түзүү жана аларды баалоонун критерийлерин камсыз кылуу;
- 8-класс үчүн старттык диагностиканы (баштапкы текшерүү) жана анын жыйынтыктары боюнча коррекциялоо блогун даярдоо;
- кабинетти, реактивдерди, жабдууларды, маркировканы жана коопсуздук боюнча нускамаларды ревизиялоо (каттоодон өткөрүү);
- кыска мөөнөттүү формативдик тапшырмалардын, практикалык кырдаалдардын, эсептөө маселелеринин жана изилдөөчүлүк минидолбоорлордун банкын түзүү;
- мектеп администрациясы менен профилге чейинки программаны уюштурууну, кадрдык жана материалдык камсыздоону макулдашуу.

12 жылдык билим берүүгө өтүү шарттарында химияны заманбап окутуу функционалдык табигый-илимий сабаттуулукту калыптандырууга, изилдөөчүлүк маданиятты, коопсуз эксперименталдык иш-аракетти өнүктүрүүгө жана алган билимдердин реалдуу жашоодо колдоно билүү жөндөмдүүлүгүн арттырууга багытталган. Санариптик билим берүү технологиялары жана практикага багытталган окутуу химиялык билим берүүнүн сапатын жогорулатууга, 7-класстын пропедевтикалык (киришүү) курсу менен 8-класста предметти системалуу үйрөнүүнүн ортосундагы үзгүлтүксүздүктү камсыз кылууга, ошондой эле окуучуларды профилге чейинки ийгиликтүү даярдоо үчүн шарттарды түзүүгө мүмкүндүк берет.

Методические рекомендации предназначены для учителей химии общеобразовательных организаций Кыргызской Республики и разработаны с целью оказания им методической помощи при организации образовательного процесса в условиях поэтапного перехода на 12-летнее школьное образование. Рекомендации обеспечивают единое понимание особенностей преподавания химии в соответствии с Государственным образовательным стандартом общего образования, предметным стандартом, учебной программой и базисным учебным планом на 2026/2027 учебный год.

Особенности преподавания химии в 2026/2027 учебном году

ОСНОВНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА

РЕШЕНИЕ СТЕМ-ЗАДАЧ И ИССЛЕДОВАНИЯ ЧЕРЕЗ МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ.

НОВАЯ РОЛЬ УЧИТЕЛЯ ПЕРЕХОД ОТ ПЕРЕДАТЧИКА К НАСТАВНИКУ, КОНСУЛЬТАНТУ И ОРГАНИЗАТОРУ.

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД ПРИМЕНЕНИЕ ЗНАНИЙ В РЕАЛЬНОЙ ЖИЗНИ (ЭКОЛОГИЯ, БЫТ, ПРОИЗВОДСТВО).

2026/2027 учебный год является важным этапом модернизации системы общего образования Кыргызской Республики. Именно в этом учебном году начинается реализация следующего этапа перехода на 12-летнюю систему школьного образования. Особенностью обучения является то, что в 7-ом классе впервые вводится пропедевтический курс химии объемом 1 час в неделю (34 часа в год), тогда как 8-й класс впервые приступает к систематическому изучению химии по обновленной программе 12-летнего образования (2 часа в неделю, 68 часов в год). В 9-11-х классах обучение продолжается по программе 11-летней школы, поэтому рекомендации учитывают особенности преподавания как по обновленному содержанию, так и по действующим образовательным программам переходного периода.

Главной целью современного химического образования становится не увеличение объема изучаемой информации, а формирование у обучающихся естественно-научной грамотности, исследовательских компетенций, критического мышления, навыков безопасной экспериментальной деятельности и способности применять химические знания при объяснении природных явлений и решении практических жизненных задач.

КОНТЕКСТ: ПЕРЕХОД

• 2026-2027: ПЕРЕХОД КО ВТОРОМУ ЭТАПУ 12-ЛЕТНЕГО ОБУЧЕНИЯ

• АКЦЕНТ НА STEM-ОБРАЗОВАНИИ, РАЗВИТИИ КОМПЕТЕНЦИЙ XXI ВЕКА И ПРАКТИЧЕСКИ ОРИЕНТИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ

• УЧИТЕЛЬ – ФАСИЛИТАТОР (НАСТАВНИК), УЧЕНИК – АКТИВНЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ

Пропедевтический курс химии в 7-м классе

Пропедевтический курс является первым этапом систематического знакомства учащихся с химией. Его содержание ориентировано на формирование первоначальных представлений о химии как науке о веществах, их свойствах, составе и превращениях. При недельной нагрузке один час урок не должен рассматриваться как сокращенный вариант традиционной программы химии 8-го класса. Основная задача учителя заключается в формировании устойчивого интереса к предмету, развитии наблюдательности, исследовательских навыков и понимания роли химии в окружающем мире.

Изучение химии в 7-м классе строится вокруг понятия «вещество» как центрального объекта естественно-научного образования. Вещество рассматривается не только с позиций химии, но и во взаимосвязи с физикой, биологией, географией и другими естественно-научными предметами. Такой подход позволяет сформировать у учащихся целостную естественно-научную картину мира, показать взаимосвязь природных процессов и раскрыть практическую значимость химии в повседневной жизни человека.

ХИМИЯ

Особое внимание рекомендуется уделять изучению воздуха, воды, почвы, пищевых продуктов, лекарственных препаратов, полезных ископаемых Кыргызстана, бытовой химии и экологических проблем региона. Именно такие примеры позволяют учащимся увидеть практическое применение химических знаний и способствовать развитию функциональной грамотности.

При изучении предмета последовательно формируются первоначальные представления о химических элементах, атомах, молекулах, простых и сложных веществах, физических и химических явлениях, признаках химических реакций, а также правилах безопасного обращения с веществами в лаборатории и быту. При этом рекомендуется придерживаться принципа «одно ключевое понятие – одно практическое действие», когда каждый новый термин вводится через наблюдение, сравнение, обсуждение и выполнение простого практического задания.

Распределение недельной учебной нагрузки по классам (согласно базисному учебному плану на 2026/2027 учебный год)

Класс	Часы в неделю	Годовая учебная нагрузка (11- и 12-летнее обучение)
7 класс	1 час	34 часа (12-летнее обучение)
8 класс	2 часа	68 часов (12-летнее обучение)
9 класс	2 часа	68 часов (11-летнее обучение)
10 класс	2 часа	68 часов (11-летнее обучение)
11 класс	2 часа	68 часов (11-летнее обучение)

В 2026/2027 учебном году предмет «Химия» в 7-м классе преподается 1 час в неделю, всего 34 часа в год, при этом формируются первоначальные химические понятия для подготовки к изучению предмета в 8-х классах. Поскольку такие темы, как «Валентность», «Составление формул по валентности», «Определение валентности по формуле», «Закон постоянства состава веществ», которые являются основополагающими химическими понятиями для старших классов, не включены в учебно-методический комплекс по УМК «Естественные науки», для их изучения можно использовать другие дидактические материалы.

Организация современного урока химии
Современный урок химии строится на основе системно-деятельностного и компетентностного подходов. Центральное место в обучении занимает самостоятельная познавательная деятельность учащихся, исследовательский эксперимент и решение практических задач.

Рекомендуется использовать следующую структуру урока:

- проблемная жизненная ситуация или демонстрация явления;
- наблюдение и фиксация результатов;
- выдвижение гипотез учащимися;
- введение нового понятия или модели;
- выполнение практического задания;
- обсуждение результатов и рефлексия.

При организации лабораторных работ обязательными остаются инструктаж по технике безопасности, соблюдение санитарных требований, использование средств индивидуальной защиты и выполнение всех практических работ в соответствии с действующими правилами безопасности.

Использование современных образовательных технологий

Одним из приоритетных направлений преподавания химии становится применение современных цифровых образовательных технологий. Их использование позволяет компенсировать недостаток учебного оборудования, повысить наглядность обучения и организовать исследовательскую деятельность учащихся.

Особое внимание рекомендуется уделять цифровым ресурсам.

Цифровые ресурсы и их назначение

Платформа	Назначение
YouTube	Демонстрация химических экспериментов, видеоуроки, виртуальные лабораторные работы, объяснение сложных химических процессов.
MindMeister	Создание интеллект-карт (ментальных карт) при изучении химических понятий, классификаций веществ.

	взаимосвязей между химическими явлениями.
Padlet	Организация совместной работы учащихся, разработка кейсов, исследовательских заданий, размещение результатов проектов и лабораторных работ.
Kahoot!	Проведение интерактивных тестов, опросов, текущего и итогового контроля знаний в игровой форме.

Перспективным направлением является использование технологий дополненной реальности (AR), виртуальных лабораторий, интерактивных 3D-моделей строения атомов и молекул, цифровых лабораторий и мобильных приложений, позволяющих моделировать химические процессы.

Возможные проблемы преподавания химии и пути их решения

В условиях переходного периода сохраняется ряд объективных трудностей, требующих современных методических решений.

Проблема	Практические рекомендации
Недостаточное оснащение химических лабораторий	Применение виртуальных лабораторий, демонстрационных видеороликов, цифровых симуляторов химических экспериментов и интерактивных моделей.
Недостаток современных учебников и учебных материалов	Использование электронных образовательных ресурсов, цифровых библиотек, презентаций и дополнительных учебно-методических материалов.
Низкая учебная мотивация учащихся	Организация проектной деятельности, исследовательских кейсов, практико-ориентированных заданий и применение игровых цифровых технологий.
Ограниченные возможности визуализации химических процессов	Использование интерактивных моделей, анимаций, дополненной реальности (AR), видеодемонстраций и цифровых лабораторий.

В текущем 2026/2027 учебном году в 8-м классе основные химические понятия изучаются более углубленно — по 2 часа в неделю на основе программы, разработанной в соответствии со стандартом 12-летнего образования.

Ключевые содержательные акценты 8-го класса

- Состав и строение вещества: атомы, молекулы, ионы, химические элементы;
- химические знаки, формулы, относительная атомная и молекулярная масса;
- валентность, составление формул и чтение химической записи;
- физические и химические явления, признаки и условия химических реакций;
- химические уравнения и закон сохранения массы веществ;
- основные классы неорганических соединений и взаимосвязи между ними;
- раздел «Металлы как активные вещества», раскрывающий свойства металлов через наблюдение, эксперимент и практическое применение;
- расчётные задачи как средство понимания количественных отношений, а не механическое выполнение алгоритмов.

Критерии оценивания выполнения химического эксперимента

№ п/п	Критерии оценивания	Удельный вес оценки
1	Умение последовательно выполнять практические работы с соблюдением правил техники безопасности	35 %
2	Умение проводить наблюдения в ходе эксперимента, фиксировать	25 %

	результаты и оформлять их в письменной форме	
3	Умение выдвигать и обосновывать гипотезу	20 %
4	Умение самостоятельно проводить эксперименты и делать выводы	20 %
Итого		100%

Критерии оценки выполнения экспериментальных расчетных задач

№ п/п	Элементы критериев	Распределение оценки
1	Знание методики решения экспериментальных химических задач	35%
2	Умение выполнять химический эксперимент	35%
3	Умение проводить качественный и количественный анализ веществ	20%
4	Умение самостоятельно выполнить экспериментальную расчетную задачу, проанализировать результаты и сделать обоснованный вывод	20%
Итого		100%

Подготовка к этапу профильного обучения в 10–12-х классах начинается уже в 2026/2027 уч. году в 8-м классе в рамках предпрофильного компонента, на который выделено 2 ч./нед. (68 уч./г.). Каждая школа самостоятельно выбирает и реализует предложенные программы, ориентируясь на кадровые ресурсы, запросы обучающихся и родителей

При этом предмет «Химия» (2 часа в неделю) остается обязательным для всех восьмиклассников независимо от выбранного предпрофильного предмета. В рамках предпрофильного компонента в естественно-научной области предложены две программы предпрофильного обучения: «Углубленное изучение химии» (34 часа в год); «Химия в жизни» (68 часов в год)

Предпрофильная программа по химии направлена на формирование у учащихся основной школы базовых естественно-научных знаний, а также на развитие их интересов, способностей и определение будущего профильного направления в старших классах. Программа основана на компетентностном подходе и обеспечивает усвоение знаний через практическую и исследовательскую деятельность.

Через использование метода стартового эксперимента делается акцент на применении полученных знаний учащимися на практике в реальной жизни, формируются практические знания и навыки, а также организуется деятельность по их применению.

Методическая подготовка учителя к началу учебного года

- Проверить соответствие календарно-тематического планирования учебной программе и реальному количеству часов;
- разграничить содержание 7 класса как пропедевтическое и содержание 8 класса как систематическое;
- составить график 13 практических работ 8 класса и обеспечить критерии их оценивания;
- подготовить стартовую диагностику для 8 класса и коррекционный блок по результатам;
- провести ревизию кабинета, реактивов, оборудования, маркировки и инструкций по безопасности;
- создать банк коротких формативных заданий, практических ситуаций, расчётных задач и исследовательских мини-проектов;
- согласовать с администрацией школы организацию предпрофильного курса, кадровое и материальное обеспечение.

Современное преподавание химии в условиях перехода на 12-летнее образование ориентировано на формирование функциональной естественнонаучной грамотности, развитие исследовательской культуры, безопасной экспериментальной деятельности и способности применять знания в реальной жизни. Цифровые образовательные технологии и практико-ориентированное обучение позволяют повысить качество химического образования, обеспечить преемственность между пропедевтическим курсом 7-го класса и систематическим изучением предмета в 8-м классе, а также создать условия для успешной предпрофильной подготовки обучающихся.

Б.РЫСПАЕВА, к.п.н.,
А.МАКЕШОВА,

ведущие научные сотрудники лаборатории естественно-научного и математического образования КАО

ГЕОГРАФИЯ

2026-2027-окуу жылында 7-класстын окуучулары үчүн билим берүү траекториясынын жаңы модели киргизилет. Бул өзгөрүү 7-класска 5-класстан жана 6-класстан өткөн окуучулардын окутуу траекторияларынын айырмачылыгына байланыштуу. Ушуга байланыштуу календардык-тематикалык пландаштырууну (КТП) кайра карап чыгуу жана окуучулардын баштапкы даярдык деңгээлиндеги айырмачылыктарды эске алуу менен окуу мазмунун ылайыкташтыруу зарыл.

7-класстар үчүн өткөөл мезгилдеги календардык-тематикалык пландаштыруу: 5-класстан 7-класска өткөн окуучулар үчүн (68 саат, жумасына 2 саат) окуу программасы «Физикалык география» курсун окуп-үйрөнүүгө багытталган. Окуу процесси «География – жаратылышты, калкты жана чарбалык ишмердүүлүктү комплекстүү изилдөөчү илим» темасынан башталат. Андан кийин «Географиялык маалыматтын булактары» бөлүмү окутулуп, анда окуучулар топографиялык пландар, масштаб жана географиялык координаталар менен иштөөнүн негиздерин өздөштүрүшөт. Программанын негизги бөлүгүн «Жердин кабыктары» бөлүмү түзөт. Бул бөлүмдө литосфера, гидросфера, атмосфера, биосфера жана географиялык кабык боюнча темалар камтылган. Программа «Өз аймагынын географиясы» бөлүмү менен жыйынтыкталат. Бул курстун практикалык бөлүгү 23 практикалык ишти камтып, картографиялык көндүмдөрдү жергиликтүү экологиялык маселелерди окуп-үйрөнүү менен айкалыштырат. Алардын катарына мектеп аймагындагы чаң жана ызы-чуу булганышын изилдөө, ошондой эле «Гүл сааты» долбоорун иштеп чыгуу сыяктуу иштер кирет. Практикалык сабактардын ушундай мазмунда окутулушу окуучулардын табигый-илимий билимдеринин бекем пайдубалын кыска мөөнөттө калыптандырууга мүмкүндүк берет. Ар бир бөлүм үчүн сааттардын саны календардык-тематикалык пландоодо көрсөтүлгөн. Пландарда бардык практикалык иштер эске алынган жана www.kao.kg сайтына жарыяланат.

6-класстан 7-класска өткөн окуучулар үчүн (68 саат, жумасына 2 саат) географияны окутуунун салттуу ырааттуулугу сакталат жана «Материктердин жана океандардын географиясы» курсу окутулат. Киришүү бөлүмүндө окуучулар география предметинин өзгөчөлүктөрү жана саат алкактары менен таанышат. «Жердин жаратылышы» бөлүмү литосфераны, атмосфераны, Дүйнөлүк океанды жана географиялык кабыкты камтыйт. Программанын негизги бөлүгү болгон «Материктер. Океандар. Өлкөлөр жана элдер» бөлүмү Африка, Австралия, Түштүк Америка, Түндүк Америка, Антарктида жана Евразия материктеринин жаратылышын, калкын жана өлкөлөрүн ырааттуу окуп-үйрөнүүнү камтыйт. Курстун жыйынтыктоочу бөлүгүндө төрт океан окутулуп, дүйнөлүк экологиялык көйгөйлөр боюнча долбоордук иштер аткарылат. Практикалык бөлүк 22 милдеттүү практикалык иштен турат жана окуучулардын жөнөкөй географиялык түшүнүктөрдөн татаал себеп-натыйжалык байланыштарды талдоого өтүүсүнө багытталган.

8-класстар үчүн календардык-тематикалык пландаштыруу «Кыргыз Республикасынын физикалык географиясы» курсун окуп-үйрөнүүгө багытталган (68 саат, жумасына 2 саат). Курсту окутууда өлкөнүн аймактык өзгөчөлүктөрүн жана өз аймагынын географиясын үйрөнүүгө өзгөчө көңүл бурулат. Программда Кыргыз Республикасынын физикалык-географиялык абалы, рельефи, климаты, ички суулары кеңири талданып, ошондой эле физикалык-географиялык райондоштуруунун негизги принциптери жана туруктуу өнүгүү концепциясы окутулат. Практикалык бөлүк 19 практикалык ишти (контурдук карталар менен иштөө, изилдөө жана долбоордук иштер) камтыйт жана милдеттүү талаа экскурсиясы менен жыйынтыкталат. Бул окуучулардын системалуу ой жүгүртүү көндүмдөрүн, геоэкологиялык сабаттуулугун жана изилдөөчүлүк компетентүүлүгүн калыптандырууга өбөлгө түзөт.

Географияны окутуунун маанилүү методикалык багыттарынын бири – функционалдык сабаттуулукту калыптандыруу болуп саналат. Бул билимди жөн гана өздөштүрүүдөн окуучулардын алган билимдерин, билгичтиктерин жана көндүмдөрүн турмуштун ар кандай кырдаалдарында жана ишмердүүлүктүн түрдүү чөйрөлөрүндө кездешкен маселелерди чечүүдө натыйжалуу колдоно билүү жөндөмүн өнүктүрүүгө

багытталган окутууга өтүүнү билдирет. Изилдөөчүлөр белги-легендей, география курсунда контексттик тапшырмалар өзгөчө мааниге ээ. Алар окуучуларга алган билимдерин реалдуу турмуштук кырдаалдарга жакын шарттарда колдонууга, маалыматтарды талдоого, негиздүү чечим кабыл алууга жана практикалык көйгөйлөрдү чечүүгө мүмкүнчүлүк түзөт.

Контексттик тапшырмаларды иштеп чыгуу боюнча сунуштар

Чыныгы географиялык кырдаалдарды талдоону талап кылган тапшырмаларды колдонуу (аба ырайын божомолдоо, маршрутту пландаштыруу, экологиялык тобокелдиктерди баалоо ж.б.).

«Эмне үчүн...?», «Канча...?», «Эгерде ..., анда кандай натыйжа болот?» деген суроолор менен башталган көйгөйлүү суроолорду колдонуу.

Табигый-илимий кубулуштарды таанууга, түшүндүрүүгө жана болжолдоого багытталган тапшырмаларды колдонуу, алардын татаалдыгын 1-деңгээлден 5-деңгээлге (Б.Блумдун ой жүгүртүү деңгээлдери) чейин акырындык менен жогорулатуу.

Көйгөйлүү тапшырманын мисалы: «Эмне үчүн Түштүк Американын экватордук токойлору Африканын экватордук токойлоруна караганда нымдуураак? Дүйнөнүн физикалык картасын колдонуу менен материктердин жайгашуусунун, жер рельефинин формаларынын жана океан агымдарынын климатка тийгизген таасирин аныктагыла».

Окуучулардын билим жетишкендиктерин баалоодо калыптандыруучу баалоону өнүгүүнүн натыйжалуу куралы катары колдонуу сунушталат. Ал окуучулардын окуудагы жетишкендиктери жөнүндө маалыматтарды үзгүлтүксүз чогултуу, талдоо жана чечмелөө процессин камтыйт. Мындай баалоо окуучунун учурдагы жетишкендик деңгээлин аныктоого, андан аркы окуу максаттарын белгилөөгө жана өнүгүү жолдорун пландаштырууга мүмкүнчүлүк берет. Салттуу баалоодон айырмаланып, калыптандыруучу баалоо ар бир окуучунун жеке өзгөчөлүгүнө багытталат, билимдериндеги кемчиликтерди өз убагында аныктоого жана аларды жоюу үчүн зарыл болгон шарттарды түзүүгө көмөктөшөт.

География сабактарында калыптандыруучу баалоонун төмөндөгүдөй ыкмаларын сунушталат

Ыкма	Сыпаттамасы	Колдонулушу
Рефлексиялык таблица	Сабактын башында жана аягында толтурулат; окуучунун эмнени билери, эмнени өздөштүргөнү жана кыйынчылыктарды жоюу үчүн кандай аракеттерди жасоо керектиги белгиленет.	Сабактын максатын аныктоо жана рефлексия этаптарында.
Түшүнүктөр картасы	Себептерди, натыйжаларды жана өз ара байланыштарды көрсөткөн түшүнүктүн схемалык модели.	Татаал географиялык темаларды системалаштыруу үчүн (мисалы, «Мөңгүлөрдүн эриши», «Көлдөр»).
Чен-өлчөмдүк (критерий) рубрика	Билгичтиктердин калыптануу деңгээлдерин (жогорку / орто / төмөн) чагылдырган баалоо таблицасы.	Өзүн-өзү баалоо жана мугалимдин ишин талдап, окутуу процессин жакшыртуу үчүн.
«Жылдыздуу баяндоо»	Текстти талдоо жана жооптун сөздөрүнүн санын чектеген атайын форма боюнча кайра баяндоо.	Окуу сабаттуулугун өнүктүрүүдө жана топтук иштерди уюштурууда.
«Катаны тап»	Берилген материалдагы каталарды жана так эместиктерди аныктоо.	Сынчыл ой жүгүртүүнү, байкоочулукту жана көңүл бурууну өнүктүрүү үчүн.

Санариптик билим берүү чөйрөсү географиялык объектерди жана кубулуштарды окутууда кеңири мүмкүнчүлүктөрдү түзөт. Заманбап санариптик куралдарды билим берүү процессине киргизүү окуучулардын окууга болгон кызыгуусун жана мотивациясын жогорулатууга, ошондой эле мейкиндиктик маалыматтар менен иштөө көндүмдөрүн натыйжалуу өнүктүрүүгө шарт түзөт.

Санариптик технологияларды колдонуунун негизги багыттары

Өз жеринин географиясын үйрөнүү туруктуу өнүгүүнү камсыз кылуунун жана окуучуларда кичи мекенине болгон баалуулук мамилени калыптандыруунун маанилүү каражатарынын бири катары каралат. Өз жеринин географиясын окутууга негизделген геоэкологиялык билим берүү окуучулардын мейкиндиктик ой жүгүртүүсүн, талдоочулук көндүмдөрүн жана экологиялык сабаттуулугун өнүктүрүүдө чоң мүмкүнчүлүккө ээ.

Сунуш кылынган иш багыттары

- Өз жеринде талаа экскурсияларын жана практикалык иштерди уюштуруу.
- Өз жеринин ландшафттарын таанып-билүүчүлүк, баалуулук жана практикалык аспектилердин биримдигинде изилдөө.
- Өз аймагынын географиялык өзгөчөлүктөрүн визуалдаштыруу үчүн инфографиканын каражаттарын колдонуу.
- Өлкө таануу багытындагы изилдөөлөргө айлана-чөйрөнүн абалы жана антропогендик өзгөрүүлөр жөнүндө маалыматтарды киргизүү.
- Практикалык сабактар жана өз алдынча иштер географияны окутуу процессинде чечүүчү мааниге ээ. Окуу программасында каралган тапшырмаларды аткаруунун жүрүшүндө окуучулар карталарды, диаграммаларды жана графиктерди окуу жана талдоо көндүмдөрүн өнүктүрүшөт, жаратылыштагы процесстерге байкоо жүргүзүүгө, аларды түшүндүрүүгө, ошондой эле жаратылышты коргоого багытталган практикалык иш-аракеттерди аткарууга үйрөнүшөт.

Практикалык иштерди уюштуруунун негизги методикалык принциптери

- Иш-аракеттин алгоритми жана пландалган натыйжасы окуучуларга иш башталаар алдында так түшүнүктүү болушу керек.
- Практикалык иштер жөнөкөй картографиялык көндүмдөрдөн баштап, татаал себеп-натыйжа байланыштарына карай өткөрүлүшү керек.
- Практикалык иштерди үзгүлтүксүз аткаруу теориялык маалыматты практикалык тажрыйбага которууга өбөлгө түзөт.

Методикалык бирикмелердин жыйындарында талкуулоочу темалар

Практикалык ишмердүүлүктү интеграциялоонун негизги куралы кесиптик бирикмелердин иши болуп саналат. География мугалимдеринин мектептик, райондук жана шаардык кесиптик бирикмелеринин жыйындарында талкуулоо үчүн "билим – көндүм – аракет" триадасына жетүүгө багытталган төмөнкү темалар сунушталат:

1. Өткөөл мезгилдеги тобокелдиктерди башкаруу. География боюнча түзүлгөн календардык-тематикалык планынын дал келтирилиши жана ыңгайланышы. Ар кандай окуу траекториялардагы удаалаш окуу класстарынын ишин координациялоо, баалоонун бирдиктүү ыкмаларын иштеп чыгуу жана билимдеги кемчиликтерди жоюу.
2. Билим – Көндүм – Аракет триадасына практикалык иштердин тутумдуу системасы аркылуу жетүү. Теорияны практикалык тажрыйбага айландыруунун негизги куралы катары практикалык иштердин ролун кайрадан кароо.
3. Карталарды визуалдык талдоо ыкмалары аркылуу табигый илимдер жана окуу сабаттуулугун калыптандыруу. Окуучулардын функционалдык сабаттуулугун өнүктүрүү, географиялык тексттерди, графики, космостук сүрөттөрдү жана тематикалык карталарды мазмундуу окууга үйрөтүү.
4. Акыл-эсти этап-этабы менен калыптандыруу теориясы (П.Я.Гальперин) географиялык ой жүгүртүүнүн негизи катары. Мыйзам ченемдүүлүктөрдү өз алдынча чыгаруу үчүн логикалык блок-схемаларды жана таяныч таблицаларды колдонуу.
5. Физикалык география сабактарынын структурасына жергиликтүү компонентти интеграциялоо. Мектептин жанындагы экскурсияларды, талаа практикаларын жана жергиликтүү материалдар боюнча изилдөө долбоорлорун уюштуруу методикасы.
6. Туруктуу өнүгүү концепциясын жана геоэкологиялык билим берүүнү мектепте ишке ашыруу. Климаттын өзгөрүшү, топурактын деградациясы, мөңгүлөрдүн эриши сыяктуу экологиялык темаларды глобалдык чакырыктар жана кыргыз элинин салттуу билиминин призмасы аркылуу изилдөө.
7. География сабагында калыптандыруучу баалоо куралдарын киргизүү. Окуучулардын өзүн-өзү баалоосун жана окутууну жекелештирүүнү өнүктүрүүгө багытталган ыкмаларды колдонуу боюнча тажрыйба алмашуу.
8. География сабагында жана сабактан тышкаркы иштерде ГИС жана санариптик технологияларды интеграциялоо. Геомаалыматтык системаларды, спутниктик сүрөттөрдү жана инфографиканы окуу процессинде колдонуу мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө.

У.ШЫГАЕВА,
КББАнын табигый-илимий жана математикалык билим берүү лабораториясынын ага илимий кызматкери

ГЕОГРАФИЯ

В 2026/2027 учебном году вводится новая образовательная траектория для учащихся 7-х классов, обусловленная переходом обучающихся с 5-го и 6-го классов в седьмой. Данная ситуация требует пересмотра подходов к календарно-тематическому планированию (КТП) и адаптации содержания с учетом разницы в базовой подготовке.

Календарно-тематическое планирование переходного периода для 7-х классов: для потока «с 5-го на 7-й класс» (68 часов, 2 часа в неделю) программа ориентирована на курс «Физическая география». Освоение начинается с темы «География как комплексная наука: природа, население, хозяйственная деятельность», затем следует раздел «Источники географической информации», где школьники осваивают топографические планы, масштабы и координаты. Основной блок — «Оболочки Земли», включающий литосферу, гидросферу, атмосферу, биосферу и географическую оболочку. Завершает программу раздел «География своей местности». Практическая часть включает 23 работы, сочетающие картографирование с локальными экологическими исследованиями (изучение пылевого и шумового загрязнения пришкольной территории, создание проекта «цветочные часы»), что позволяет оперативно сформировать прочный естественно-научный базис. Количество часов для каждого раздела указано в КТП. В планах учтены все практические работы. Документ будет опубликован на сайте kao.kg.

Для потока «с 6-го на 7-й класс» (68 часов, 2 часа в неделю) сохраняется классическая преемственность т.е. будет изучаться курс «География материков и океанов». Вводный блок знакомит с предметом и часовыми поясами, раздел «Природа Земли» посвящен литосфере, атмосфере, Мировому океану и географической оболочке. Основной раздел «Материки. Океаны. Страны и народы» включает сквозное описание Африки, Австралии, Южной и Северной Америки, Антарктиды и Евразии, завершаясь изучением четырех океанов и проектным блоком по глобальным экологическим проблемам. Практическая часть содержит 22 обязательные работы, направленные на переход от простых представлений к сложным причинно-следственным связям.

Календарно-тематическое планирование для 8 классов ориентировано на курс «Физическая география Кыргызской Республики» (68 часов, 2 часа в неделю). Акцент сделан на изучение региональных особенностей и географию своей местности: детальный анализ физико-географического положения, рельефа, климата, внутренних вод, а также изучение принципов физико-географического районирования и концепции устойчивого развития. Практическая деятельность включает 19 работ (контурные, исследовательские, проектные) и завершается обязательной полевой экскурсией, что закрепляет навыки системного мышления и геоэкологическую грамотность.

деятельности. Как отмечают исследователи, особое значение в курсе географии имеют контекстные задания, позволяющие учащимся применять знания в ситуациях, приближенных к реальным.

Рекомендации по разработке контекстных заданий:

- Включать задания, требующие анализа реальных географических ситуаций (прогноз погоды, планирование маршрута, оценка экологических рисков)
 - Использовать проблемные вопросы, начинающиеся со слов «Почему...?», «Сколько...?», «Каков будет результат, если...?»
 - Применять задания на распознавание, объяснение и прогнозирование естественно-научных явлений с постепенным усложнением от 1-го до 5-го уровня.
- Пример проблемного задания: «Почему экваториальные леса Южной Америки более влажные, чем экваториальные леса Африки? Используя физическую карту мира, определите влияние расположения суши, форм рельефа и океанских течений на климат».
- При оценивании образовательных достижений учащихся рекомендуется формировать оценивание как инструмент развития. Оно представляет собой непрерывный процесс поиска и интерпретации данных о продвижении учеников, который позволяет определить текущий уровень, цели и пути дальнейшего развития; в отличие от традиционного оценивания, оно ориентировано на конкретного ученика, помогает выявить пробелы в знаниях и создать условия для их восполнения.

Рекомендуемые приемы формирующего оценивания на уроках географии

Прием	Описание	Применение
Рефлексивная таблица	Заполняется в начале и конце урока; фиксирует, что умеет ученик и что нужно сделать для устранения затруднений	На этапах целеполагания и рефлексии
Карта понятий	Схематическое представление понятия с указанием причин, следствий и взаимосвязей	Для систематизации сложных географических тем (например, «Таяние ледников», «Озера»)
Критериальная рубрика	Таблица с уровнями сформированности навыков (высокий/средний/низкий)	Для самооценки и корректировки работы учителя
Звездный пересказ	Анализ текста с заполнением формы, ограничивающей количество слов для ответа	Для развития читательской грамотности и работы в группах
Лови ошибку	Поиск неточностей в предложенном материале	Для развития критического мышления и внимания

Цифровая среда открывает уникальные возможности для изучения географических объектов и явлений. Внедрение современных инструментов позволяет значительно повысить мотивацию учащихся и развить навыки работы с пространственными данными.

Основные направления использования цифровых технологий

Изучение своей местности рассматривается как один из инструментов устойчивого развития и формирования ценностного отношения к малой родине. Геоэкологическое образование с географией своей местности обладает значительным потенциалом для развития пространственного мышления, аналитических способностей и экологической грамотности.

Рекомендуемые направления работы

- Организация полевых экскурсий и практикумов на местном материале.

- Изучение ландшафта своей местности в единстве познавательного, ценностного и практического аспектов.
 - Использование средств инфографики для визуализации образа своей местности.
 - Включение в краеведческие исследования данных о состоянии окружающей среды и антропогенных изменениях.
- Практические занятия и самостоятельная работа имеют решающее значение в преподавании географии. При выполнении предусмотренных программой заданий учащиеся развивают навыки чтения карт, диаграмм и графиков, учатся наблюдать за природными процессами и выполнять действия по ее защите.

Ключевые методические принципы организации практических работ

- Алгоритм действий и планируемый результат должны быть четко понятны учащимся до начала работы.
- Практические работы следует выстраивать от простых картографических умений к сложным причинно-следственным связям.
- Регулярное выполнение практических работ способствует переводу теоретической информации в прикладной опыт.

Темы для обсуждения на заседаниях методических объединений

Ключевым инструментом интеграции практической деятельности становится работа профессиональных объединений. Для обсуждения на заседаниях школьных, районных и городских МО учителей географии рекомендуются следующие темы, направленные на достижение триады «Знание – навык – действие»:

1. Управление рисками переходного периода: синхронизация и адаптация вариативных КТП по географии. Координация работы в параллелях с разной траекторией обучения, выработка единых подходов к оцениванию и ликвидации пробелов в знаниях.
2. Достижение триады «Знание – Навык – Действие» через сквозную систему практических работ. Переосмысление роли практических работ как главного инструмента перевода теории в прикладной опыт.
3. Формирование естественнонаучной и читательской грамотности методами визуального анализа карт. Развитие функциональной грамотности школьников, обучение смысловому чтению географических текстов, графиков, космонимков и тематических карт.
4. Теория поэтапного формирования умственной деятельности (П.Я.Гальперин) как базис географического мышления. Использование логических блок-схем и опорных таблиц для самостоятельного вывода закономерностей.
5. Интеграция краеведческого компонента в структуру уроков физической географии. Методика организации пришкольных экскурсий, полевых практикумов и исследовательских проектов на местном материале.
6. Реализация концепции устойчивого развития и геоэкологического образования в школе. Изучение сквозных экологических тем (изменение климата, деградация почв, таяние ледников) сквозь призму глобальных вызовов и традиционных знаний кыргызского народа.
7. Внедрение инструментов формирующего оценивания в практику преподавания географии. Обмен опытом использования приемов, направленных на развитие самооценки учащихся и индивидуализацию обучения.
8. Интеграция ГИС и цифровых технологий в урочную и внеурочную деятельность по географии. Изучение возможностей использования геоинформационных систем, спутниковых снимков и инфографики в образовательном процессе.

Ч.ШЫГАЕВА,

старший научный сотрудник лаборатории естественно-научного и математического образования КАО

ФИЗИКА. АСТРОНОМИЯ

Проблемалык изилдөө мамилеси	Жоопторду өз алдынча издөөнү активдештирүү үчүн мугалимдин жетекчилиги астында көйгөйлүү кырдаалдарды түзүү	Практикалык ойлоп табуучулук кейстер, мээ чабуулу, гипотезаларды сунуштоо	Сын көз караш менен ой жүгүртүүнү жана өз алдынча илимий издөө көндүмдөрүн өнүктүрүү
Интегративдик мамиле	Ар кандай тармактардагы (физика, астрономия, химия, биология) билимдерди бирдиктүү табигый-илимий дүйнө таанымына бириктирүү		Бирдиктүү табигый-илимий дүйнө таанымды калыптандыруу
Системалык мамиле	Изилденип жаткан физикалык процесстерди жана кубулуштарды өз ара терең байланышта камтууга багыттоо	Интеллект-карталарды (Mind-maps), структуралык схемаларды жана байланыш диаграммаларын түзүү	Физикалык теориянын ичиндеги структуралык логикалык байланыштарды көрө билүү жөндөмдүүлүгү
Жөндөмдүү жана эзэндүү балдарды тереңдетип окутуу ыкмасы	Татаалдыгы жогору болгон материалдар менен иштөө аркылуу академиялык даярдыктын жогорулатылган деңгээлин калыптандыруу	Мектеп окуучуларынын физика боюнча Республикалык олимпиадасынын ар кандай этаптарынын тапшырмаларын чыгаруу	Жогорку атаандаштыктагы интеллектуалдык сынактарга жана олимпиадаларга даярдык
Упай топтоо технологиясы	Бүткүл окуу мезгилинде окуучунун билим берүүдөгү жетишкендиктерин кадам сайын ачык-айкын эсепке алуу	Тематикалык тестирлөө, өз алдынча жана текшерүү иштери, кезектеги кичи долбоорлорду коргоо	Топтолгон рейтингдин негизинде билимдин сапатын калыс баалоо, үзгүлтүксүз иштөөгө мотивация берүү

дап алат. Жакшы билим берүү натыйжаларына жетишүү үчүн окуу процессинде заманбап билим берүү мамилелерин жана технологияларды (1-таблица) колдонуу максатка ылайык.

2026/2027-окуу жылында Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү мекемелеринде «Физика. Астрономия» предмети 7- жана 8-класстарда 12 жылдык мектеп билим берүү модели боюнча окутулат. Ал эми 9–10–11-класстар 11 жылдык программаны улантат. Базистик окуу планында "Физика жана астрономия" предметине 7-, 8- жана 9-класстарда жумасына 2 сааттан, ал эми 10-класста жумасына 3 сааттан каралган. 11-класста "Физика жана астрономия" интеграцияланган предмет катары жумасына 3 сааттан окутулат. Билим берүүнүн жаңыланган мазмунуна өтүү мектеп окуучуларынын табигый-илимий сабаттуулугунун сапатын жогорулатууга жана предметти өздөштүрүүдөгү көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган. Мындай реформалардын зарылдыгын физика боюнча ЖРТнын (ОРТ) орточо упайынын салыштырмалуу анализи (2015–2024-жж.) айкын далилдеп турат.

1-таблица

Физиканы окутуудагы заманбап билим берүү мамилелери жана технологиялар

Аталышы	Маңызы жана максаты	Ишмердүүлүктүн формалары жана ишке ашыруу методдору	Билим берүү натыйжалары
Компетенттүүлүк мамиле	Жаңы, белгисиз жана көйгөйлүү кырдаалдарда натыйжалуу аракеттенүүгө мүмкүндүк берүүчү көндүмдөрдү өздөштүрүү	Кейстерди, реалдуу турмуштан алынган контексттик тапшырмаларды чыгаруу	Окуучунун келечекте туруктуу өз алдынча билим алууга болгон жөндөмдүүлүгү
Ишмердүүлүк мамиле	Окуу процессин мектеп окуучусунун активдүү, ар тараптуу жана өз алдынча ишмердүүлүгүнө багыттап уюштуруу	Физикалык эксперименттер, лабораториялык иштер, тажрыйбалар	Практикалык ишмердүүлүк аркылуу билимди терең өздөштүрүү
Инсанга багытталган мамиле	Ар бир окуучунун тажрыйбасына таянуу менен анын жеке мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо, өнүктүрүү жана ишке ашыруу үчүн шарттарды түзүү	Ар кандай деңгээлдеги дидактикалык материалдар, стандарттуу эмес жана чыгармачылык тапшырмалар	Инсандын жеке дараметин (потенциалын) максималдуу түрдө ачуу
Маалыматтык-санариптик мамиле	Окутуу жана табигый-илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү үчүн санариптик технологияларды колдонуу	Виртуалдык лабораториялар, компьютердик симуляциялар, интерактивдүү презентациялар, жеке санариптик долбоорлор	Санариптик илимий чөйрөдө иштөө көндүмдөрү, физикалык процесстерди визуалдаштыруу

Сандар бүтүрүүчүлөрдүн ЖОЖдордо физиканын негиздерин билүү талап кылынган факультеттерде окууну улантууга даярдык деңгээлин көрсөтүп турат. «Физика» предметинин орточо баллын башкалар менен салыштыруу пайдалуу:

- Англис тили: ~75–77 балл.
- Тарых: ~62–65 балл.
- Физика: ~59–60 балл.

Физика предмети боюнча тест техникалык жогорку окуу жайлары үчүн "чыпка" бойдон калууда. 10 жылдык анализ көрсөткөндөй, абитуриенттер графиктерди чечмелөө жана механикадагы көп баскычтуу маселелерди чыгаруу менен байланышкан тапшырмаларда эң чоң кыйынчылыктарга туш болушат.

Билимди баалоо жана окутуунун усулдары борборунун 2025-жылдагы отчетунда кызыктуу тенденция көрсөтүлөт: негизги тесттеги рекорддук баллга карабастан (максималдуу балл 242 болгон), физика предмети боюнча тесттин баллы төмөндөгөн. 2025-жылда физиканын орточо баллынын өсүү тенденциясы токтогон. Инженердик адистерге болгон суроо-талаптан улам предметке болгон кызыгуу сакталып калганы менен, аймактарда тест талаптары менен мектептик даярдоо деңгээлинин ортосундагы ажырым кеңейди. Бишкек жана Ош шаарларындагы мектептер орточо баллды республикалык орточо көрсөткүчтөн жогору көрсөтүүнү улантууда, ал эми айылдык жана бийик тоолуу аймактар физика боюнча олуттуу артка калууда. Физика мугалимдери үчүн бул – салттуу ыкмаларды кайра карап чыгууга жана окутуунун методикасын өзгөртүүгө берилген белги.

12 жылдык окутуу моделине ылайык, физиканы өзүнчө предмет катары үйрөнүү 7-класстан башталат. 1–4-класстарда окуучулар «Мен жана дүйнө» интеграцияланган предметин, 5–6-класстарда – «Табият таануу» предметин окушкан, алардын ичинде физикалык кубулуштарга арналган темалар да бар. Мугалим бул предметтердин программалары менен таанышып, жылдын башында билимди диагностикалоодон өткөрүүсү жана 7-класста сабактарды пландаштырууда окутулуучу материалды натыйжалуураак бөлүштүрүүсү зарыл. Бул жылы бизге бири-биринен принципиалдуу түрдө айырмаланган эки башка топ келет. Биринчиси – 5-классты бүтүрүп, бизге келип жаткан окуучулар, экинчиси – 6-класстын окуучулары. 5-класстын окуучулары үчүн түз эле 7-класска өтүү – бул кескин секирик. Алар абстракттуу түшүнүктөргө жана маалыматтын чоң көлөмүнө туш болушат.

Алардын өзгөчөлүктөрү кандай?

- Жетишүүдөгү кемчиликтер.
- Маалыматты үстүртөн гана өздөштүрүү.
- Терминологиянын ар түрдүүлүгү.
- Өзүн-өзү уюштуруунун төмөндүгү.
- Тез чарчоо.

6. Стресс жана тынчсыздануу.

7. Мотивациянын жоголушу.

Биздин стратегия кандай?

- Старттык диагностика.
- Компенсациялоочу (толуктоочу) модулдар.
- Бирдиктүү түшүнүк аппараты.
- Көрсөтмөлүү окутуу.
- Адаптациялык (көнүгүү) мезгил.
- Жүктөмдөрдү ченемдөө (дозировкалоо).
- Психологиялык колдоо.

Ал эми бул топ үчүн негизги максат – тынчсызданууну азайтуу, билимдеги жетишпестиктерди жоюу жана ийгилик кырдаалын түзүү болуп саналат.

6-класстын окуучулары үчүн өтүүнүн маңызы башкача.

Алардын өзгөчөлүктөрү: алар эстеп калуу жана кайра айтып берүү гана жетиштүү болгон жөнөкөй, репродуктивдүү материалга көнүп калышкан. Алар тереңдетүүгө, талдоону (анализди) жана өзгөчө ой жүгүртүүнү талап кылган маселелерге даяр эмес.

Бизге эмне керек:

- Окуучулар чакырыкты (вызов) сезиши үчүн типтүү маселелерди стандарттуу эмес маселелерге алмаштырып, татаалдык деңгээлин дароо көтөрүү.
- Кызыгууну кармап туруу.
- Татаалдыкты жогорулатуу, алдыга озуп окутуу жана сөздүктөр менен иштөө аркылуу «программа оңой» деген жалган түшүнүктү (иллюзияны) жеңүү.

Жыйынтыктар:

1. Милдет: Биринчи топ үчүн – жетишпестиктерди жоюу. Экинчи топ үчүн – кызыгууну кармап туруу.

2. Темп: Биринчи топ үчүн – адаптацияга убакыт берибиз. Экинчи топ үчүн – бошондоп кетүүгө жол бербөө үчүн ыкчамдатылган темп.

3. Усулдар (методдор): Биринчилер үчүн – көрсөтмөлүүлүк жана кайталоо. Экинчилер үчүн – тереңдетүү.

Биз баары үчүн бир гана методду тандап ала албайбыз. Биздин педагогикалык куралыбыз ийкемдүү болушу керек. Биз алдыбызда ким отурганын көрүүгө жана адаптация процессин окуучунун учурдагы деңгээлине карап түзүүгө милдеттүүбүз.

7-класста темалардын ырааттуулугун түзөтүү, окутуу методикасын жана баалоо системасын өзгөртүү сунушталат: тесттердин ордуна – долбоорлорду, биринчи айда маселелердин ордуна үй шартындагы физикалык тажрыйбаларды жана баяндамаларды баалоо керек. Окуучуларды адегенде кырдаалдын физикалык моделин талдоого, андан кийин гана мыйзамдарды колдонууга үйрөтүү зарыл. Физика – бул татаал эсептөөлөрдү гана эмес, маңызын терең түшүнүүнү талап кылган эксперименталдык илим.

12 жылдык окутуу модели 10–12-класстарда профилдик окутууга өтүүнү, анын ичинде физика-математикалык багытты камтыйт. Бул олуттуу кадам, ал окуучулардан формулаларды жөн эле жаттап алууну эмес, физикалык процесстерди терең түшүнүүнү, өнүккөн абстракттуу ой жүгүртүүнү жана күчтүү математикалык базаны талап кылат. Физика профилдик деңгээлде математика тилинде сүйлөйт. Көп учурда физикадагы көйгөйлөр кубулуштардын маңызын түшүнбөгөндүктөн эмес, математикалык базанын начардыгынан келип чыгат. 2026/2027-окуу жылында 8-класста профилге чейинки компоненттин алкагында математиканы (34 саат) жана физиканы (34 саат) үйрөнүүгө жумасына кошумча 2 сааттан тандоо мүмкүнчүлүгү берилет, бул физика-математикалык профилге бир калыпта өтүүнү камсыз кылат. Бул учурда окуучуларга лабораториялык иштерди «нускама боюнча» эле аткара бербестен, чыгаруунун бир нече туура жолу болгон ачык типтеги тапшырмаларды сунуштоо маанилүү.

12 жылдык моделдеги STEAM – ыкмасы физиканы инженердик багытта окутууну уюштурууда методикалык ыкмалардын жыйындысын камтыйт:

«Физика. Астрономия». Система общего образования Кыргызской Республики направлена на формирование личности, способной к самостоятельному и ответственному жизненному выбору, творческому самовыражению, эффективному взаимодействию в обществе и активному участию в жизни страны. В связи с этим в 2025 году разработаны государственный образовательный и предметные стандарты, одной из целей которых является усиление роли учебных предметов естественно-научной и математической образовательных областей на основе междисциплинарного подхода. Такой подход призван обеспечить единство воспитания, развития и обучения, формирование компетентностей, необходимых для жизни в глобализирующемся мире, а также воспитание культуры бережного и рационального использования природных богатств и умения жить в гармонии с природой. Разработанный предметный стандарт по физике ориентирует учителя на организацию учебного процесса, в котором ведущая роль отводится самостоятельной познавательной деятельности учащихся.

Цель обучения физике – осознание учащимися объективной значимости физической науки, овладение основами физической грамотности, понимание физических законов и принципов, развитие исследовательских и практических навыков через контекстное обучение, активное участие и применение знаний в повседневной жизни. Формирование предметных компетентностей наряду с ключевыми является важнейшей задачей физического и астрономического образования. Она ориентирована на комплексную способность обучающихся принимать решения, действовать в определенной ситуации, решать повседневные задачи, а также самостоятельно адаптироваться к новым вызовам в различных условиях. Предметные компетентности складываются в ходе изучения физических явлений и законов, что позволяет использовать их в практической деятельности.

Согласно Закону Кыргызской Республики “Об образовании” (ст. 44), выбор форм и методов преподавания является

1. Абстракттуу тапшырмаларды инженердик чакырыктар менен алмаштыруу. Бул учурда эсептөө формулалары берилбейт, болгону колдо бар материалдар жана акыркы шарттар гана көрсөтүлөт.

2. Иштеп чыгуунун циклдик методун колдонуу. Ар бир практикалык сабакта план түзүүгө 10 мүнөт, прототипти чогултууга 20 мүнөт жана каталардын себептерин милдеттүү түрдө каттоо менен сыноого 10 мүнөт бөлүү керек. Сыноолордун жыйынтыгы боюнча конструкцияны жеткире иштеп чыгуу үй тапшырмасы катары берилет.

3. Физиканы ИТ жана математика менен интеграциялоо. Бир калыпта ылдамдатылган кыймылды үйрөнүүдө смартфондун кыймыл датчигинин жардамы менен топтун ылдамдыгын өлчөө, алынган маалыматтарды Excel электрондук таблицасына киргизүү жана жолдун убакыттан көз карандылык графигин куруу тапшырмасын берүү максатка ылайыктуу.

4. Өнөр жай дизайнынын элементтерине көңүл буруу. Долбоорлорду баалоо критерийлерине колдонуунун ыңгайлуулугу (эргономика) жана даяр буюмдун сырткы көрүнүшү сыяктуу көрсөткүчтөрдү киргизүү сунушталат. Ар бир долбоордун акыркы версиясын окуучунун портфолиосуна кийин киргизүү үчүн сүрөткө тартып алуу зарыл.

5. Даяр нускамалардан баш тартуу. Лабораториялык иште кадамдык аракеттердин тизмесинин ордуна окуучуларга үч гана позицияны камтыган тапшырма берилет: максаты, уруксат берилген материалдардын тизмеси жана техникалык чектөөлөр. Максатка жетүү жолун тандоо толугу менен окуучуларга берилет.

6. Топтук ишти уюштуруу. Жамааттык долбоорлорду аткарууда ар бир топтун ичинде конструктор, эсепчи, дизайнер жана спикердин ролдорун бөлүшгүрүү зарыл. Бардык компетенттүүлүктөрдү бирдей өздөштүрүү үчүн ролдорду бир сабактан экинчи сабакка өзгөртүп туруу керек.

7. Окуу процессиндеги каталарды мыйзамдаштыруу. Сыноо баскычында прототиптин бузулушу үчүн бааны төмөндөтпөө сунушталат. Анын ордуна окуучу төмөнкү суроолорго жооп камтыган жазуу жүзүндөгү отчетту сунуштайт: эмне

ФИЗИКА. АСТРОНОМИЯ

прерогативой педагога. Учитель использует методы и формы, технологии обучения, основываясь на особенностях предмета, специфике образовательных результатов, обозначенных в предметном стандарте, учитывая потенциал учащихся. Для достижения положительных образовательных результатов по физике в процессе обучения рекомендуется руководствоваться современными педагогическими подходами и технологиями (см. таблицу 1).

Таблица 1
Современные педагогические подходы и технологии в обучении физике

Название подхода/технологии	Сущность и главная цель	Ведущие формы работы и методы реализации	Главный образовательный результат
Компетентностный подход	Освоение умений, позволяющих эффективно действовать в новых, неопределенных и проблемных ситуациях	Решение кейсов, контекстных задач из реальной жизни	Способность обучающегося к постоянному самообучению в дальнейшем
Деятельностный подход	Организация учебного процесса с фокусом на активную, разностороннюю и самостоятельную деятельность школьника	Физические эксперименты, лабораторные работы, опыты	Глубокое усвоение знаний через собственную практическую деятельность
Личностно-ориентированный подход	Создание условий для выявления, развития и реализации индивидуальных возможностей каждого ученика с опорой на его опыт	Разноуровневые дидактические материалы, нестандартные и творческие задачи	Максимальное раскрытие индивидуального потенциала личности
Информационно-цифровой подход	Использование цифровых технологий	Виртуальные лаборатории, компьютерные	Навыки работы в цифровой среде, научной

жасалды, так эмне бузулду, кандай себеп менен, кийинки версияда эмне оңдолот.

8. Мугалимдин ментордук позициясы. Окуучунун «Муну кантип жасоо керек?» деген суроосуна педагог түз жооп бербейи керек.

9. Виртуалдык лабораторияларды колдонуу. Татаал түзүлүштөрдү чогултуунун алдында окуучуларга виртуалдык лабораторияда иштөө үчүн 7–10 мүнөт берүү пайдалуу.

10. Жыйынтык менен бирге процессти баалоо. Долбоорду аткаргандыгы үчүн үч баа коюу сунушталат: идеянын оригиналдуулугу үчүн (1–3 балл), техникалык кыйынчылыктарды жеңе билүү жөндөмдүүлүгү үчүн (1–3 балл) жана даяр түзүлүштүн сапаты үчүн (1–3 балл). Класс журналга орточо балл чыгарылат.

Талкуулоо үчүн суроолор:

- «Физика. Астрономия» предметин окутуунун актуалдуулугу жана өзгөчөлүктөрү.
- Санариптик технологияларды кеңири колдонуу: сабакта виртуалдык лабораторияларды пайдалануу.
- Мектептин физика кабинеттерин керектүү шаймандар менен жабдуу көйгөйнү чечүү жолдору.
- Физика жана астрономияны окутуудагы функционалдык сабаттуулук: эсептөө маселелеринин ордуна инженердик чакырыктар.
- Мектепте профилге чейинки компонентти ишке ашыруу.
- Долбоорлор методу: ишке ашыруу жана баалоо көйгөйлөрү.
- Даяр нускамалардан техникалык тапшырмага өтүү: катуу чектөөлөр алдындагы эркиндик.

Окуучуларды өз алдынча изилдөөлөргө, долбоордук иштерге тартуу, илимий конференцияларга, тегерек үстөлдөргө, клубдарга, олимпиадаларга катыштыруу.

Т.БАЗАРКУЛОВ,
КББАнын табигый-илимий жана математикалык билим берүү лабораториясынын жетектөөчү илимий кызматкери

	для обучения и проведения естественно-научных исследований	симуляции, интерактивные, презентации индивидуальные цифровые проекты	визуализация скрытых физических процессов
Проблемно-исследовательский подход	Создание проблемных ситуаций под руководством учителя для активизации самостоятельно-го поиска ответов	Практические изобретательские кейсы, мозговой штурм, выдвижение гипотез	Развитие критического мышления и навыков самостоятельного научного поиска
Интегративный подход	Объединение знаний из разных областей (физика, астрономия, химия, биология) в единую естественно-научную картину мира	Междисциплинарные проекты, комплексный анализ комплексных данных, интегрированные исследования	Формирование целостного естественно-научного мировоззрения (вместо фрагментарного)
Системный подход	Нацеливание на целостный охват изучаемых физических процессов и явлений в их глубокой взаимосвязи друг с другом	Составление интеллектуальных карт (Mind-maps), построение структурных схем и диаграмм связей	Умение видеть структурные логические связи внутри всей физической теории
Методика опережающего обучения (для одаренных детей)	Формирование повышенного уровня академической готовности через работу с материалом опережающего уровня сложности	Решение задач различных этапов Республиканской олимпиады школьников по физике	Готовность к высококонкурентным интеллектуальным испытаниям и олимпиадам

Технология накопительных баллов (система оценивания)	Прозрачный пошаговый учет учебных достижений учащегося на протяжении всего периода обучения	Тематическое тестирование, самостоятельные и контрольные работы, защита текущих мини-проектов	Объективная оценка качества знаний на основе накопленного рейтинга; мотивация к регулярной работе
--	---	---	---

В 2026/2027 учебном году преподавание предмета «Физика. Астрономия» в 7-м и 8-м классах в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики будет осуществляться в условиях внедрения 12-летней модели школьного образования, остальные классы продолжают обучение по 11-летней программе. Согласно базисному учебному плану, на изучение предмета «Физика. Астрономия» в 7, 8, 9-х классах выделено по 2 часа в неделю, в 10-м классе – 3 часа. В 11-м классе «Физика. Астрономия» изучается 3 часа в неделю как интегрированный предмет. Переход на обновленное содержание образования призван повысить качество естественно-научной грамотности школьников и решить проблемы с усвоением предмета. Необходимость таких реформ наглядно подтверждает сравнительный анализ среднего балла ОРТ по физике (2015–2024 гг.).

1. Пороговый балл как барьер: Пороговый балл для предметного теста составляет 60 баллов. Статистика показывает, что средний балл по республике на протяжении восьми лет из десяти был ниже порогового. Это означает, что более половины абитуриентов, выбравших физику, не набирали баллы, достаточные для поступления на бюджетные места по этой специальности.

2. Гендерный разрыв: Согласно отчетам ЦООМО (особенно ярко это отражено в отчетах 2015, 2019 и 2021 гг.), физика – один из немногих предметов, где юноши часто показывают результаты выше или равные результатам девушек, в то время как в основном тесте девушки стабильно лидируют.

3. Постепенный рост (2021–2024 гг.): В последние 3–4 года наблюдается положительная динамика. Средний балл вырос с 53.3 до 60.2. Это может быть связано с улучшением качества цифровых ресурсов для подготовки и ростом востребованности ИТ- и инженерных специальностей.

Таблица 2
Сравнительная таблица результатов ОРТ по физике с 2019 по 2025 гг.

Период	Средний балл (физика)	Статус относительно порога (60)
2019–2022	53.0–55.7	Постепенный рост
2023	61.6	Выше порога
2024	60.7	Выше порога
2025	59.4	Снижение ниже порога

Цифры демонстрируют степень готовности выпускников продолжать обучение в вузах на факультетах, где требуется знание основ физики. Полезно сравнить средний балл по физике с другими дисциплинами:

- Английский язык: ~75–77 баллов (традиционный лидер).
- История: ~62–65 баллов.
- Физика: ~59–60 баллов.

Предметный тест по физике остается «фильтром» для технических вузов. Анализ за 10 лет показывает, что абитуриенты испытывают наибольшие трудности с заданиями на интерпретацию графиков и многоступенчатые задачи по механике.

Отчет ЦООМО за 2025 год показывает интересную динамику: несмотря на рекордные показатели в основном тесте (максимальный балл – 242), результаты предметного теста по физике продемонстрировали небольшое снижение. 2025 год прервал трехлетний тренд роста среднего балла по физи-

ке. Хотя интерес к предмету сохраняется из-за востребованности инженерных кадров, разрыв между требованиями теста и уровнем школьной подготовки в регионах увеличился. Школы Бишкека и Оша по-прежнему показывают средний балл выше республиканского, в то время как в сельских и высокогорных регионах наблюдается существенное отставание именно по физике. Для преподавателей физики это сигнал к переосмыслению традиционных подходов и изменению методики преподавания.

Согласно 12-летней модели обучения, изучение физики как отдельного предмета начинается в 7-м классе. В 1–4-х классах учащиеся изучали интегрированный предмет «Я и мир», в 5–6-х классах – предмет «Естествознание», в которых присутствуют темы, посвященные в том числе физическим явлениям. Учителю необходимо познакомиться с программами этих предметов, провести диагностику знаний в начале года и при планировании уроков в 7-м классе более эффективно распределить материал для изучения. В этом году к нам приходят две принципиально разные группы детей. Одни из 5-го класса, другие – из 6-го. Первая группа – это ученики, которые переходят к нам из 5-го класса.

Для учащихся 5-го класса переход в 7-й класс – резкий скачок. Они сталкиваются с абстракцией, большим объемом информации.

Какие у них особенности?

1. Пробелы в знаниях.
2. Поверхностное усвоение.
3. Разная терминология.
5. Низкая самоорганизация.
6. Быстрая утомляемость.
7. Стресс и тревожность.
8. Потеря мотивации.

Какова наша стратегия?

1. Стартовая диагностика.
2. Компенсирующие модули.
3. Единый понятийный аппарат.
4. Наглядное обучение.
5. Адаптационный период.
6. Дозирование нагрузок.
7. Психологическая поддержка.

И главная цель для этой группы – снизить тревогу, закрыть пробелы и создать ситуацию успеха.

Для учащихся 6-х классов суть перехода диаметрально противоположна.

Их особенности: они привыкли к простому, репродуктивному материалу, где достаточно было запомнить и воспроизвести. Они не готовы к глубине, к задачам, которые требуют анализа и нестандартного мышления. **Нам нужно:**

1. Сразу повысить уровень сложности: заменить типовые задачи на нестандартные, чтобы они почувствовали вызов.
2. Удерживать интерес.
3. Преодолеть иллюзию легкости программы с помощью повышения сложности, опережающего обучения и работы со словарями.

Выводы:

1. Задача для первой группы – закрыть пробелы. Для второй – удерживать интерес.
2. Темп для первой группы щадящий, даем время для адаптации. Для второй – ускоренный, чтобы не давать расслабиться.
3. Методы: для первых наглядность и повтор. Для вторых – углубление и опережение.

И здесь я хочу подчеркнуть главную мысль: мы не можем выбрать один метод для всех. Наш педагогический инструмент должен быть гибким. Мы обязаны видеть, кто сидит перед нами, и строить адаптацию от точки входа учащегося.

Рекомендуется скорректировать порядок тем в 7-м классе и изменить методику преподавания и систему оце-

нивания: проекты – вместо тестов, вместо задач в первый месяц оценивать домашние физические опыты и доклады. Следует приучать учащихся сначала анализировать физическую модель ситуации, а уже затем применять законы. Физика – наука экспериментальная, которая предполагает глубокое понимание сути, а не только сложные расчеты.

12-летняя модель обучения предполагает в 10–12-х классах переход на профильное обучение, включающее физикоматематическое направление. Это серьезный шаг, который требует от учащихся не просто заучивания формул, а глубокого понимания физических процессов, развитого абстрактного мышления и сильного математического аппарата. Физика на профильном уровне разговаривает на языке математики. Часто проблемы с физикой возникают не из-за непонимания сути явлений, а из-за слабой математической базы. В 2026/2027 учебном году в 8-м классе в рамках предпрофильного компонента предоставляется возможность выбрать дополнительные 2 часа в неделю на изучение математики (34 часа) и физики (34 часа), что обеспечит плавный переход на физикоматематический профиль. При этом важно не просто выполнять лабораторные работы «по инструкции», а предлагать учащимся задачи открытого типа, где нет единственного правильного способа решения.

STEAM-подход в 12-летней модели проявляется в организации инженерно-ориентированного обучения физике, который предполагает совокупность методических приемов:

1. Замена абстрактных задач инженерными вызовами. При этом расчетные формулы не выдаются, указываются только доступные материалы и конечное условие.
2. Использование циклического метода разработки. На каждом практическом занятии рекомендуется выделять 10 минут на разработку плана работы, 20 минут – на сборку прототипа и 10 минут – на его тестирование с обязательной фиксацией выявленных неисправностей и причин их возникновения. Доработка конструкции по результатам испытаний выносится в качестве домашнего задания.
3. Интеграция физики с ИТ и математикой. При изучении равноускоренного движения целесообразно дать задание – измерить скорость шарика с помощью датчика движения смартфона, полученные данные занести в электронную таблицу Excel и построить график зависимости пути от времени.
4. Внимание к элементам промышленного дизайна. В критерии оценки проектов рекомендуется включать такие показатели, как удобство использования (эргономика) и внешний вид готового изделия. Финальную версию каждого проекта следует фиксировать фотографией для последующего включения в портфолио учащегося.
5. Отказ от готовых инструкций. На лабораторной работе вместо пошагового перечня действий учащимся дается задание, содержащее только три позиции: цель, перечень разрешенных материалов и технические ограничения. Выбор способа достижения цели полностью предоставляется ученикам.
6. Организация командной работы. При выполнении групповых проектов в каждой группе необходимо распределить роли конструктора, расчетчика, дизайнера и спикера. Для равномерного освоения всех компетенций роли следует менять от одного занятия к другому.
7. Легализация ошибок в учебном процессе. Рекомендуется не снижать отметку за поломку прототипа на этапе испытаний. Вместо этого учащийся представляет письменный отчет, включающий ответы на вопросы: что было сделано, что именно сломалось, по какой причине, что будет исправлено в следующей версии.
8. Менторская позиция учителя. На вопрос ученика «Как это сделать?» педагогу не следует давать прямой ответ.
9. Использование виртуальных лабораторий. Перед сборкой сложных устройств полезно предоставлять учащимся 7–10 минут для работы в виртуальной лаборатории.
10. Оценивание процесса наряду с результатом. За выполнение проекта рекомендуется выставлять три оценки: за оригинальность идеи (1–3 балла), за способность преодолевать технические трудности (1–3 балла) и за качество готового устройства (1–3 балла). В классный журнал выводится средний балл.

Вопросы для обсуждения

- Актуальность и особенности преподавания физики и астрономии.
- Широкое использование цифровых технологий: использование виртуальных лабораторий на уроке.
- Пути решения проблемы оснащения школьных кабинетов физики необходимым инвентарем.
- Функциональная грамотность в обучении физики и астрономии: инженерные вызовы вместо расчетных задач.
- Реализация предпрофильного компонента в школе.
- Метод проектов: проблемы реализации и оценивания.
- От готовых инструкций к техническому заданию: свобода при жестких ограничениях.

Привлечение учащихся к самостоятельным исследованиям, проектной работе, участию в научных конференциях, круглых столах, клубах, олимпиадах.

**Айжан ИБІРАЙЫМ кызы,
КББАнын технология,
искусство жана ден
соолук маданияты
лабораториясынын
башчысы, п.и.к.**

Актуальность. На современном этапе система образования развивается в условиях глобальных изменений, технологического прогресса и цифровой трансформации общества. Ключевыми драйверами этих изменений являются компетенции 4К (критическое мышление, креативность, коммуникация, коллаборация), искусственный интеллект (ИИ) и цифровые технологии.

Сегодня предмет «Информатика» уже не ограничивается формированием компьютерной грамотности, а становится одним из ключевых предметов, формирующих информационную культуру обучающихся, алгоритмическое мышление, цифровую безопасность и навыки работы с искусственным интеллектом.

Особенно широкое распространение технологий искусственного интеллекта требует от обучающихся компетенций нового уровня – критической оценки информации, грамотного взаимодействия с ИИ, его этичного использования, а также создания творческих продуктов. В этих условиях информатика рассматривается как ядро STEM/STEAM-образования.

Актуальность преподавания предмета определяется следующими документами: – Национальная образовательная программа «Алтын Казык» – Стратегия цифровой трансформации – Предметный стандарт и учебная программа.

В соответствии с этими документами происходит переход: от содержания к компетенциям; – от роли учителя как транслятора знаний к роли фасилитатора и коуча;

– от обучающегося как пассивного слушателя к активному создателю.

Предметный стандарт и учебная программа по предмету «Информатика» обновлены с учетом вышеуказанных актуальных вопросов и используются в новой редакции.

Место в Базисном учебном плане. Согласно базисному учебному плану, недельная и годовая нагрузка по информатике составляет: в 5-х, 9-х классах – 1 час в неделю, 34 часа в год; в 7–8-х классах – 2 часа в неделю, 68 часов в год.

В соответствии с учебным планом при изучении предмета «Информатика» классы с численностью 25 и более обучающихся делятся на 2 группы. Кроме того, базисный учебный план предусматривает возможность оказания платных дополнительных образовательных услуг для углубленного изучения предметов вне основного учебного плана.

Особенности преподавания информатики в новом учебном году. В 2026/2027 учебном году при преподавании информатики необходимо учитывать следующие особенности:

А. Учет новой программы. Согласно модели 12-летнего образования, 5(6)–7-е и 8-е классы обучаются по программе 12-летнего образования, а 9-е классы – по программе 11-летнего образования.

В связи с этим рекомендуется учителям четко обозначать различия между программами 11-летнего и 12-летнего образования (см. таблицу 1).

Примерные календарно-тематические планы по предмету «Информатика» (на кыргызском и русском языках) подготовлены и размещены для учителей на сайте www.kao.kg.

Таблица 1

Различия между программами 11-летнего и 12-летнего образования

5-й класс. В неделю 1 ч.	7-й класс. В неделю 2 ч.	8-й класс. В неделю 2 ч.
Введение в предмет и основы правил безопасности. Информатика и информационные процессы. Объекты и системы. Модель и моделирование	Логика и мышление. Методы решения логических задач. Математическая логика (операции и высказывания). Информационное моделирование	Вычислительные системы – основы математической информатики. Математическая логика. Компьютерное моделирование и формализация
Компьютер и его основные устройства. Работа с устройствами ввода и управления. Операционные системы. Мобильные устройства. Основы использования искусственного интеллекта	Компьютеры и программное обеспечение. Компьютерная логика (принципы работы ПК и мобильных устройств). Искусственный интеллект – помощник современного общества	Коммуникационные технологии и Интернет. Программное обеспечение. Настройка аппаратного и программного обеспечения
Алгоритмы и логические задачи. Блочное программирование (Scratch)	Алгоритмизация и программирование	Программирование
Работа с графическим редактором. Работа с текстовым редактором. Мобильные устройства и приложения: угрозы и информационная безопасность. Цифровые платформы: социальные сети и мессенджеры	Мультимедиа и цифровые технологии (видеоредактор). Мультимедийные проекты. Числовая и табличная информация. Основы цифровой коммуникации (электронная почта). Облачные технологии и онлайн-инструменты. Киберпространство. Основы кибербезопасности	Основные технологии обработки информации. Веб-сайты и их структура. HTML. Кибербезопасность и ее значение в образовании

При использовании материалов программы учителю необходимо учитывать возрастные особенности обучающихся, а также принимать во внимание следующие ресурсы и особенности обучения.

ИНФОРМАТИКА

Методические рекомендации по обучению информатике в 5–9-х классах			
A. Основы информатики	B. Компьютер и программа	C. Алгоритмизация и программирование	D. Цифровая грамотность и кибербезопасность
ЧТО ДОЛЖЕН УЧИТЬ УЧИТЕЛЬ? - Объяснить на примерах из реальной жизни. - Развивать логическое и критическое мышление. - Моделирование и работа с информацией. - Переход от простого к сложному. - Учитывать активность и интересы учащихся.	ЧТО ДОЛЖЕН УЧИТЬ УЧИТЕЛЬ? - Соблюдение правил безопасной работы. - Большие практические задания. - Знание с операционной системы, файлами и папками. - Знание с облачными технологиями. - Формирование навыков работы с цифровыми инструментами.	ЧТО ДОЛЖЕН УЧИТЬ УЧИТЕЛЬ? - Начинать с визуального программирования. - Развивать творческие и практические проекты. - Формировать алгоритмическое мышление. - Организовывать парную и групповую работу. - Предоставлять возможность для поиска и системного решения задач.	ЧТО ДОЛЖЕН УЧИТЬ УЧИТЕЛЬ? - Обеспечение интернет-безопасности и цифровой этики. - Защита личных данных. - Осторожность с фишингом, вирусами и вредными приложениями. - Формирование навыков критического восприятия информации. - Осознание использования искусственного интеллекта.
КАКИЕ РЕСУРСЫ, ПРОГРАММЫ И ССЫЛКИ ИСПОЛЬЗУЕТ УЧИТЕЛЬ? - BloomApp (XG) – bloomapp.kg - BloomApp – bloomapp.kg - LearningApps – learningapps.org - Code.org (урок) – code.org - Google Arts & Culture – artsandculture.google.com - Википедия (проверка и поиск информации)	КАКИЕ РЕСУРСЫ, ПРОГРАММЫ И ССЫЛКИ ИСПОЛЬЗУЕТ УЧИТЕЛЬ? - Windows (или Linux – для ознакомления) - LibreOffice – libreoffice.org - Microsoft Office Online – office.com - Google Docs / Sheets / Slides – workspace.google.com - Paint.NET или Paint 3D - OneDrive / Google Drive (облачные хранилища)	КАКИЕ РЕСУРСЫ, ПРОГРАММЫ И ССЫЛКИ ИСПОЛЬЗУЕТ УЧИТЕЛЬ? - Scratch – scratch.mit.edu - Code.org – code.org - Blockly Games – blockly.games - App Inventor – appinventor.mit.edu - Python (3–8 кл.) – Replit (replit.com) или Thonny (thonny.org) - GitHub (для ознакомления) – github.com	КАКИЕ РЕСУРСЫ, ПРОГРАММЫ И ССЫЛКИ ИСПОЛЬЗУЕТ УЧИТЕЛЬ? - Google Interland (Be Internet Awesome!) – googleinterland.com - Kahoot! – kahoot.com - Quizizz – quizizz.com - Canva – canva.com - ChatGPT (под руководством учителя) - StopFake (медиаграмотность) – stopfake.org
ПРИОРИТЕТЫ С УЧЕТОМ ВОЗРАСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ (ТРАЕКТОРИЯ РАЗВИТИЯ) 5-й класс - Изучение базовых понятий. - Решение простых логических задач. - Понимание правил безопасности. - Формирование интереса к предмету. 7-й класс - Алгоритмизация и практическая работа. - Понимание принципов и работы. - Понимание информации. - Работа в паре и группах. - Создание презентаций и мини-проектов. 8-й класс - Понимание принципов программирования (Python). - Работа с данными и алгоритмами. - Развитие алгоритмического мышления. - Практическая деятельность (мини-проекты). 9-й класс - Создание проектов и исследований. - Кибербезопасность, цифровая этика. - Подготовка к будущей профессии. - Создание портфолио.	РЕЗУЛЬТАТ ОБУЧЕНИЯ - Развитие логического и алгоритмического мышления - Формирование цифровой культуры - Безопасность и этичное поведение в цифровой среде - Готовность к будущей профессии и личностному развитию		

Б. Учет значимости обучения учащихся искусственному интеллекту

ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕОБХОДИМОСТЬ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ ИСКУССТВЕННОМУ ИНТЕЛЛЕКТУ

ИИ – грамотность сегодня, успех завтра!

ПРЕИМУЩЕСТВА

- Повышение качества обучения: ИИ помогает адаптировать обучение под каждого ученика и его потребности.
- Развитие мышления и креативности: ИИ стимулирует исследовательский подход и творческое решение задач.
- Доступ к современным технологиям: ИИ открывает доступ к инструментам будущего уже сегодня.
- Подготовка к профессиям будущего: ИИ – основа многих профессий и отраслей в будущем.
- Повышение мотивации: Интересные и интерактивные технологии повышают интерес к учебе.

ИИ помогает учиться, создавать, анализировать и решать сложные задачи быстрее и эффективнее.

НЕОБХОДИМОСТЬ

- Требования современного мира: ИИ-технологии внедряются во все сферы жизни и работы.
- Развитие цифровой грамотности: Понимание ИИ – важная часть цифровой грамотности.
- Эффективность и автоматизация: ИИ помогает автоматизировать рутинные задачи и экономить время.
- Принятие обоснованных решений: ИИ помогает анализировать данные и принимать лучшие решения.
- Инновации и прогресс: ИИ способствует созданию новых идей, продуктов и решений.

РЕЗУЛЬТАТ ДЛЯ УЧЕНИКА:

- Уверенность в будущем
- Критическое мышление
- Технологическая грамотность
- Успешная карьера
- Создание и инновации

В. Учет формирования у детей компетенций 4К

ФОРМИРОВАНИЕ 4К-КОМПЕТЕНЦИЙ У ШКОЛЬНИКОВ

4К-компетенции – ключ к успеху в 21 веке!

КРЕАТИВНОСТЬ (СОЗДАНИЕ)

Умение генерировать новые идеи, находить оригинальные решения и создавать что-то новое.

КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ

Умение анализировать информацию, оценивать факты, делать выводы и принимать обоснованные решения.

ЗАЧЕМ ОБУЧАТЬ 4К В ШКОЛЕ?

- Подготовка к жизни и работе в будущем мире.
- Повышение успеваемости и качества обучения.
- Умение работать в команде и решать задачи.
- Критическое мышление помогает избежать ошибок и манипуляций.
- Развитие уверенности и личностного роста.

СОТРУДНИЧЕСТВО (КОЛЛАБОРАЦИЯ)

Умение работать в команде, разделять обязанности, уважать мнения других и достигать общих целей.

КОММУНИКАЦИЯ

Умение ясно выразить свои мысли, слушать других, вести диалог и эффективно использовать цифровые средства общения.

КАК ФОРМИРУЮТСЯ 4К НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ?

- Проектная деятельность
- Групповая работа
- Обсуждения и дискуссии
- Создание цифровых продуктов
- Решение реальных проблем

РЕЗУЛЬТАТЫ ОБУЧЕНИЯ:

- Креативные и самостоятельные ученики
- Умеют анализировать и решать проблемы
- Эффективно работают в команде
- Свободно и грамотно общаются
- Готовы к вызовам будущего

Г. Учет цифровой безопасности и этики

ЦИФРОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЭТИКА

Будь в безопасности в цифровом мире!

ОСНОВНЫЕ ПРАВИЛА

- Защищай личную информацию:** Не делись паролями, адресом, телефоном и личными данными.
- Используй надежные пароли:** Создавай сложные пароли и не используй один и тот же пароль везде.
- Осторожно в интернете:** Не переходи по подозрительным ссылкам и не скачивай файлы от неизвестных.
- Уважай других онлайн:** Будь вежливым, не обижай других и соблюдай правила этикета в сети.
- Проверяй информацию:** Доверяй только надежным источникам и проверяй факты.

ПОЧЕМУ ЭТО ВАЖНО?

- Защищает от мошенников и вирусов
- Сохраняет твою репутацию и безопасность
- Помогает избежать неприятностей
- Формирует ответственное поведение в цифровом мире

ПРИМЕРЫ СИТУАЦИЙ

- Тебе прислало сообщение от незнакомца с просьбой дать личные данные. Что сделаешь?
- Нашел интересный файл, но не знаешь, откуда он. Как поступишь?
- В чате кто-то тебя оскорбляет. Твои действия?

ОЖИДАЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ

- Умеешь защищать свои данные
- Распознаешь угрозы в интернете
- Соблюдаешь правила цифровой этики
- Безопасно и уверенно используешь технологии

ПОМНИ: Твоя безопасность в интернете – в твоих руках!

Подготовка к этапу профильного обучения в 10–12-х классах начинается уже в 2026/2027 уч. году в 8-м классе в рамках предпрофильного компонента, на который выделено 2 ч./нед. (68 уч./г.). Каждая школа самостоятельно выбирает и реализует предложенные программы, ориентируясь на кадровые, технические, материальные ресурсы, запросы обучающихся и родителей. Для реализации направления «Технологии» школам предложена программа «Инженерные технологии».

Вопросы, предлагаемые для обсуждения. В методических объединениях и на педагогических конференциях, советах, онлайн-, офлайн-встречах рекомендуется обсудить следующие вопросы:

• Реализация содержания информатики в условиях 12-летнего образования: адаптация учебных программ и анализ учебных материалов с последующим их эффективным использованием в обучении.

• Использование искусственного интеллекта в образовании: изучение возможностей и рисков, формирование ответственного отношения, учет вопросов академической честности и этики.

• Повышение цифровой компетентности учителей: обеспечение непрерывного профессионального развития, участие в практических тренингах и их организация.

• Оценивание 4К-компетенций учащихся: разработка критериев и применение инструментов формативного оценивания.

• Материально-техническая база: контроль оснащенности компьютерных классов, обеспечение качества интернет-соединения и эффективное использование программного обеспечения.

• Организация проектной и исследовательской деятельности: реализация STEM-проектов, участие в хакатонах, олимпиадах и других мероприятиях, создание практико-ориентированных продуктов.

• Создание безопасной цифровой среды: ознакомление с правилами кибербезопасности и обучение учащихся механизмам защиты.

• Учет инклюзивного образования в онлайн-обучении: формирование культуры эффективного, грамотного и этичного использования Интернета и социальных сетей среди школьников.

• Повышение профессионального мастерства: развитие компетенций учителя информатики через курсы повышения квалификации по направлениям: «Теория и методика обучения информатике», «Современные образовательные технологии», «Языки программирования» и др.

Айжан ИБИРАЙЫМ кызы,
заведующая лабораторией
технологии,
искусства и культура
здоровья КАО, к.п.н.

ТАРЫХ

I. АКТУАЛДУУЛУГУ ЖАНА ЖАЛПЫ БАГЫТТАРЫ

Кыргыз Республикасында 2026/2027-окуу жылынан тартып жалпы орто билим берүү системасы этап-этабы менен 12 жылдык түзүмгө өтүү улантылат. Бул өзгөрүү билим берүүнүн мазмунун жаңылоону, окутуунун максаттарын кайра аныктоону, предметтер аралык интеграцияны күчөтүүнү жана окуучуга багытталган заманбап педагогикалык технологияларды киргизүүнү талап кылат.

Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын 12 жылдык түзүмгө өтүшү мектептеги «Тарых» предметин окутуунун мазмунун, усулдарын жана уюштуруу формаларын жаңылоону талап кылат. Мындай шартта «Тарых» предметинин ролу өзгөчө жогорулайт. Анткени тарых окуучуга өткөн доорлордун фактыларын гана эмес, коомдордун өнүгүү мыйзамченемдүүлүктөрүн, цивилизациялардын өз ара байланыштарын, адамзаттын жетишкендиктери менен жаңылыштыктарын түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Азыркы мезгилде тарых сабагы жөн гана окуялардын хронологиясын үйрөтүүчү сабак болбостон, окуучунун инсандык өнүгүүсүнө, улуттук аң-сезиминин калыптанышына, жарандык жоопкерчилигине жана глобалдык дүйнөнү түшүнүүсүнө кызмат кылуучу стратегиялык предметке айланууда.

Жаны шартта тарыхты окутуунун негизги багыттары жана тарбиялык мүмкүнчүлүктөрү

Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын билим берүү системасы жаңы өнүгүү баскычына өтүп жатат. 12 жылдык билим берүү түзүмүнө өтүү, дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграциялануу, маалыматтык технологиялардын тездик менен өнүгүшү жана коомдук талаптардын өзгөрүшү мектептеги бардык предметтердин мазмунун жаңылоону талап кылууда. Бул процессте «Тарых» предметинин орду өзгөчө маанилүү. Анткени тарых сабагы окуучуга жөн гана өткөн окуялар тууралуу маалымат бербестен, анын инсандык сапаттарын калыптандырууга, коомдук аң-сезимин өнүктүрүүгө жана келечекке туура багыт алууга жардам берет.

«Тарых» предмети аркылуу окуучуларда калыптануучу сапаттар

«Тарых» предметинин өзгөчө баалуулугу – анын күчтүү тарбиялык мүмкүнчүлүгүндө. Бул предмет аркылуу окуучуларда төмөнкү маанилүү сапаттар калыптанат.

Мекенчилдик жана жарандык жоопкерчилик

Өз өлкөсүнүн тарыхын билим окуучу мекенин сүйүүгө үйрөнөт. Мамлекеттүүлүктүн калыптанышы, эркиндик үчүн күрөш, улуттук баатырлардын ишмердиги жаш муунга үлгү болот. Ошол эле учурда жарандык жоопкерчилик, мыйзамды урматтоо, коом алдындагы милдетти түшүнүү сапаттары өнүгөт.

Улуттук өзүн-өзү андоо

Тарых окуучуга «Мен киммин?», «Кайсы элдин өкүлүмүн?», «Менин тарыхый тамырым кайда?» деген суроолорго жооп табууга жардам берет. Бул улуттук иденттүүлүктү жана өз элине болгон сыймыкты бекемдейт.

Сынчыл жана аналитикалык ой жүгүртүү

Тарых сабагында окуучу маалыматты даяр түрүндө кабыл албайт. Ал булактарды салыштырат, ар кандай пикирлерди талдайт, себептерди аныктайт жана жыйынтык чыгарат. Бул сынчыл жана аналитикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрөт.

Маданий мураска урмат

Тарых аркылуу архитектуралык эстеликтерге, эпосторго, салттарга, тилге жана маданий мураска кызыгуу пайда болот. Окуучу өткөн муундардын мурасын сактоо керек экенин түшүнөт.

Ар түрдүүлүккө сабырдуу мамиле

Дүйнө элдеринин тарыхын үйрөнүү аркылуу окуучу ар башка маданияттарды, диндерди жана салттарды урматтоону үйрөнөт. Бул көп улуттуу коомдо жашоо үчүн өтө маанилүү.

Тарыхый эс тутум жана баалуулук багыттары

Өткөндүн сабактарын билген коом гана туура өнүгө алат. Тарых окуучуларда тарыхый эс тутумду бекемдеп, адилеттүүлүк, эркиндик, тынчтык, эмгекчилдик сыяктуу баалуулуктарды калыптандырат.

Глобалдык дүйнөдө жашоо көндүмдөрү

Азыркы дүйнө бири-бири менен тыгыз байланышта. Тарыхты окуу аркылуу окуучу глобалдашуу процесстерин, эл аралык мамилелерди, дүйнөлүк көйгөйлөрдү түшүнөт. Бул ага заманбап дүйнөдө ийгиликтүү жашоого жардам берет.

Жаңы шартта «Тарых» предмети мектептеги

Методикалык сунуштар

эң маанилүү тарбиялык жана өнүктүрүүчү сабактардын бири бойдон калууда. Компетенттик мамиле окуучуну турмушка даярдайт, цивилизациялык мамиле анын дүйнө таанымын кеңейтет, ал эми санариптештирүү окутууну заманбап деңгээлге чыгарат. Ушул үч багыттын негизинде окутулган тарых сабагы билимдүү, аң-сезимдүү, мекенчил жана жоопкерчиликтүү жаңы муунду тарбиялоого кызмат кылат.

Мектептик тарыхый билим берүүнүн негизги максаты – окуучуларда Кыргызстандын Евразия мейкиндигинин бир бөлүгү катары тарыхый-маданий өнүгүүсү жөнүндө комплекстүү түшүнүк калыптандыруу, улуттук жана жалпы адамзаттык баалуулуктарды өздөштүрүү, жарандык иденттүүлүктү бекемдөө жана ХХI кылымдын компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүү болуп саналат.

Азыркы шартта «Тарых» предмети мурдагыдай фактыларды жаттатуу менен чектелбестен, окуучуну ой жүгүрткөн, салыштырган, талдаган, далилдеген жана корутунду чыгарган инсан катары тарбиялоого багытталууга тийиш.

II. «ТАРЫХ» ПРЕДМЕТИН ОКУТУУНУН ЖАҢЫ МЕТОДОЛОГИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ

2026/2027-окуу жылында Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү мектептеринде «Тарых» предметин окутуу жаңы билим берүү саясатынын талаптарына ылайык жаңыланган мазмунда жүргүзүлүүгө тийиш. Коомдук өзгөрүүлөрдүн ылдам жүрүшү, дүйнөлүк маалымат мейкиндигинин кеңейиши, санарип технологиялардын өнүгүшү жана 12 жылдык билим берүү системасына өтүү мектептеги тарых сабагынын маңызын кайра карап чыгууга алып келүүдө. Ушуга байланыштуу «Тарых» предметин окутууда эки негизги методологиялык багыт артыкчылыкка ээ болот.

Жаңы шартта тарыхты окутуу үч негизги багытка таянууга тийиш. Алар – компетенттик мамиле, цивилизациялык мамиле жана санариптештирүү.

Компетенттик мамиле

Компетенттик мамиле билим берүүнүн заманбап моделдеринин бири болуп саналат. Анын негизги өзгөчөлүгү – окуучуга даяр маалыматты берүү эмес, алган билимин турмуштук кырдаалдарда колдоно билүүгө үйрөтүү. Башкача айтканда, окуучу тарых сабагында фактыларды жаттап гана тим болбостон, аларды талдап, салыштырып, түшүндүрүп, жыйынтык чыгарып, коомдук турмушта пайдалана билүүгө тийиш.

Мисалы, окуучу мамлекеттердин кыйроо себептерин үйрөнүү менен бүгүнкү коомдогу туруктуулуктун маанисин түшүнөт. Дүйнөлүк согуштардын тарыхын билүү аркылуу тынчтыктын баалуулугун андайт. Улуу инсандардын өмүр жолу менен таанышуу аркылуу жоопкерчилик, эрктүүлүк жана мекенге кызмат кылуу сыяктуу сапаттарды өздөштүрөт.

Бул мамиле боюнча «Тарых» предметиңде биринчи кезекте маалыматтык компетенттүүлүк өнүктүрүлөт. Окуучу ар түрдүү тарыхый булактар менен иштей билиши керек. Жазма документтерди, карталарды, статистикалык маалыматтарды, сүрөттөрдү, эскерүүлөрдү жана архивдик материалдарды колдонуу аркылуу ал маалыматты издөө, иргөө, салыштыруу жана сынчыл баалоо көндүмдөрүнө ээ болот. Ошондой эле санарип доордун талабына ылайык, электрондук китепканаларды, онлайн-архивдерди, интерактивдүү карталарды жана башка санарип ресурстарды пайдалануу жөндөмү калыптанат.

Экинчи маанилүү багыт – социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк. Тарых сабагы окуучуну диалог жүргүзүүгө, талкууга катышууга жана өз оюн негиздүү айтууга үйрөтөт. Сабак учурунда дебаттар, тегерек столдор, рольдук оюндар жана топтук тапшырмалар колдонулганда окуучулар бири-бирин угууга, ар кандай көз караштарды сыйлоого жана биргелешип иштөөгө көнүшөт. Тарыхый маселелер боюнча пикир алмашуу аркылуу коомдук маданият жана сүйлөө маданияты өнүгөт.

Үчүнчү багыт – өзүн-өзү уюштуруу жана көйгөй чечүү компетенттүүлүгү. Азыркы билим берүү системасында окуучу өз алдынча иштей алган, убактысын туура пландаган, изилдөө жүргүзө алган инсан катары калыптанышы керек. Тарых сабагында долбоордук иштерди аткаруу, чакан изилдөөлөрдү жүргүзүү, тарыхый көйгөйлөрдүн чечүү жолдорун издөө аркылуу бул сапаттар өнүгөт. Мисалы, окуучу белгилүү бир тарыхый окуянын себептерин изилдеп, анын альтернативалуу өнүгүү жолдору жөнүндө ой жүгүртгө алат.

Төртүнчү маанилүү багыт – жарандык компетенттүүлүк. «Тарых» предмети аркылуу окуучулар мыйзамдуулукту, мамлекеттүүлүктү, коом алдындагы жоопкерчиликти жана демократиялык баалуулуктарды түшүнүшөт. Кыргызстандын мамлекеттик өнүгүү тарыхын, Конституциялык реформаларды, көз карандысыздык доорундагы өзгөрүүлөрдү окуу аркылуу жаш муундун жарандык аң-сезими калыптанат.

Демек, компетенттик мамиле «Тарых» пред-

метин жөн гана маалымат берүүчү сабактан инсанды өнүктүрүүчү, турмушка даярдоочу сабакка айландырат.

Цивилизациялык мамиле

2026/2027-окуу жылында «Тарых» предметин окутууда экинчи негизги багыт катары цивилизациялык мамиле өзгөчө орунду ээлейт. Жаңы мамлекеттик стандарттарда тарыхый процесстерди мурдагыдай формациялык жана бир жактуу саясий түшүндүрмөлөр аркылуу эмес, элдердин көп кырдуу маданий өнүгүүсү катары кароо сунушталат.

Цивилизациялык мамиле боюнча тарых мамлекеттердин согуштары же бийликтин алмашуусу гана эмес. Ал элдердин дүйнөтаанымынын, чарбасынын, салт-санаасынын, тилинин, дининин, маданиятынын жана руханий турмушунун өнүгүүсү катары каралат. Бул ыкма окуучуга тарыхты кеңири жана терең түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Бул мамиленин негизги принциптеринин бири – кыргыз элинин тарыхын өзүнүн ички өнүгүү логикасында кароо. Башкача айтканда, кыргыз элинин тарыхын башка өлкөлөрдүн моделдерине окшоштуруп түшүндүрбөстөн, өзүнүн тарыхый өзгөчөлүктөрү, жашоо образы, коомдук түзүлүшү жана маданий мурасы аркылуу баалоо зарыл.

Экинчи принцип – көчмөн цивилизациянын дүйнөлүк тарыхтагы ордун ачып көрсөтүү. Көчмөндөрдүн мамлекет куруу тажрыйбасы, жаратылыш менен шайкеш жашоо маданияты, аскердик өнөрү, эл аралык байланыштары дүйнөлүк тарыхтын маанилүү бөлүгү болуп саналат. Кыргыз эли да ушул цивилизациянын көрүнүктүү өкүлдөрүнүн бири катары каралат.

Үчүнчү принцип – кыргыздардын мамлекеттүүлүк салттарын изилдөө. Байыркы бирикмелерден тартып хандык доорлорго, андан соң азыркы эгемендүү мамлекетке чейинки өнүгүү жолу окуучуларга улуттук сыймык жана тарыхый жоопкерчилик сезимин берет.

Төртүнчү принцип – дүйнөлүк цивилизациялар менен өз ара байланыштарды талдоо. Кыргызстандын аймагы Улуу Жибек жолу аркылуу дүйнөнүн көптөгөн элдерин байланыштырган. Ошондуктан кыргыз тарыхы ислам цивилизациясы, түрк дүйнөсү, кытай, орус жана европалык маданияттар менен байланышта каралууга тийиш.

Бешинчи принцип – салт, нарк, тил, маданият, дин жана турмуш образынын ролун ачып көрсөтүү. Тарыхты окууда элдин руханий дүйнөсүн өзгөчө көңүл буруу окуучулардын адеп-ахлактык тарбиясына оң таасир тийгизет.

Цивилизациялык мамиле окуучуга өз улутун урматтоону гана эмес, башка элдердин маданиятын да сыйлоону үйрөтөт. Ал тарыхты бөлүп-жарбай, өз ара байланышкан дүйнө катары түшүнүүгө жардам берет. Натыйжада окуучуда улуттук сыймык менен дүйнөлүк ачык көз караш айкалышат.

Санариптештирүү – окутууну заманбап технологиялар менен байытуу

ХХI кылым маалымат доору болгондуктан, мектептеги окутуу санарип технологияларсыз натыйжалуу боло албайт. «Тарых» предметин окутууда да заманбап технологияларды колдонуу чон мүмкүнчүлүктөрдү ачат.

Интерактивдүү карталар аркылуу байыркы мамлекеттердин аймагын көрүүгө болот. Виртуалдык музейлер аркылуу дүйнөлүк тарыхый эстеликтер менен таанышууга шарт түзүлөт. Архивдик сүрөттөр, документалдык тасмалар, мультимедиялык презентациялар тарыхый окуяларды жандуу жана кызыктуу кабыл алууга жардам берет.

Ошондой эле онлайн-тесттер, электрондук платформалар жана санарип тапшырмалар аркылуу окуучунун жетишкендигин тез жана так баалоого болот. Жасалма интеллект технологиялары мугалимге сабак планын түзүүдө, тест даярдоодо жана окуучуга жекече тапшырма берүүдө көмөк көрсөтө алат.

Санариптештирүү тарых сабагына заманбап, жеткиликтүү жана кызыктуу кылат. Бирок технологиялар мугалимди алмаштырбайт, тескерисинче анын мүмкүнчүлүгүн кеңейтет.

III. «ТАРЫХ» ПРЕДМЕТИНИН ТҮЗҮМҮ ЖАНА МАЗМУНДУК УЮШТУРУЛУШУ

12 жылдык билим берүү системасында «Тарых» предмети интеграцияланган негизде окутулат. Башкача айтканда, Кыргызстандын тарыхы менен дүйнө тарыхы өз ара байланышта, бирдиктүү мазмунда каралат. Бул окуучунун дүйнөгө бөлүнгөн эмес, өз ара байланыштагы бир бүтүндүк катары көз карашын калыптандырууга жардам берет.

Жаңы предметтик стандартка ылайык, «Тарых» предметинин мазмуну жаңыланып, окутуунун негизги максаттары да өзгөрөт. Эми сабакта фактыларды жаттоо эмес, тарыхый ой жүгүртүү биринчи орунга чыгат. Окуучу ар бир окуянын себептерин жана натыйжаларын түшүндүрө билиши керек. Ал тарыхый булактар менен

2026-жыл, 7-август

иштеп, маалыматтарды салыштырып, жалпылап жана өз алдынча жыйынтык чыгарууга тийиш.

Ошондой эле тарых сабагы аркылуу мекенчилдик, жарандык жоопкерчилик жана мамлекеттик аң-сезим калыптандырылат. Санарип технологиялардын доорунда окуучулар электрондук маалыматтарды талдоого, маалыматтын ишенимдүүлүгүн текшерүүгө жана заманбап ресурстарды колдонууга үйрөнүшөт.

Жаңы окуу программаларында Кыргызстандын тарыхы дүйнөлүк тарых менен байланышта окутулат. Мисалы, Кыргыз каганаты түрк дүйнөсүнүн өнүгүүсүнүн алкагында каралат. Жибек жолу дүйнөлүк соода жана маданий байланыштардын бир бөлүгү катары түшүндүрүлөт. Кыргызстандын эгемендүүлүк тарыхы постсоветтик өзгөрүүлөр жана дүйнөлүк саясий процесстер менен байланышта талданат.

Бул багыттарды ишке ашыруу үчүн ар бир класска так компетенттик натыйжалардын картасын түзүү сунушталат. Предмет аралык интеграция күчөтүлүп, тарых сабагы география, адабият, жаран таануу жана искусство менен байланышта окутулууга тийиш. Ошондой эле региондук компонент киргизилип, ар бир аймактын өзгөчө тарыхы эсепке алынуусу зарыл.

Мындан тышкары, электрондук окуу программаларын, санарип окуу китептерин, интерактивдүү карталарды жана мультимедиялык материалдарды иштеп чыгуу мезгил талабы болуп саналат.

2026/2027-окуу жылында «Тарых» предметин окутуунун жаңы методологиялык негиздери мектептик тарых билимин жаңы сапаттык деңгээлге чыгарат. Компетенттик мамиле окуучуну турмушка даярдаса, цивилизациялык мамиле анын тарыхый аң-сезимин жана улуттук иденттүүлүгүн бекемдейт. Интеграцияланган мазмун жана заманбап технологиялар менен айкалышкан тарых сабагы келечектеги жоопкерчиликтүү, билимдүү жана мекенчил жарандарды тарбиялоого кызмат кылат.

IV. 2026/2027-ОКУУ ЖЫЛЫНДАГЫ 12 ЖЫЛДЫК БИЛИМ БЕРҮҮГӨ ӨТҮҮ МЕЗГИЛИНИН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

2026/2027-окуу жылында айрым класстар жаңы программа, айрымдары өткөөл программа менен окушат. Бул мугалимден жогорку уюштуруучулук жөндөмдү талап кылат.

2026/2027-окуу жылында 5-класстар 12 жылдык билим берүүнүн, предметтик стандартына жана окуу программасына ылайык окуй баштайт. Бул класстын окуучулары 6-класстар үчүн 2025-жылы түзүлгөн 12 жылдык билим берүүнүн жаңы программа менен билим алышат.

2025/2026-окуу жылында 12 жылдык билим берүүнүн программасы боюнча 5-класста билим алган окуучулар, 2026/2027-окуу жылында 12 жылдык билим берүүнүн 7-класстарына которулуп, 7-класстар үчүн түзүлгөн программа менен окуусун улантышат.

2025/2026-окуу жылында 12 жылдык билим берүүнүн өткөөл программасы боюнча билим алган 7-класстын окуучулары 8-класста 12 жылдык билим берүүнүн программасы боюнча окуусун улантат.

Ал эми 6-класстын окуучулары 2025/2026-окуу жылында 11 жылдык билим берүүнүн программасы менен окугандыктан, 2026/2027-окуу жылында 7-класстын окуучулары үчүн атайын иштелип чыккан убактылуу өткөөл программа менен билим алышат.

2026/2027-окуу жылында 9–11-класстын окуучулары 2022-жылы түзүлгөн предметтик стандарт жана окуу программасы боюнча окуусун улантышат.

Мугалимдер класстардын айырмачылыгын эске алып, дифференциалдуу окутууну колдонууга тийиш.

V. ОКУТУУНУН МАЗМУНУН жаңылоо боюнча сунуштар

2026/2027-окуу жылында “Тарых” предметин окутуунун мазмунун жаңылоо билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун негизги шарттарынын бири болуп саналат. Азыркы мезгилде мектептеги тарых сабагы мурдагыдай фактыларды жана даталарды жаттатуу менен чектелбестен, окуучунун аң-сезимин, тарыхый ой жүгүртүүсүн, мекенчилдик сезимин жана дүйнөлүк көз карашын өнүктүрүүгө багытталышы зарыл. Ошондуктан окуу мазмунунда улуттук, дүйнөлүк жана аймактык компоненттердин өз ара байланышы камсыз кылынууга тийиш.

Биринчи кезекте улуттук компонентти күчөтүү өзгөчө мааниге ээ. Ар бир окуучу өз элинин тарыхын, мамлекеттүүлүк салттарын, маданий мурастарын жана тарыхый өнүгүү жолун терең билиши керек. Ушуга байланыштуу Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн тарыхын кеңири окутуу зарыл. Байыркы доорлордон тартып бүгүнкү күнгө чейинки кыргыздардын саясий уюшулуусу, элдик башкаруу салттары, хандык түзүлүштөрү, эркиндик үчүн күрөштөрү окуучуларга жеткиликтүү жана илимий негизде түшүндүрүлүүгө тийиш.

Ошондой эле уруулар аралык жана этникалык процесстерди окутуу маанилүү. Кыргыз элинин калыптанышы, этностук тарыхы, көчүп-конуу процесстери, башка элдер менен маданий байланыштары тарыхый чындыкка таянып баяндалышы зарыл. Бул окуучуларда улуттук өзүн өзү таанууну жана башка элдерге сый мамилени калыптандырат.

Окуу мазмунунда кыргыз хандыктарынын тарыхына да жетиштүү орун берилүүгө тийиш. Алардын саясий түзүлүшү, коңшу мамлекеттер менен алакасы, аскердик өнөрү жана дипломатиялык тажрыйбасы мамлекеттүүлүк түшүнүгүн бекемдөөгө жардам берет.

Мындан тышкары, кыргыз элинин руханий дүйнөсүн ачып берген манасчылык салты жана оозеки мурас кеңири окутулушу керек. “Манас” эпосу, санжыралар, уламыштар, макал-лакаптар жана элдик нарк-насилдер жаш муундун руханий тарбиясында чоң роль ойнойт.

Көчмөн маданият дагы улуттук тарыхтын өзөгү катары каралууга тийиш. Көчмөндөрдүн турмуш образы, чарбачылыгы, дүйнөтаанымы, жаратылыш менен шайкеш жашоо маданияты дүйнөлүк цивилизациянын баалуу бөлүгү катары түшүндүрүлүшү керек.

XX кылымдагы улуттук кайра жаралуу, агартуу кыймылы, жаңы интеллигенциянын калыптанышы, совет доорундагы өзгөрүүлөр, эгемендүүлүккө жетүү тарыхы да окуучулар үчүн маанилүү темалардан болуп саналат. Ошондой эле эгемендүү Кыргызстандын өнүгүүсү, мамлекет куруу процесстери, Конституциялык реформалар, эл аралык кызматташтык, азыркы коомдук өзгөрүүлөр окуучулардын заманбап жарандык түшүнүгүн калыптандырууга жардам берет.

Экинчи маанилүү багыт – дүйнөлүк контекстти күчөтүү. Кыргызстандын тарыхын дүйнөлүк тарыхтан бөлүп кароого болбойт. Ошондуктан байыркы цивилизациялардын өнүгүүсү, алардын илимге, маданиятка жана мамлекеттик түзүлүшкө кошкон салымы тууралуу окуучулар терең түшүнүк алышы керек. Египет, Месопотамия, Индия, Кытай, Грекия жана Рим цивилизациялары адамзат тарыхындагы ири бурулуштарды жараткан.

Ислам цивилизациясынын өнүгүшү дагы өзгөчө орунда турат. Орто кылымдардагы илимдин, философиянын, архитектуранын, сооданын өнүгүшү жана анын Борбордук Азияга тийгизген таасири окуучулар үчүн маанилүү билим булагы болуп саналат.

Түрк дүйнөсүнүн тарыхы дагы кеңири окутулууга тийиш. Түрк каганаттары, алардын маданияты, жазма эстеликтери, мамлекеттик салттары кыргыз тарыхы менен түз байланышта каралышы керек.

Европадагы кайра жаралуу доору, илимий революция, өнөр жай революциясы дүйнөнүн өнүгүү багытын өзгөрткөн көрүнүштөр катары түшүндүрүлүшү зарыл. Дүйнөлүк согуштардын себептери жана кесепеттери, ошондой эле глобалдашуу процессинин артыкчылыктары менен көйгөйлөрү окуучуларда азыркы дүйнөнү андоого жардам берет. Үчүнчү багыт – аймактык контекстти күчөтүү. Кыргызстан Борбордук Азия мейкиндигинин ажырагыс бөлүгү болгондуктан, коңшу элдер менен болгон тарыхый байланыштарды окутуу маанилүү. Казак, өзбек, тажик, түркмөн жана башка элдер менен болгон маданий, саясий жана экономикалык алакалар аймактык тарыхтын негизин түзөт.

Жибек жолу темасы өзгөчө көңүл бурууга тийиш. Анткени бул жол аркылуу соода гана эмес, илим, маданият, технология жана диндер тараган. Кыргызстандын аймагындагы шаарлар жана кербен жолдору дүйнөлүк цивилизациялык байланыштардын бир бөлүгү болгон.

Азыркы шартта аймактык интеграция маселелери да маанилүү. Борбордук Азия мамлекеттеринин кызматташтыгы, жалпы кызыкчылыктары, коопсуздук маселелери тарыхый негизде түшүндүрүлүүгө тийиш. Ошондой эле чек ара, суу ресурстары жана миграция маселелеринин тарыхый себептерин окутуу окуучулардын азыркы көйгөйлөрдү туура түшүнүүсүнө жардам берет.

VI. ТАРЫХ МУГАЛИМИНЕ МЕТОДИКАЛЫК СУНУШТАР

Жаңыланган мазмунду ийгиликтүү ишке ашырууда тарых мугалими-

нин ролу өзгөчө чоң. Мугалим сабакты жөн гана маалымат берүүчү эмес, окуучуну ой жүгүртүүгө багыттоочу, изилдөөгө кызыктыруучу жана инсандык сапаттарын өнүктүрүүчү уюштуруучу катары алып барууга тийиш.

Биринчи кезекте мугалим окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүн эске алышы зарыл. Ар бир куракта тарыхый маалыматты кабыл алуу деңгээли ар башка болгондуктан, башталгыч класстарда кызыктуу баян, сүрөт, оюн элементтери колдонулса, жогорку класстарда талдоо, салыштыруу, дебат жана изилдөө иштери көбүрөөк пайдаланылышы керек.

Сабакта текстти жаттатууга эмес, анын маанисин түшүндүрүүгө басым жасоо зарыл. Окуучу фактыларды гана билбестен, алардын себебин, натыйжасын жана бүгүнкү күн менен байланышын түшүнө алышы керек.

Жергиликтүү тарых материалдарын колдонуу чоң натыйжа берет. Өз айылынын, шаарынын, районунун тарыхын билген окуучу жалпы улуттук тарыхка да кызыгуу менен мамиле кылат. Мектеп музейлери, жергиликтүү эстеликтер, улуу муун өкүлдөрү менен жолугушуулар сабакты жандантат.

Үй-бүлөлүк жана оозеки тарых элементтерин пайдалануу да маанилүү. Окуучулар өз ата-бабаларынын өмүр жолу, эмгек таржымалы, согуш же коомдук окуяларга катышуусу тууралуу маалымат чогултуп, чакан изилдөөлөрдү жүргүзө алышат. Бул тарыхый эс тутумду бекемдейт.

Патриоттук тарбия формалдуу ураандар менен эмес, мазмундуу иштер аркылуу жүргүзүлүүгө тийиш. Тарыхый инсандардын өмүрү, эл үчүн кызмат кылган адамдардын ишмердиги, мамлекеттүүлүк тарыхы аркылуу чыныгы мекенчилдик тарбияланат.

Азыркы мугалим санарип сабаттуулукту өнүктүрүүгө милдеттүү. Сабактарда интерактивдүү карта, электрондук булак, презентация, видеоматериал, онлайн-тесттерди колдонуу окуучулардын кызыгуусун арттырат.

Ошондой эле көп тилдүү чөйрөгө ылайык ресурстарды пайдалануу сунушталат. Кыргыз, орус, англис жана башка тилдердеги материалдарды салыштырып колдонуу окуучулардын тилдик жана маалыматтык мүмкүнчүлүгүн кеңейтет.

Жыйынтыгында, тарых мугалими жаңы доордун талаптарына жооп берген чыгармачыл, изденүүчү жана санарип технологияларды билген кесипкөй адис болууга тийиш. Ошондо гана жаңыланган тарых билими мектепте өз максатына жетет.

VII. АВГУСТ КЕЧЕШМЕСИНЕ СУНУШ КЫЛЫНУУЧУ ТЕМА

«12 жылдык билим берүүгө өтүү шартында тарыхты окутуу: компетенттик натыйжалар, топтомдук принцип, санариптештирүү жана цивилизациялык мамиле»

Талкуулануучу маселелер:

1. Жаңы стандарттар жана окуу программалары.
2. Өткөөл класстарда окутууну уюштуруу.
3. Баалоонун жаңы механизмдери.
4. Кыргызстандын тарыхын дүйнөлүк контекстте окутуу.
5. Санарип ресурстар жана жасалма интеллект мүмкүнчүлүктөрү.
6. Тарых мугалиминин кесиптик өнүгүүсү.
7. Патриоттук жана жарандык тарбиянын жаңы формалары.

VIII. ЖЫЙЫНТЫК

2026/2027-окуу жылы «Тарых» предметин окутууда жаңы сапаттык этап болуп саналат. Тарых сабактары окуучуга жөн гана өткөндү айтып бербестен, азыркы учурду түшүнүүгө жана келечекти андоого жардам берүүгө тийиш. Компетенттик жана цивилизациялык мамилелерди айкалыштыруу аркылуу мектепте улуттук аң-сезими бийик, сынчыл ой жүгүрткөн, жарандык жоопкерчилиги күчтүү жаңы муун тарбияланат.

М.ИМАНКУЛОВ,
КББАнын социалдык-гуманитардык билим берүү лабораториясынын башчысы,
п.и.к., доцент

ИСТОРИЯ

I. АКТУАЛЬНОСТЬ И ОБЩИЕ НАПРАВЛЕНИЯ

Обновление содержания образования, пересмотр целей обучения, усиление межпредметной интеграции и внедрение современных педагогических технологий, ориентированных на личность ученика, – современные вызовы исторического образования учащихся.

История позволяет учащимся изучать не только события прошлого, но и понимать закономерности общественного развития, взаимосвязи цивилизаций, достижения и ошибки человечества.

Основные направления преподавания истории в новых условиях и его воспитательный потенциал

В настоящее время система образования Кыргызской Республики вступает в новый этап развития. Интеграция в мировое образовательное пространство, стремительное развитие информационных технологий и изменение общественных запросов требуют обновления содержания всех школьных предметов. В этом процессе особое место занимает предмет «История», так как не только дает знания о прошлом, но и способствует формированию личности учащегося, развитию общественного сознания и правильной ориентации в будущем.

Качества, формируемые у учащихся через предмет «История»

Особая ценность истории заключается в ее мощном воспитательном потенциале. Через данный предмет у учащихся формируются следующие важные качества:

Патриотизм и гражданская ответственность

Ученик, знающий историю своей страны – Кыргызстана, учится любить Родину. История государственности, борьба за независимость, деятельность национальных героев становятся нравственным примером. Одновременно формируются гражданская ответственность, уважение к законам и понимание долга перед обществом.

Национальное самосознание

История помогает учащемуся ответить на вопросы: «Кто я?», «Представителем какого народа являюсь?», «Каковы мои исторические корни?». Это укрепляет национальную идентичность и чувство гордости за свой народ.

Критическое и аналитическое мышление

На уроках истории ученик не должен воспринимать информацию пассивно. Он учится сопоставлять источники, анализировать различные точки зрения, выявлять причины событий и делать самостоятельные выводы. Это способствует развитию критического и аналитического мышления.

Уважение к культурному наследию

История пробуждает интерес к архитектурным памятникам, эпосу, традициям, языку и культурному наследию народа. Учащийся осознает необходимость сохранения наследия прошлых поколений.

Толерантное отношение к многообразию

Изучая историю народов мира, ученик учится уважать различные культуры, религии и традиции. Это особенно важно для жизни в многонациональном обществе.

Историческая память и ценностные ориентиры

Только общество, которое знает уроки прошлого, способно правильно развиваться. История укрепляет историческую память и формирует такие ценности, как справедливость, свобода, мир и трудолюбие.

Навыки жизни в глобальном мире

Современный мир тесно взаимосвязан. Изучение истории помогает понять процессы глобализации, международные отношения и мировые проблемы. Это позволяет молодому человеку успешно адаптироваться к условиям современного мира.

В новых условиях предмет «История» остается одним из важнейших школьных предметов, выполняющих образовательную и воспитательную функции. Компетентностный подход готовит учащегося к жизни, цивилизационный подход расширяет его мировоззрение, а цифровизация выводит обучение на современный уровень. Преподавание истории на основе этих трех направлений будет способствовать воспитанию образованного, сознательного, патриотичного и ответственного молодого поколения.

II. НОВЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА «ИСТОРИЯ»

В 2026/2027 учебном году преподавание предмета «История» в общеобразовательных школах Кыргызской Республики должно осуществляться на основе обновленного содержания в соответствии с современными требованиями образовательной политики. Быстрые общественные изменения, расширение мирового информационного пространства, развитие цифровых технологий и переход к 12-летней системе образования требуют переосмысления роли школьного курса истории. В связи с этим в ее преподавании приоритетное значение приобретают два основных методологических направления: компетентностный и цивилизационный подходы.

В новых условиях преподавание истории должно опираться на три ключевых направления: компетентностный и цивилизационный подходы и цифровизацию.

Компетентностный подход

Компетентностный подход является одной из ведущих современных моделей образования. Его главная особенность заключается не в передаче учащемуся готовой информации, а в формировании умения применять полученные знания в реальных жизненных ситуациях. Иными словами, ученик на уроках истории должен не только запоминать факты, но и уметь анализировать их, сопоставлять, объяснять, делать выводы и использовать знания в общественной жизни.

Например, изучая причины распада государств, учащийся начинает понимать значение стабильности в современном обществе. Изучение истории мировых войн помогает осознать ценность мира. Знакомство с жизнью выдающихся исторических личностей способствует воспитанию ответственности, силы воли и стремления служить Родине.

Прежде всего в рамках данного подхода развивается информационная компетентность. Учащийся должен уметь работать с различными историческими источниками. Использование письменных документов, карт, статистических данных, фотографий, воспоминаний и архивных материалов способствует формированию навыков поиска, отбора, сравнения и критической оценки информации. Кроме того, в условиях цифровой эпохи необходимо формировать умение пользоваться электронными библиотеками, онлайн-архивами, интерактивными картами и другими цифровыми ресурсами.

Вторым важным направлением является социально-коммуникативная компетентность. История учит вести диалог, участвовать в дискуссиях и аргументированно выражать собственную позицию. Проведение дебатов, круглых столов, ролевых игр и групповых заданий способствует развитию умения слушать других, уважать различные точки зрения и работать в коллективе. Обсуждение исторических вопросов формирует культуру общения и гражданского диалога.

Третьим направлением выступает компетентность самоорганизации и решения проблем. Современная школа должна воспитывать ученика, способного самостоятельно работать, рационально планировать время и проводить исследования. Выполнение проектов, проведение мини-исследований и поиск решений исторических проблемных ситуаций способствуют развитию этих качеств. Например, ученик может исследовать причины определенного исторического события и предложить альтернативные варианты его развития.

Четвертым важным направлением является гражданская компетентность. Через изучение истории учащиеся осознают значение законности, государственности, общественной ответственности и демократических ценностей. Изучение истории развития Кыргызстана, конституционных реформ и преобразований периода независимости способствует формированию гражданского сознания молодежи.

Таким образом, компетентностный подход превращает урок истории из предмета передачи информации в средство развития личности и подготовки к жизни в современном обществе.

Цивилизационный подход

Вторым ключевым направлением преподавания истории в 2026/2027 учебном году становится цивилизационный подход. Новые государственные стандарты предлагают отход от прежних односторонних формационных схем объяснения исторических процессов и переход к более широкому пониманию истории как многообразного пути развития народов.

С точки зрения цивилизационного подхода история – это не только войны, смена власти и политические конфликты. Она рассматривается как развитие мировоззрения народов, хозяйственной жизни, традиций, языка, религии, культуры и духовных ценностей. Такой подход позволяет учащимся глубже и шире понимать исторический процесс.

Одним из основных принципов данного подхода является рассмотрение истории кыргызского народа в логике его собственного внутреннего развития. Это означает, что историю кыргызов необходимо изучать не через механическое сопоставление с моделями других стран, а через ее собственные особенности, образ жизни, общественные институты и культурное наследие.

Второй принцип заключается в раскрытии места кочевой цивилизации в мировой истории. Опыт государственности кочевых народов, гармоничное взаимодействие с природой, военное искусство и международные связи являются значимой частью всемирного исторического процесса. Кыргызский народ рассматривается как один из ярких представителей этой цивилизации.

Третий принцип – изучение традиций кыргызской государственности. Путь от древних племенных объединений и ханств до современного независимого государства формирует у учащихся чувство национальной гордости и исторической ответственности.

Четвертый принцип состоит в анализе взаимосвязей с мировыми цивилизациями. Территория Кыргызстана была важной частью Великого Шелкового

пути, связывавшего различные народы и государства. Поэтому история кыргызского народа должна рассматриваться во взаимодействии с исламской цивилизацией, тюркским миром, китайской, русской и европейской культурами.

Пятый принцип – раскрытие роли традиций, нравственных ценностей, языка, культуры, религии и образа жизни народа. Внимание к духовному миру общества оказывает положительное влияние на нравственное воспитание учащихся.

Цивилизационный подход воспитывает уважение не только к собственной нации, но и к культуре других народов. Он помогает воспринимать историю как единый взаимосвязанный процесс. В результате у учащегося сочетаются национальная гордость и открытость миру.

Цифровизация – обогащение обучения современными технологиями

XXI век является эпохой информации, поэтому современное школьное образование невозможно без цифровых технологий. Использование технологий в преподавании истории открывает большие возможности.

Интерактивные карты позволяют увидеть территории древних государств и изменение границ во времени. Виртуальные музеи дают возможность познакомиться с памятниками мировой культуры. Архивные фотографии, документальные фильмы и мультимедийные презентации делают восприятие исторических событий более наглядным и интересным.

Онлайн-тесты, электронные платформы и цифровые задания позволяют быстро и объективно оценивать достижения учащихся. Технологии искусственного интеллекта могут помогать учителю в составлении планов уроков, создании тестов и подборе индивидуальных заданий.

Цифровизация делает урок истории современным, доступным и увлекательным. При этом технологии не заменяют учителя, а расширяют его профессиональные возможности.

III. СТРУКТУРА ПРЕДМЕТА «ИСТОРИЯ» И ОРГАНИЗАЦИЯ СОДЕРЖАНИЯ

В условиях 12-летней системы образования предмет «История» преподается на интегрированной основе. История Кыргызстана и всемирная история рассматриваются во взаимосвязи как единое содержательное пространство. Это способствует формированию у учащихся целостного взгляда на мир как на взаимосвязанную систему.

Согласно новому предметному стандарту, в центре внимания находится не заучивание фактов, а развитие исторического мышления. Ученик должен понимать причины и последствия исторических событий, уметь работать с источниками, сравнивать факты, обобщать информацию и делать самостоятельные выводы.

Через преподавание истории формируются патриотизм, гражданская ответственность и государственное сознание. В условиях цифровой эпохи учащиеся должны овладеть навыками анализа электронных источников, проверки достоверности информации и использования современных образовательных ресурсов.

В новых учебных программах история Кыргызстана изучается во взаимосвязи с мировой историей. Например, Кыргызский каганат рассматривается в контексте развития тюркского мира. Великий Шелковый путь изучается как часть мировой торговли и культурных связей. История независимости Кыргызстана анализируется в контексте постсоветских преобразований и глобальных политических процессов.

Для реализации этих задач рекомендуется разработать четкие карты компетентностных результатов для каждого класса. Следует усилить межпредметную интеграцию, связывая историю с географией, литературой, обществознанием и искусством. Важно также включать региональный компонент с учетом исторических особенностей отдельных областей страны.

Кроме того, современным требованием является разработка электронных учебных программ, цифровых учебников, интерактивных карт и мультимедийных материалов.

Новые методологические основы преподавания истории в 2026/2027 учебном году выводят школьное историческое образование на качественно

новый уровень. Компетентностный подход готовит учащегося к жизни, а цивилизационный подход укрепляет его историческое сознание и национальную идентичность. Интегрированное содержание и использование современных технологий превращают урок истории в важный инструмент воспитания образованного, ответственного и патриотически настроенного гражданина.

IV. ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕХОДНОГО ПЕРИОДА В 2026/2027 УЧЕБНОМ ГОДУ

В 2026/2027 учебном году часть классов будет обучаться по новой программе, а часть – по переходной программе. Это требует от учителя высокого уровня организационной подготовки и гибкости в планировании учебного процесса.

С 2026/2027 учебного года 5-е классы начинают обучение в соответствии с предметным стандартом и учебной программой 12-летнего образования. Учащиеся этих классов будут осваивать новую программу 12-летнего образования, разработанную в 2025 году для 6-х классов.

Учащиеся, обучавшиеся в 5-м классе в 2025/2026 учебном году по программе 12-летнего образования, в 2026/2027 учебном году переводятся в 7-е классы и продолжают обучение по программе, разработанной для 7-х классов.

Учащиеся 7-х классов, которые в 2025/2026 учебном году обучались по программе 12-летнего образования, в 2026/2027 учебном году продолжают обучение в 8-м классе по программе 12-летнего образования.

В то же время учащиеся 6-х классов, которые в 2025/2026 учебном году обучались по программе 11-летнего образования, в 2026/2027 учебном году будут обучаться в 7-м классе по специально разработанной временной переходной программе.

В 2026/2027 учебном году учащиеся 9–11-х классов продолжают обучение в соответствии с предметным стандартом и учебной программой, утвержденными в 2022 году.

Учителям необходимо учитывать различия между классами и применять дифференцированный подход в обучении.

V. ОБНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В 2026/2027 учебном году обновление содержания преподавания истории является одним из важнейших условий повышения качества образования. В современных условиях школьный курс истории не должен ограничиваться механическим заучиванием дат и фактов. Он должен быть направлен на развитие исторического мышления учащихся, формирование патриотизма, гражданской ответственности и понимания мировых процессов. В связи с этим необходимо обеспечить взаимосвязь национального, мирового и регионального компонентов содержания образования.

Прежде всего особое значение имеет усиление национального компонента. Каждый ученик должен глубоко знать историю своего народа, традиции государственности, культурное наследие и исторический путь развития страны. В этой связи необходимо более полно изучать историю кыргызской государственности. Политическая организация кыргызов с древнейших времен до современности, формы народного управления, ханские институты, борьба за независимость должны преподаваться доступно и на научной основе.

Также важно изучение родоплеменных и этнических процессов. Формирование кыргызского народа, его этническая история, миграционные процессы, культурные связи с другими народами должны рассматриваться с опорой на историческую достоверность. Это способствует формированию национального самосознания и уважительного отношения к другим народам.

В содержании обучения необходимо уделить должное внимание истории кыргызских ханств. Их политическое устройство, отношения с соседними государствами, военное искусство и дипломатический опыт способствуют укреплению представлений о традициях государственности.

Кроме того, важнейшим направлением яв-

ИСТОРИЯ

ляется изучение духовного мира кыргызского народа через манасоведение и устное наследие. Эпос «Манас», санжыра, легенды, пословицы и нравственные традиции играют значительную роль в духовно-нравственном воспитании молодежи.

Кочевая культура также должна рассматриваться как один из стержневых элементов национальной истории. Образ жизни кочевников, хозяйство, мировоззрение, гармоничное сосуществование с природой следует раскрывать как ценную часть мировой цивилизации.

Особое место занимает национальное возрождение XX века, развитие просветительского движения, становление новой интеллигенции, преобразования советского периода и путь к независимости. Также развитие суверенного Кыргызстана, процессы государственного строительства, конституционные реформы, международное сотрудничество и современные общественные изменения помогают формировать современное гражданское сознание учащихся.

Второе важное направление – усиление мирового контекста. Историю Кыргызстана невозможно рассматривать вне всемирной истории. Поэтому учащиеся должны получить глубокие знания о развитии древних цивилизаций и их вкладе в науку, культуру и государственность. Такие цивилизации, как Древний Египет, Месопотамия, Индия, Китай, Древняя Греция и Древний Рим, стали важнейшими этапами истории человечества.

Значительное место должно занимать изучение исламской цивилизации. Развитие науки, философии, архитектуры и торговли в Средние века, а также влияние исламской культуры на Центральную Азию являются важными темами школьного курса.

Следует широко преподавать историю тюркского мира. Тюркские каганаты, их культура, письменные памятники и государственные традиции необходимо рассматривать в тесной связи с историей кыргызского народа.

Эпоха Возрождения в Европе, научная революция и промышленная революция должны объясняться как процессы, изменившие направление развития мира. Причины и последствия мировых войн, а также преимущества и вызовы глобализации помогают учащимся лучше понимать современность.

Третье направление – усиление регионального контекста. Поскольку Кыргызстан является неотъемлемой частью Центральной Азии, важно изучать исторические связи с соседними народами. Культурные, политические и экономические контакты с казахами, узбеками, таджиками, туркменами и другими народами составляют основу региональной истории.

Особое внимание следует уделить теме Великого Шелкового пути, по которому распространялись не только товары, но и наука, культура, технологии и религии. Города и караванные маршруты на территории Кыргызстана были частью всемирных цивилизационных связей.

В современных условиях важно рассматривать вопросы региональной интеграции. Сотрудничество государств Центральной Азии, общие интересы и вопросы безопасности должны объясняться на исторической основе. Также изучение исторических причин пограничных проблем, распределения водных ресурсов и миграции помогает учащимся правильно понимать современные вызовы.

VI. МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ УЧИТЕЛЮ ИСТОРИИ

В успешной реализации обновленного содержания особая роль принадлежит учителю истории, поскольку он должен быть не просто источником информации, а организатором познавательной деятельности, мотиватором к исследованию и наставником в развитии личности учащегося.

Прежде всего необходимо учитывать возрастные особенности школьников. На разных этапах развития уровень восприятия исторической информации различается. Поэтому в младших классах целесообразно использовать занимательный рассказ, наглядность и игровые элементы, а в старших – анализ, сравнение, дебаты и исследовательские задания.

На уроках следует делать акцент не на заучивании текста, а на понимании его смысла. Учащийся должен не только знать факты, но и понимать их причины, последствия и связь с современностью.

Высокую эффективность дает использование материалов местной истории. Ученик, знающий историю своего села, города или района, проявляет больший интерес к национальной истории. Школьные музеи, местные памятники, встречи со старшим поколением делают уроки более живыми и содержательными.

Важно применять элементы семейной и устной истории. Учащиеся могут собирать сведения о жизни своих предков, их трудовом пути, об участии в войнах и общественных событиях, проводить небольшие исследования. Это укрепляет историческую память.

Патриотическое воспитание должно строиться не на формальных лозунгах, а на содержательной работе. Биографии выдающихся исторических личностей, примеры служения народу и история государственности формируют подлинный патриотизм.

Современный учитель обязан развивать цифровую грамотность. Использование интерактивных карт, электронных источников, презентаций, видеоматериалов и онлайн-тестов повышает интерес учащихся к предмету.

Также рекомендуется использовать ресурсы, соответствующие многоязычной образовательной среде. Сопоставление материалов на кыргызском, русском, английском и других языках расширяет языковые и информационные возможности учащихся.

В итоге учитель истории должен стать творческим, исследовательски ориентированным и цифрово грамотным профессионалом, соответствующим требованиям нового времени. Только в этом случае обновленное историческое образование сможет полноценно достичь своих целей.

Начало формы

Конец формы

VII. ТЕМА АВГУСТОВСКОГО СОВЕЩАНИЯ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ

«Преподавание истории в условиях перехода к 12-летнему образованию: компетентностные результаты, концентрический принцип и цивилизационный подход»

Вопросы для обсуждения:

1. Новые стандарты и программы.
2. Организация обучения в переходных классах.
3. Новые подходы к оцениванию.
4. История Кыргызстана в мировом контексте.
5. Цифровые ресурсы и возможности исторического интеллекта.
6. Профессиональное развитие учителя истории.
7. Новые формы гражданско-патриотического воспитания.

VIII. Заключение

2026/2027 учебный год станет важным этапом качественного обновления преподавания истории. Урок истории должен помогать ученику не только знать прошлое, но и понимать настоящее, осмысленно строить будущее. Сочетание компетентностного и цивилизационного подходов позволит воспитать поколение учащихся с развитым критическим мышлением, высокой гражданской ответственностью и прочной национальной идентичностью.

М.ИМАНКУЛОВ,
заведующий лабораторией социально-гуманитарного образования КАО,
к.п.н., доцент